

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

YATAĞAN OVASI VE ÇEVRESİNİN ARKEOLOJİK
ARAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
EYLEM KAZIL

Danışman
PROF. DR. ADNAN DİLER

147370

HAZİRAN, 2004
MUĞLA

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

YATAĞAN OVASI VE ÇEVRESİNİN ARKEOLOJİK
ARAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: EYLEM KAZIL

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

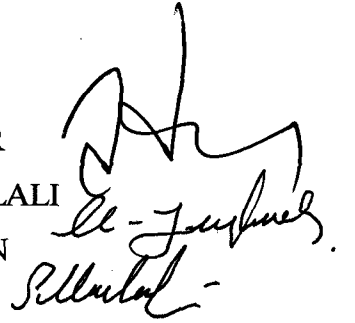
Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 06.08.2004

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 16.07.2004

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Adnan DİLER

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Abdullah YAYLALI

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Mustafa ŞAHİN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Nihal ÖZEN

HAZİRAN, 2004
MUĞLA

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Yatađan Ovası ve Çevresinin Arkeolojik Araştırması” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gűsterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25.06.2004
Eylem KAZIL

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı: KAZIL

Adı: Eylem

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe: Yatağan Ovası ve Çevresinin Arkeolojik Araştırması

İngilizce: Archeological Research of Yatağan Plain and Vicinity

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

Ø

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : Fen Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlanan

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : DİLER, Adnan

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU:

1. Yatağan Ovası ve Çevresinin Arkeolojik Araştırması
- 2.
- 3.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Karia Bölgesi
2. Erken Tunç Çağı
3. Seramik
4. Mezar
5. Yerleşim

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Karia Region
2. Early Bronze Age
3. Ceramic
4. Grave
5. Settlement

1-Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☐
2-Tezimden dipnot göstermek şartıyla bir bölümün fotokopisi alınabilir.	☐
3-Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.	☒

Yazarın İmzası:

Tarih: 25/06/2004

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 30.06/2004 tarih ve 258/5 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 23/b.maddesine göre, Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Eylem KAZIL'ın "Yatağan Ovası ve Çevresinin Arkeolojik Araştırması" adlı tezini incelemiş ve aday 16.07.2004 tarihinde saat 13.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan savunmasından sonra ..45... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin .Basarılı olduğu .ay. birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Adnan DİLER

Üye

Prof.Dr.Abdullah YAYLALI

Üye

Prof.Dr.Mustafa ŞAHİN

İÇİNDEKİLER	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
SUMMARY	III
KISALTMALAR VE KAYNAKLAR	IV
I. GİRİŞ	1
II. KARİA BÖLGESİ'NİN TARİHİ COĞRAFYASI	
A. Prehistorik Dönem'den Klasik Çağlara Kadar Karia Tarihi	3
B. Klasik Çağlardan Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Karia Tarihi	7
III. ARAŞTIRMA BÖLGESİNDEKİ BİLİNER ANTİK MERKEZLER	
A. Stratonikeia	9
B. Lagina	12
IV. OVA VE ÇEVRESİNDEKİ ARKEOLOJİK VERİLER	
A. YAVA KÖYÜ VE ÇEVRESİ	
1. Küpasar Nekropolü	13
2. Çobanlar Mahallesi – Prehistorik Kaya Resimleri	18
3. Söğütçük Mevkii – Bizans Freskoları	18
B. HİSARARDI KÖYÜ VE ÇEVRESİ	
1. Hisartepe	20
2. Deliklitaşını Mevkii	25
C. HACİVELİLER KÖYÜ VE ÇEVRESİ	28
D. HACIBAYRAMLAR KÖYÜ VE ÇEVRESİ	30
E. KIRIKKÖY VE ÇEVRESİ	33
F. ZEYTİNKÖY VE ÇEVRESİ	33
G. TAŞKESİK KÖYÜ VE ÇEVRESİ	35
V. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	37
KATALOG	41

HARİTALAR
ÇİZİMLER
RESİMLER
ÖZGEÇMİŞ

Levha
I
VIII
XXVII

ÖNSÖZ

Karia Bölgesi, Anadolu'nun bir çok yerinde yapılan araştırmalara kıyasla bu güne kadar bilimsel çalışmalara pek az sahne olmuş bir coğrafyadır. Özellikle Yatağan yöresinde devam etmekte olan Ç. Şahin başkanlığındaki Stratonikeia ve A. Tırpan başkanlığındaki Lagina kazıları dışında başka bir kazı çalışması bulunmamaktadır.

Oysa ki Yatağan yöresi tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar çeşitli topluluklara elverişli yaşama olanakları sağlamıştır. Bu nedenle yaptığımız araştırmalarla bölgenin bilinen tarihinin yanı sıra bilinmeyen karanlık dönemlerinin de aydınlanması, böylece tarihi süreç içerisinde yöresel kültürümüzü oluşturan zincirin eksik halkalarının tamamlanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda ova çevresindeki bilinen merkezlerin dışında, antik kaynaklarda adı geçen, ancak konumları bilinmeyen yerleşimlerin lokalizasyon ile belirlediğimiz yerleşimlerin hangi antik yerleşimler olabileceği konusunda görüş oluşturulmaya çalışılmıştır.

Böyle bir konuda yüksek lisans yapmamı destekleyen, değerli katkı ve yorumlarıyla tezi şekillendiren sayın Adnan Diler hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Yüzey araştırması yapmama olanak sağlayan Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne; kaynak araştırmalarım sırasında ilgi ve destek gösteren sayın Şakir Çakmak hocama, çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen Muğla Müze Müdürlüğü uzmanlarına; Arazi çalışmalarımda beni yalnız bırakmayan kardeşim Erdem Kazıl'a, arkadaşlarım Lutfi Özbent, Rabia Özbent, Nurullah Günseven, Olgu Ayık'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Yatağan Ovası ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarıyla tarafımdan 12 ayrı antik merkez belirlenmiştir. Araştırma alanını kapsayan yörenin yerleşim yeri olarak seçilmesinde en önemli etkenler; tarımsal verimi yüksek toprakların, avcılık için elverişli dağlık alanların ve zengin maden yataklarının bulunmasıdır. Antik merkezlerin büyük bir kısmını düz ya da tepe üstü yerleşimler ile nekropoller oluşturmaktadır. Yüksek yaşam standartları sunan bu topraklar tarihsel süreç içinde farklı dönemlerde çeşitli şekillerde yerleşim görmüştür. En erken kalıntılar Neolitik Çağ'a dek ulaşan dinsel içerikli kaya resimleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Yatağan Ovası'nda Kalkolitik Çağ ve Erken Tunç Çağı'na ait buluntu veren bir nekropol belirlenmiştir. Batı Anadolu'nun bazı Erken Tunç Çağı merkezlerinde olduğu gibi burada da ölümler yerleşim dışındaki bir pitos gömü alanına, başları doğuya gelecek şekilde gömülmüşlerdir. Bu dönemde tüm Batı Anadolu'da karşımıza çıkan ölü gömme geleneklerinin bu alanda da yerine getirilmiş olduğu düşünülmektedir.

Erken Tunç Çağı nekropolünden sonra, bölgede iskan görmüş en erken yerleşimler Arkaik Dönem'e tarihlenmektedir. Topografya ile uyumlu bir konuma sahip bu yerleşimlerde ele geçirilen yöresel niteliklere sahip buluntular Geometrik ve Orientalizan Dönem'e tarihlenebilmektedir. Belirlenen bu merkezlerin daha sonraki çağlara ait buluntu vermemesi, Arkaik Dönem sonunda terk edildikleri ihtimalini güçlendirmektedir.

Ova çevresinde, Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem içlerine değin varlık göstermiş bazı küçük merkezler bulunduğu da bilinmektedir. Bu yerleşimler olasılıkla Hellenistik Dönem öncesinde bölgede var olan Köy konfederasyonu üyeleri arasında yer alıyordu. Bu köylerden çalışma alanımız kapsamında olduğu bilinen ve antik yazıtlarda adı geçen Koranza ve ona bağlı Ythybira, Patarousa, Angora, Ondra'nın, belirlediğim antik yerleşimlerin isimleri olabileceği akla gelmektedir. M.Ö. 3. yy.'ın başlarında Stratonikeia kentinin kurulmasıyla köy birliğine üye topluluklar Stratonikeia'nın demeleri haline gelmişlerdir.

Roma Dönemi ve sonrasında ise Stratonikeia ve Lagina önemli merkezler haline gelirken, diğer yerleşim yerleri zamanla cazibelerini kaybetmişlerdir.

SUMMARY

12 antique centers have come into life through the surface explorations in the plain of Yatağan and its surroundings. The most important effects in choosing the region as the investigation area are; the land that is agriculturally productive, the mountains which are very efficient for hunting, and the rich ore stratum (mine resources) of the region. Most of the antique centers are made up of habitats and cemetery built either on the plains or up on the hills. The very same territories have been inhabited by many different cultures in various times because the land always offered high-quality life standards. The most ancient remnants are the religious cave paintings that have been dated as early as the Neolitical Age.

In Yatağan Plain, a cemetery was determined which was thought to belong to Chalcolitic and Early Bronze Age. Similar to the other Early Bronze Age foundlings in Anatolia, the corpses here have been buried in a pythos, their heads directing east. It is understood that the same traditions we found in the Western Anatolia in the same age, is also seen here in this region.

Following the Early Bronze Age necropol, the earliest settlements found in the region are dated to Archaic Period. Organically built habitats are very harmonious with the topography. The foundlings that are regionally original are dated to the Geometric and Oriental Period. Since there was no remnants found that are dated to following periods, it is very probable that the habitats have been abandoned at the end of these periods.

There are some minor settlements which survived until the beginning of the Hellenistic Period. They were supposed to be the members of the village confederation that was existing there until the beginning of the Hellenistic Period. It is possible to think that Ythybira, Patarousa, Angora, and Ondra allied with Koranza, might be the names of the antique settlements I have determined. All those communities have become the demes of Stratonikeia when the city of Stratonikeia have been founded.

Through and after the Roman Period, while Stratonikeia and Lagina becoming the most important centers the others have lost their attractions and importance.

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR

- Akarca 1954** A. Akarca, *Milas Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*(1954).
- Akarca 1972** A. Akarca, *Şehir ve Savunması* (1972).
- Akdeniz 1999** E. Akdeniz, *B. Menderes Havzası'nın Demir Çağı Öncesi Kùltürleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir1999).
- Akurgal 1987** E. Akurgal, *Die Kunst Anatoliens* (1987).
- Akurgal 2002** E. Akurgal, *Anadolu Kùltür Tarihi* (2002).
- Baldıran** A.Baldıran, "Nekropol Buluntularına göre Stratonikeia'nın tarihsel süreci" *S.Ü. Fen –Edeb Fak, Edebiyat Dergisi* 6, 1991, 45 vd.
- Bean 1971** G. E. Bean, *Turkey Beyond The Maeander* (Çev. P. Kurtoğlu, 1971).
- Bean 1987** G. E. Bean, *Karia* (1987).
- Bean 2000** G. E. Bean, *Eskiçağda Menderes'in Ötesi* (2000).
- Bernabo** B.L.Bernabo, *Poliochni, Citta Preistorica Nell'isola di Lemnos* (1964).

- Berti** F. Berti, "Karia Iassos'u, Arslantepe, Hierapolis, Iassos, Kyme " *Türkiyedeki İtalyan Kazıları*, 1993, 120 vd.
- Boysal 1971** Y. Boysal, "Batı Anadolu'da Son Araştırmalar ve Ahhiyawa Sorunu" *Anatolia 1*, 1971, 63 vd.
- Boysal 1985** Y. Boysal, "1984 yılı Stratonikeia Kazısı" 7. *KST*, 1985, 521 vd.
- Boysal 1987a** Y. Boysal, "Stratonikeia Kazısı 1986 Çalışmaları" 9. *KST 2* , 1987, 237 vd.
- Boysal 1987b** Y.Boysal, *Stratonikeia Nekropolünün Tarihsel Süreci* (1987).
- Casson** S. Casson, *The Tecniqe of Early Greek Sculpture*(1933).
- Coldstream** J.N. Coldstream, *Geometric Greece* (1977).
- Desborught** V. R. d'A. Desborough, *The Last Mycenaean Civilization* (1977).
- Diler 1995** A.Diler, "İç Karia Yüzey Araştırmaları 1994" 13. *AST* 2, 1995, 315 vd.
- Diler 2001** A. Diler, "Damlıboğaz/ Hydai Araştırmaları- 2000" 19. *AST 1*, 2001, 225 vd.

- Diler 2002** A. Diler, "Damlıboğaz/Hydai ve Leleg Yarımadası Araştırmaları 2001" 20. AST 2, 2002, 12 vd.
- Drews** R. Derws, *The End of Bronze Age: Changes in Warfare and Catastrophe ca. 1200 B.C.* (1993).
- Fazlıoğlu** İ. Fazlıoğlu, *Karia Orientalizan Seramiği*, (Yayınlanmamış Doktora tezi, İzmir 1998).
- Garstang** J. Garstang, "Hittite Military Roads in Asia Minor" *AJA* 47, 1943, 35 vd.
- Göker** G. Göker, *Muğla ve Çevresi* (1970).
- Graeve** von Graeve, "1996/1997 Yılı Milet Çalışmaları" 20. *KST.1*, 1999, 583 vd.
- Gurney** O. R. Gurney, *The Hittites* (1964).
- Günseven** E.Günseven, *Milas Müzesi'ndeki Eski Tunç Çağı Kapları*, (Yayınlanmamış Y.Lisans tezi, Muğla 2002).
- Haspels – Devambez** P.Devambez- E.Haspels, *Le Sanctuaire de Sinuri Pres de Mylasa* (1959).
- Hellström** P. Hellström, "Labraunda 1990" 13. *KST* 2, 1991, 155 vd.
- Hood** S.Hood, *Excavation in Chios, 1938-1955, 1-2* (1981).
- Hooker** J. T. Hooker, *The Coming of the Greeks* (1976).

- Işık** F. Işık, *Doğa Ana Kubaba: Tanrıçaların Ege'de Buluşması* (1999).
- Jaukowsky** M. Jaukowsky, *Prehistoric Aphrodisias I: An Account of the Excavations and Artifact Studies* (1986).
- Jully** J.Jully, "Les Ceramigues Archaïques du Sanctuaire Carien de Labraunda vue D'ensemble", *CGE*, 31 vd.
- Lamb 1936** W.Lamb, *Excavations at Thermi in Lesbos* (1936).
- Lamb 1937** W. Lamb, "Excavations at Kusura Near Afyonkarahisar" *Archaeologia* 86, 1937, 1 vd.
- Lawrence** A. W. Lawrence, *Grek Aims in Fortifications* (1979).
- Levi** D. Levi, *La Cultura Preistorica di Iassos in Caria* (1984).
- Lloyd 1959** S. Lloyd, "Excavations at Becesultan, 1958" *AnatSt* 9, 1959, 35 vd.
- Lloyd - Mellaart 1956** S. Lloyd- J. Mellaart, "Becesultan Excavations: Second Preliminary Report, 1955" *AnatSt* 6, 1956, 101 vd.
- Lloyd - Mellart 1962** S. Lloyd- J. Mellart, *Becesultan I: The Chalcolithic and the Early Bronze Age Levels* (1962).
- Manning** S. W. Manning, *The Absolute Chronology of the Aegean Early Bronze Age* (1995).

- Marchese 1986** R. T. Marchese, *The Lower Meander Flood Plain* (1986).
- Marchese 1989** R. T. Marchese, *The Historical Archaeology of Northern Caria* (1989).
- Marchese 1992** R. T. Marchese, "Ancient Remains in Caria; The Watchtower at Arpas" *AnatSt* 42, 1992, 48 vd.
- Marchese 1996** R. T. Marchese, "Craian Notes: Funerary Practices in the Meander Valley" *Anatolia* 22, 1996, 227 vd.
- Mellaart 1971** J. Mellaart, "Anatolia ca.4000- 2300 BC" *CAH. 1: 18*, 1971, 363 vd.
- Mellink 1967** M. Mellink, "Excavations at Karataş Semayük in Lycia" *AJA* 71 , 1967, 251 vd.
- Mellink 1991** M. Mellink, 'The Native Kingdoms of Anatolia' *CAH* 3/2 , 1991, 662 vd.
- Meriç** R. Meriç, "1988 yılı İzmir - Manisa İlleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları" 7. *AST*, 1990, 361 vd.
- Özgünel 1979** C. Özgünel, *Karia Geometrik Seramiği* (1979).
- Özgünel 1983** C. Özgünel, "Batı Anadolu ve İçlerinde Miken Etkinlikleri" *Belleten* 187 , 1983, 697 vd.

- Özkaya vd.** V. Özkaya- O.San- G. Barın, “Alinda (Karpuzlu)” *16. AST*,1998, 302 vd.
- Özkaya – San 1999** V. Özkaya – O. San, “Alinda Nekropolü -1” *17. AST* , 1999, 266 vd.
- Özkaya – San 2001** V. Özkaya – O. San, “Alinda And Amyzon –Two Ancient Cities in Caria” *19. AST 1*, 2001, 237 vd.
- Pedersen** P. Pedersen, Investigations and Excavations in Halikarnassos , *XIII. KST*, 1990, 161 vd.
- Peschlow–Bindokat 1985** A. Peschlow–P. Bindokat, “Der Latmos” *3. AST*,1985, 155 vd.
- Peschlow–Bindokat 1996** A. Peschlow–P. Bindokat “Der Latmos” *15. AST*,1996, 23 vd.
- Peschlow 2000** A.Peschlow, “Die Arbeiten Des Jahres 1999 in Herakleia am Latmos und Dem Zugehörigen Territorium” *18.AST 1*, 2000, 209 vd.
- Peschlow 2001** A.Peschlow, “Die Arbeiten Des Jahres 2000 in Herakleia am Latmos und Dem Zugehörigen Territorium” *19.AST 1*, 2001, 255 vd.
- Peschlow 2002** A.Peschlow, “Die Arbeiten Des Jahres 2001 in Herakleia am Latmos und Umgebung” *20. AST. 2*, 2002, 266 vd.

- Roos** P. Roos, "Between Labraunda and Alinda" *Yayla 3*, 1980, 17 vd.
- Serdaroğlu** Ü.Serdaroğlu, "1971- 1972 Hacıbayramlar Kazısı" *Anadolu 16*,1972, 77 vd.
- Şahin 1973** M. Ç. Şahin, "Two New Inscriptions from Lagina (Koranza)" *Anadolu 17*, 1973, 187 vd.
- Şahin 1976** Ç. Şahin, *The Political and Religious Structure in the Territory of Stratonikeia in Caria* (1976).
- Tırpan 1990** A.Tırpan, "Alabanda" 7. *AST* , 1990, 171 vd.
- Tırpan 2001** A. Tırpan, "Hekate Temenosu 2000 Çalışmaları" 23. *KST 2*, 2001, 343 vd.
- Varinlioğlu 1988** E. Varinlioğlu, "Inschriften von Stratonikeia in Karien" *EpigrAnat 12*, 1988, 79 vd.
- Varinlioğlu 1990** E. Varinlioğlu, "1989 Stratonikeia Kazıları" 12. *KST* , 1990, 219 vd.
- Varinlioğlu 1993** E. Varinlioğlu, "Karia Helenistik Dönem Kentleri" 12. *AST* , 1993, 25 vd.
- Walter vd.** F. Walter-F. Felten, *Alt Aigina 3.1 Die Vargeschieliche Stätd* (1981)

Yukarıda verilen kısaltmalar dışında kullanılan kısaltmalar için *Archäologischer Anzeiger* 1997 s. 612 vd. bakınız.

I. GİRİŞ

Araştırma kapsamında ele alınan bölge; Muğla ili sınırları içindeki Yatağan ilçesinin kuzeyinde yer alan Yatağan ovası ve çevresindeki köyleri içermektedir. Öncelikle halen kazısı sürmekte olan merkezler dışında Yatağan ovasını sınırlayan dağ, tepe, kayalık ve yerleşim yerleri araştırma alanını olarak belirlenmiştir. İkinci etapta ise ova yüzeyindeki dere kenarları ve tepecikler taranmıştır. Araştırılması yapılan alandaki köyler ise Hacıveliler, Hacıbayramlar, Hisarardı, Zeytinköy, Katrancı, Taşkesik, Şahinler, Yeniköy, Yava köyüdür (Har.2).

Yatağan ovası ve çevresinin tarih öncesi kültürlerine ait arkeolojik verilerin belirlenmesine yönelik gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmaları ile Batı Anadolu'da kültürel açıdan önemli bir köprü vazifesi gören Karia bölgesinin en erken dönemden Osmanlı dönemine kadar farklı dönemlerde varlık göstermiş merkezlerinin yerlerini saptamak, kalıntı ve buluntuları değerlendirerek belgelemek amaçlanmıştır. Veriler ışığında bölgenin tarihsel gelişimi mümkün olabildiğince araştırılmaya çalışılmış, böylece bölgenin kültürel yapısını Anadolu ve Ege arkeolojisine kazandırmak hedeflenmiştir.

Ayrıca çalışmalarımızla, büyük bir arkeolojik SİT potansiyeline sahip olan Karia bölgesinde tespit edilen yeni arkeolojik SİT'lerin belgelenmesi, tescili ve korunmasına yönelik büyük katkılar sağlanacaktır. Bölgenin kültür envanterinin çıkarılmasında önemli bir katkı sağlanacağı inancıyla belirlenen her kalıntı ve buluntu yeri, hazırlanan fişlerle tescile önerilmiştir.

Araştırma bölgesinde Prehistorik dönemlere ait bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. Buna karşın Hellenistik ve daha geç dönemlere ait kalıntıların belirli derecede biliniyor olması, araştırmalarımızın erken dönemlerde yoğunlaşmasında etken olmuştur. Bölgede Hellenistik Dönem öncesi var olan kültürleri ortaya çıkararak, bu boşluğu doldurmak hedeflerimiz arasında yer almaktadır. Bu bağlamda daha önce araştırılmış, halen kazı ve bilimsel çalışmaları devam etmekte olan merkezlerle, yeni bulunmuş merkezler arasındaki kültürel bağlantılar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Önemli veriler içerdiği düşünülen küçük çaplı yerleşimler de değerlendirilmiştir.

Bu doğrultuda yöntem olarak intensive (yoğun ve dar alanlı sistematik yüzey araştırması) ve extensive yüzey araştırması (geniş alanlı yüzey araştırması) teknikleri kullanılmıştır. Intensive yüzey araştırmasında dar alanlar seçilerek, ekip elemanlarınca insan elinden çıkmış tüm malzeme toplanmış ve toplanan noktalar işaretlenmiştir. Araştırma sonunda değerlendirilen bu malzemelerin yoğunlaştığı yerler ve hangi zaman diliminde kullanıldıkları saptanmıştır. Böylelikle taranan bölgede bir yerleşim olup olmadığı konusunda görüş oluşturulmaya çalışılmıştır. Intensive araştırmalar özellikle tarımsal faaliyetlerin yapıldığı ovadaki yükseltilerde, köy merkezlerinde ve yamaçlarda gerçekleştirilmiştir. Bölgedeki yerleşim ve nekropol alanlarının bazıları bu yöntem kullanılarak belirlenmiştir.

Extensive yüzey araştırmasında ise duyum ya da ihbarlardan yola çıkılarak harita üzerinde belirlenen noktaların ve çevresinin araştırılması esas alınmıştır. Bu yöntemle de yöre halkının “asar” olarak bildiği veya kaçak kazılara maruz kalmış yoğun bitki örtüsüne sahip tepeler ve kayalıklar incelenmiştir. Köy merkezlerine yakın konumda olan yüksek tepelerdeki kalıntıların belirlenmesinde extensive araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın yöntemine göre kalıntı ve buluntu yerlerinin konumları köylere göre verilmiştir. Yüzeyde tespit edilen mimari elemanların ve mezarların ölçüleri alınmak suretiyle çalışma sahalarının topoğrafik haritaları çizilmiştir. Erken dönemlere ait kalıntıların konumları GPS (Global Positioning System), dijital kamera ve laptop yardımıyla aynı anda tespit edilmiş, plan ve kesitleri autocad ortamında dijital harita üzerine çizilerek belgelenmiştir. Böylece harita üzerinde tüm yerleşimlerin bir bütün olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi sağlanmıştır. Buluntular ise temizlenip konum ve ölçüleri ile çizilerek ayrıntılı olarak kataloglarda tanımlanmıştır. Yüzeyde ele geçirilen buluntular ışığında söz konusu merkezlerin ait oldukları dönem belirlenmeye çalışılmış ve kültürel yapıları saptanmıştır. Ele alınan her yerleşim ya da nekropol ile ilgili notlar alınmış, çalışma alanında daha önce yapılmış araştırma ve kazılara yönelik literatür araştırması yapılmıştır.

II. KARİA BÖLGESİNİN TARİHİ COĞRAFYASI

A. Prehistorik Dönemden Klasik Çağlara Kadar Karia Tarihi

Antik çağda Karia olarak bilinen bölge; coğrafi olarak kuzeyde Büyük Menderes'in sağ yakasındaki Karanlık ve Cevizli dağları; kuzeydoğuda Babadağ, doğuda Acıpayam ovası ve güneyde Dalaman çayı ile sınırlandırılırken, İonia, Phrygia- Lydia ve Lykia bölgeleri ile çevrilidir. Kıyı boyunca ise İonlar ve Dor Hellenleriyle komşu durumdadır (Har.1). Araştırma alanımızı kapsayan Yatağan ovasının sınırlarını ise kuzeyde Gökbel dağı, doğuda Dipsiz çayı, güneyde Yatağan – Bodrum asfaltı ve batıda Kurukümes dağı belirlemektedir (Har. 2). Yer altı kaynakları yönünden zengin olan Yatağan yöresinde mermer, granit, bakır ve mika gibi antik dönemden beri yararlanılan önemli maden yatakları bulunmaktadır.

Karia bölgesinin tarihi coğrafyası bugüne kadar yapılan araştırmalarla bir hayli aydınlanmaya başlamıştır. Özellikle son yıllarda yapılan araştırmalarla bu bölgede Neolitik çağ öncesi kültürlerle ait bulgular elde edilmiştir. A. Peschlow ve P. Bindokat yönetiminde Beşparmak dağlarında yapılan araştırmalarla en erken M.Ö. 8. binyılın ilk yarısına tarihlenen Neolitik çağ öncesiyle ilgili dinsel içerikli kaya resimlerine rastlanmıştır¹. Buluntuların yoğun olduğu alanlar Bafa gölü çevresindeki Söğütözü, Bağarcık, Karadere, Sakarkaya ve Karakaya mevkiileridir. Bununla birlikte Çine yakınlarındaki Kızıltaş mevkiinde belirlenen bir yerleşimin Neolitik çağ öncesine ait olabileceği ileri sürülmektedir². Büyük Menderes havzasında yer alan Mengesef mevkiinde de Erken Neolitik çağa ait bir yerleşim, Aphrodisias ve Tavşan Adası'nda ise M.Ö. 5800 dolaylarına tarihlenen Geç Neolitik dönem buluntuları ele geçirilmiştir³.

Kalkolitik çağda (M.Ö. 5500- 3200) Karia bölgesindeki buluntu veren merkezler erken evrede Tavşan Adası geç evrede ise Aphrodisias, Kiliktepe, İasos, Genciktepe ve Müsgebi'dir.

M.Ö. 3100 ile 2100 arasındaki bin yıllık bir süreci kapsayan Erken Tunç çağının başlarında nüfus artmış, ilk öncü şehirler kurulmaya başlamıştır. Büyük

¹ Peschlow – Bindokat 1996, 17 vd.

² Akdeniz 1999, 18.

³ Marchese, 1989, fig.7.

Menderes havzasında Erken Tunç çağına verilen merkezler Kiliktepe, Tavşan Adası, Kömür Adası, Saplı Ada, Aphrodisias, Dedekuyusu, Kavaklıkahve, Derinkuyu, Miletos, Karahisar, Sarayköy, Eskiçine, Bahçetepe'dir⁴. Bodrum ilçesi, Gündoğan beldesindeki Peynirçiçeği mağarasında da Kalkolitik ve Erken Tunç çağına ait el yapımı seramikler ve aletler ele geçirilmiştir⁵. Karia bölgesindeki Erken Tunç çağı malzemesi veren bir diğer önemli merkez de Damlıboğaz köyündeki Sarıçay yatağı ve çevresinde yerleşik Hydai'dir⁶. Kıyıkışlacık köyündeki kazı çalışmaları devam eden bir merkez olan İasos'da da Erken Tunç Çağı II ve III'e tarihlenen bir nekropol alanı belirlenmiş⁷, Müsgebi'de M.Ö. 2500 tarihine verilen seramikler bulunmuştur.

M.Ö. 2200 - 2000 tarihlerine verilen Karia Orta Tunç çağını kavramamızı sağlayan merkezler Didyma, Kömür Adası, Miletos, Tavşan Adası, Aphrodisias olarak bilinmektedir. Batı Anadolu'da Minos kolonileri kurulmuş, Miletos, Didyma ve İasos çevresi yoğun Minos yerleşimlerine sahne olmuştur. Orta Tunç çağı M.Ö. 1600 yılında Anadolu'da meydana gelen büyük depremlerle son bulmuştur⁸.

Batı Anadolu genelinde M.Ö. 1500 civarında başlayan Geç Tunç çağının ilk evresinde Didyma, Miletos, Tavşan Adası, Alabanda, Alinda ve Aphrodisias yerleşimleri kurulmuştur⁹. II. evrede ise yerleşim sayısı azalmış, Hititler'in maden aramak için yaptıkları seferler nedeniyle bölge halkı tepeüstü yerleşimlere taşınmıştır. Bu çağda kuzey ve güneybatı Anadolu'da kültürel farklılıklar oluşmuş, Kuzeybatı Anadolu'da Hitit, Güneybatı Anadolu'da Miken etkileri yaşanmıştır¹⁰.

Yunanistan'ın Mykenai kalesinde M.Ö. 16. yy.'da başlayan Miken kültürü kısa zaman da gelişmiş ve batı Anadolu'yu da içine alan geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. En erken Miken mezarları M.Ö. 1450-1400 arasına tarihlenmektedir. Bodrum'da yer alan Müsgebi mezarları, M.Ö. 1375-1300 arası Geç Miken evresinin tüm safhalarını kapsamaktadır. Bunun yanı sıra Eskihisar / Stratonikeia'da, Bodrum-Milas arasında kalan Çömlekçi köyünde İasos, Knidos, Mylasa, Asarlık, Dirmil ve

⁴ Akdeniz 1996, 41.

⁵ Diler 2002, 12.

⁶ Diler 2001, 225-229; Günseven 5-7.

⁷ Manning 85.

⁸ Joukowsky 161.

⁹ Marchese 1989, 148 vd. fig.10.

¹⁰ Age., 33.

Alabanda'da farklı safhalarda Miken seramiği ele geçirilmiştir¹¹. Elde edilen tüm buluntuların yerel olmadığı, adalardan ve ya Kıta Yunanistan'dan geldiği düşünülmektedir¹².

Güneybatı Anadolu'nun tarih öncesi halklarına değinilecek olursa Lelegler, Myndos yarımadasında (Bodrum yarımadası) yoğun olmak üzere Milas, Ören ve Bafa gölü çevresinde Hekatomnidler zamanından önce yaşamış etnik bir halk olarak tanımlanmaktadır. Karlar ise akraba oldukları Lelegler'den farklı zamanlarda Anadolu'ya gelerek daha çok kuzey Karia'ya yerleşmişlerdir¹³. Her iki etnik grup da Ege adalarından Minoslular tarafından uzaklaştırılınca Anadolu sahillerine yerleşmişlerdir¹⁴.

Antik kaynaklara göre denizci bir halk olarak tanınan Kariyalılar'ın iç kesimlerde yaşayanları tarımla uğraşmışlardır. Kariyalılar'ın Karkışsa olarak bilinen ve Kadeş savaşında Muvatilli'nin yanında Mısırlılara karşı savaşan Geç Tunç çağı paralı askerlerinin devamı oldukları yönünde düşünceler bulunmaktadır¹⁵. Karkışsa adının antik Karia ile bir tutulması halinde Karlar ile ilgili en erken yazılı belgenin M.Ö. 1286/1285 tarihine kadar indiği düşünülmektedir, ancak klasik çağlarda Hellenler'le bütünleştikleri ve zamanla asimile oldukları bilinmektedir.

M.Ö. 1300- 1275 yıllarında Troia VIIh'nin ve Hattuşa'nın yıkılmasından sonra Anadolu ilkel bir döneme girmiştir ve artık yazı kullanılmamaktadır. Batı Anadolu'da Tunç çağlarının bitip Demir çağlarının başlamasına neden olan; Miken ve Hitit devletlerinin güçlerini yitirmesiyle ortaya çıkan deniz kavimleri göçü M.Ö. 1200- 1050 tarihleri arasında Balkanlar, Anadolu ve doğu Akdeniz Havzası'nda cereyan etmiştir¹⁶. Deniz kavimleri olarak adlandırılan halklar; Mısır belgelerinde adı geçen Şerden, Şekeleş, Ekweş, Lunka, Turuş, Peleset, Denyen, Tekerker ve Weşweş'ler olarak bilinmektedir¹⁷. Anadolu'yu talan eden bu kavimler yıllarca oradan oraya göç etmiş, bu yüzden de hiçbir yerde yoğun kalıntı bırakmamışlardır.

¹¹ Desborough 161; Boysal 1971, 69; Özgünel 1983, 730-735.

¹² Boysal 1971, 68; Hooker 115.

¹³ Bean 1971, 115.

¹⁴ Marchese 1996, 227.

¹⁵ Mellink 1991, 662 vd.

¹⁶ Jaukowsky 176, tab.6.

¹⁷ Drews 65.

Bu dönem batı Anadolu özellikle de Lydia, Karia ve Lykia gibi yerli Anadolu kavimlerinin oturduğu bölgelerde karanlık çağ olarak nitelendirilmektedir¹⁸.

Batı Anadolu sahillerine olan göçler nedeniyle Karia'lılar bölgenin iç kesimlerine çekilmek zorunda kalmış, bu dağlık bölgede yaşadıkları köyler arasında 'Koinon' denilen birlikler kurmuşlardır. Bu birliklerden onunun adı bilinmektedir. İlk başlarda dinsel özellik taşıyan bu birlikler sonradan siyasi bir kimlik kazanmıştır. Bunların en büyükleri olan Karia Koinon'unun, Mylasa'daki Zeus Karios Mabedi'nde; Khrysaoreus Koinon'unun Stratonikeia yakınlarındaki yeri henüz belirlenememiş olan Zeus Khrysaoreus tapınağında toplandığı bilinmektedir.

Karia'da karanlık çağın aydınlanmasına yönelik yapılan araştırmalarda belirlenen en önemli kalıntı Bodrum yarımadasında yer alan Dirmil'deki M.Ö. 10.yy'a ait tümülüstür. Anadolu Hellen sanatının en eski gömü anıtı olan tümülüsün gömü odasında Geç Protogeometrik kaplar bulunmuştur. Bununla birlikte Asarlık ve Pedasa mezarlarında da Geç Protogeometrik kaplar tespit edilmiştir. Geometrik dönem buluntuları ise Milas, Beçin, Euromos, İassos, Asarlık ve Dirmil'de karşımıza çıkar¹⁹. Bir başka buluntu bölgesi olan Stratonikeia ve Lagina'daki mezarlarda da Geç Geometrik döneme tarihlenen kaplar ele geçirilmiştir²⁰.

Karia, M.Ö. 7. yy ve 6. yy'ın ilk yarısında Lydia Krallığı topraklarına katılmıştır. Bu dönemde de Karialılar'ın paralı asker olarak tarih sahnesinde yer aldığı görülmektedir. M.Ö. 546 tarihinde Kyros, Lydia'yı alınca Karia da Pers yönetimine girmiştir. Pers egemenliği altındaki Helen kent devletleri göreceli bağımsızlıkla idare edilmiş, sadece vergi vermişlerdir. M.Ö. 466 tarihinde Karialılar'ın da dahil olduğu, Ege kıyılarındaki bütün şehirleri kapsayan Attika – Delos deniz birliği kurulmuştur. Birlik üyelerinin yükümlülüğü Persler'e karşı koymak ve vergi ödemektir. M.Ö. 404 yılında Peleponessos savaşıyla Attika – Delos birliği sona ermiş, bundan sonra M.Ö. 387 yılındaki Kral Barışı (Sardes) antlaşması ile bu bölge bir kez daha Perslere verilmiştir.

¹⁸ Akurgal 2002, 187-194.

¹⁹ Özgünel 1979, 51-61, lev.1-30.

²⁰ Marchese 1986, 99.

B. Klasik Çağlardan Cumhuriyet Dönemine Kadar Karia Tarihi

Kral Barışı ile Karia bölgesinin hakimiyetini ele geçiren Pers İmparatorluğu Ege kıyılarını satraplara paylaştırdığında Karia'nın ilk satrapı Mylasalı Hyssaldomos olmuş, daha sonra Hekatomnos yönetimi devralmıştır²¹. M.Ö. 377'de Hekatomnos'un oğlu Maussolos Karia'nın gerçek kralı durumuna gelmiş ve başkenti Mylasa'dan Halikarnassos'a taşımıştır. M.Ö. 353 yılında çocuksuz ölünce krallığı karısı Artemisia'ya kalmış, onun ölümünden sonra İdrieus başa geçmiştir. İdrieus'un hastalanıp ölmesiyle de karısı Ada yerine geçmiş; ancak Piksadaros Ada'yı Alinda'ya sürmüştür. Satraplık ünvanı alamayan Piksadaros yönetimi Persler'in görevlendirdiği Orontobates ile paylaşmak zorunda kalmıştır.

M.Ö. 344 yılında Iskender Karia'ya gelince Halikarnassos'u yerle bir etmiş ve tüm Karia yönetimini Ada'ya vermiştir; ancak Ada'nın ne kadar yönetimde kaldığı bilinmemektedir²². Iskender'in M.Ö. 323'de ölümünden sonra ise Karia Assandros'a bırakılmıştır. M.Ö. 301'de Lysimakhos'un eline geçen bölge M.Ö. 281'deki Kurupedion savaşından sonra Seleukos'ların hakimiyeti altına girmiştir. M.Ö. 3. yy. çoğunlukla Seleukoslar ile Ptelomaioslar (Mısır Krallığı) arasındaki mücadelelerle geçmiştir. M.Ö. 3. yy.'da ikinci Karia federasyonu olarak ortaya çıkan Khryosirik birliği bir yüzyıl boyunca varlığını sürdürmüştür. Birlik üyelerinden Stratonikeia'nın demeleri Koranza, Koliorga, Koraiia, Longardes, Labolda ve Panamara olarak gösterilmektedir²³.

M.Ö. 190 yılında gerçekleşen Magnesia savaşıyla Karia'daki Seleukos hakimiyeti sona ermiş, savaştan sonra Apamea'da yapılan antlaşma ile Karia ve Lykia'nın idaresi Rodos'a verilmiştir²⁴. Rodos'un bölgedeki kötü yönetimi nedeniyle bir çok ayaklanma yaşanmış, M.Ö. 167 yılında Roma senatosu Karia ve Lykia'nın özgürlüğünü ilan etmiştir. Sonunda M.Ö. 133 tarihinde Karia, Roma'nın Asya eyaletinin bir parçası olmuş; fakat yeteneksiz yöneticiler bölgeyi kötü bir şekilde idare etmişlerdir. M.Ö. 88 yılında Pontus Kralı Mithridates IV kentleri Roma'nın kötü yönetiminden kurtarmış; ancak M.Ö. 85 yılında Romalılara yenik düşmüştür.

²¹ Strabon XIV, 657.

²² Age., 656.

²³ Şahin 1973, 42.

²⁴ Bean 2000, 190.

M.Ö. 42'den sonra Roma toprakları Antonius ve Octavionus arasında bölünürken doğuya Antonius hakim olmuştur. Bu dönem Partlar'la Romalılar'ın arasında geçen mücadelelere sahne olmuş; Partlar'ın başına geçen Labienus acımasızca Lagina'daki Hekate tapınağını yağmalamış, Panamara'yı kuşatmış ama bir sonuç alamamıştır. Bunun üzerine Antonius Karia'ya büyük bir güç göndererek Labienus'u öldürtmüştür. Antonius ise Kleopatra ile birlikte, M.Ö. 31 tarihindeki Actium deniz savaşında Octavianus'a yenilmiş ve ölmüştür. Bu savaşla Roma Cumhuriyet döneminden İmparatorluk dönemine girmiş, Octavianus Agustus adını almıştır. Başta Mylasa ve Stratonikeia olmak üzere Karia, imparatorluktan büyük ilgi ve yardım görmüş; yeni imar faaliyetleriyle güzel ve etkileyici yapılarla donatılmıştır. M.S. 3. yy.'da Roma İmparatorluğu'nda gerileme başlamış ve yüzyılın sonunda imparator Diocletianus'un getirdiği yeni bir eyalet düzeni ile Karia gerçek anlamda ilk defa bağımsızlığına kavuşmuştur.

Roma'nın çöküşüyle birlikte bölge Bizans İmparatorluğu hakimiyetine girmiş, zorlama ve uzun uğraşlar sonucu Hıristiyanlığı benimsemiştir. 1282 Güzelcehisar zaferini kazanan Mentеше Bey, Muğla topraklarını Bizanslılar'dan alarak Selçuklu topraklarına katmıştır. Batı Anadolu'nun, uç bölgelerinde yaşayan Türkmen aşiretlerince ilk iskan edilen bölgesi olan güneybatı Anadolu'nun, 13. yy.'da Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğolların baskısı ile zayıflayıp çökmesi ile bağımsızlığını ilan eden Mentеше Beyliği elinde olduğu bilinmektedir.

Yıldırım Beyazıd 1390 yıllarında Mentешеoğulları Beyliği'ni yıkarak bölgeyi Osmanlı topraklarına katmıştır. Ancak 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı'nda Yıldırım Beyazıd Timur'a yenilince, bunu fırsat bilen Mentеше Oğulları Muğla'yı merkez yaparak tekrar bağımsızlığa kavuşmuşlardır. Bu bağımsızlık fazla uzun süremeden bölge 1424 yılında tekrar Osmanlı Birliği'ne katılmıştır. Bölge Osmanlı devrinde, merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliği'nin bir sancağı olarak uzun süre idare edilmiş, 1811'de kurulan Aydın eyaletinin sancağı olmuştur. Bu durum Cumhuriyet devrine kadar sürmüştür²⁵.

²⁵ Göker 26.

III. ARAŞTIRMA BÖLGESİNDEKİ BİLİNER ANTİK MERKEZLER

A. STRATONİKEİA

Eskihisar köyünde bulunan Stratonikeia kenti M.Ö. 3. yy. başlarında kurulmuştur. Antik yazıtlara göre Stratonikeia'nın bulunduğu yerde ilk önceleri Khrysaoris daha sonra İdrias adında bir yerleşim yeri bulunmaktaydı, ancak Khrysaoris ve İdrias'ın tam yeri henüz belirsizliğini korumaktadır. Öncü yerleşimin Eskihisar yakınlarında, Değirmentepe'deki Pedasa olarak isimlendirilen alanda bulunduğu da ileri sürülmektedir²⁶.

Hellenistik dönemde Stratonikeia gibi kentler kurulurken eski Karia yerleşimlerinin bir kısmı terk edilmiştir. Bu bölgedeki Hellenistik dönem öncesinde var olan şehir ve köylerin aralarında konfederasyon şeklinde bir örgütlenme kurulmuştur. Seleukoslar'ın bölgeye gelmesinden önce İdrias konfederasyonunun bulunduğu, daha sonra da Karia Khrysaorik ittifakının kurulduğu, henüz yeri saptanamamış Zeus Khrysaoreus kutsal mahallinde, belli zamanlarda bu ittifakın toplandığı bilinmektedir²⁷. Antik yazıtlarda zamansal olarak Khrysaoris ve İdrias'tan sonra adı geçen Hiera Komenin Zeus Khrysaoreus kutsal alanı yakınlarında olduğu düşünülmektedir. Geç Klasik dönemden itibaren M.Ö. 133 tarihine kadar var oldukları düşünülen; köy fedarasyonuna bağlı Turgut kasabası yakınlarında olduğu tahmin edilen Koranza, Elekçi köyünde olduğu saptanan Koliorga, Bağcılar köyündeki Koraia, Gurbetköy'de bulunan Labolda Hellenistik dönemde de Stratonikeia'nın demeleri olarak varlık göstermişlerdir²⁸.

Delos birliğinin vergi listelerinde adı Edrian olarak görülen şehrin en yüksek vergiyi ödeyen kentlerden biri olduğu anlaşılmaktadır²⁹. Herodot, İdrias'tan Maiandros'a akan Marsyas çayı kenarında "Beyaz Direkler" olarak adlandırılan bir alan olduğundan söz etmekte ve Karia'luların burada toplandıklarını ilave etmektedir³⁰. Herodot'un söz ettiği bu yerin Yava köyünün Söğütçük mevkiindeki Bizans fresklerinin bulunduğu manastır yakınlarında olduğu düşünülmektedir.

²⁶ Varinlioğlu 1993, 25-27.

²⁷ Bean 2000, 82.

²⁸ Şahin 1976, 36; Marchese 1986, 100.

²⁹ Bean 1987, 89.

³⁰ Herodotos V. 119; Şahin1976, 11.

Helenistik Dönem’de kurulan Stratonikeia’nın kuruluşu Bizanton’lu Stephanos’un verdiği bilgiye göre şöyledir: Büyük İskender’in ölümünden sonra merkezi Suriye olan Seleukos Krallığı’nın başındaki I. Seleukos 299/298 yıllarında Demetrios Poliorkades’in kızı Stratonikeia ile evlenir. I. Seleukos’un oğlu II. Antiokhos ile üvey annesi Stratonikeia arasında başlayan aşk nedeniyle Seleukos onları ülkenin doğusuna gönderir. M.Ö. 281 yılında kral Seleukos ölünce ülkenin idaresini oğlu II. Antiokhos alır ve M.Ö. 270 yılında Stratonikeia kurulur. Helenistik dönem Stratonikeia’sı Yunan modeli demelere ayrılmışsa da demelerin eski Karia köylerinden farklı olmadıkları, Loboldies, Longardeis, Korazeis gibi deme isimlerinden anlaşılmaktadır³¹.

Livius’nin M.Ö. 197 yılında ve ya biraz sonra Stratonikeia’nın Rodos’luların eline geçtiğini söylemesine karşın Strabon M.Ö. 197’den önce de Rodos’luların buraya sahip olduğunu, M.Ö. 167 yılında şehrin Rodos’lulara hediye edildiğini bildirmektedir. M.Ö. 88 yılında şehir, Mithridates tarafından zorla ele geçirilmiş ve direndiği için cezalandırılmıştır. Ancak Mithridates’in bozguna uğratılmasıyla şehrin, Roma’nın müttefiki ve dostu olduğu senato kararıyla onaylanmıştır. M.Ö. 40 tarihinde Labienus, Part ordusunun başında Stratonikeia’ya saldırmış; fakat geri püskürtülmüştür. Bunun üzerine Lagina’daki kutsal tapınağı yağmalayarak intikam almıştır³².

Bizans döneminde ise Stratonikeia diğer yerler gibi Aphrodisias’a bağlı dini bir merkez haline gelmiştir. Evliya Çelebi antik Stratonikeia üzerinde kurulmuş olan Eskihisar köyünün H. 754 tarihinde Mentешеoğlu Ahmet Gazi tarafından ele geçirildiğini, burada Kuru Cami adında bir yapı yaptırdığını yazmıştır³³. Bu caminin zaman içinde tadil edilerek bugüne ulaşmış köy merkezinde bulunan Şaban Ağa camii olabileceği düşünülmektedir.

1977 yılında Y. Boysal başkanlığında başlayan bugün ise Ç. Şahin tarafından yürütülen araştırma ve kazılar ile belirlenebilmiş olan kalıntılarının azlığına rağmen şehrin ihtişamı hakkında yeteri kadar fikir sahibi olunabilmektedir. Hellenistik dönemde kurulan Stratonikeia’nın çağına uygun olarak Hippodamos planına göre

³¹ Bean 2000, 81.

³² Boysal 1987a, 128.

³³ Evliya Çelebi, Seyahatname 9, 138.

yerleştirilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Yerleşim kuzeyde, düz bir arazi üzerinde kurulu Eskihisar köyü merkezinde kalmaktadır. Akropolis tepesi yerleşimin güneyindeki bir zirvede yer almaktadır³⁴.

Uzunluğu 3.5 km.'yi bulan şehir surlarının bugün az bir kısmı ayakta kalabilmiştir. Şehrin en görkemli kapısı kuzeyde Eğdemir mevkiindedir. Araştırmacılarca tamamının Roma döneminde yapıldığı düşünülen propylon'un, üzerinde Klasik ve Hellenistik mezarlar bulunan Lagina'ya giden kutsal yolun başlangıcında olması, daha önceki dönemlerde de farklı bir strüktürle kullanılmış olduğunu göstermektedir³⁵(Res. 1). Tiyatrosunun Hellenistik ve Roma döneminde hizmet verdiği tahmin edilmektedir (Res. 2). Tiyatronun güneyindeki tepede yer alan Erken Roma dönemine ait olduğu ileri sürülen tapınağın daha çok resmi nitelikli imparator kültürüyle ilgili olduğu düşünülmektedir³⁶.

Şehrin en büyük yapısı olan gymnasium'un Hellenistik dönemde M.Ö. 2. yy. ortalarında mermer bloklarla yapıldığı, Roma ve Bizans döneminde onarım geçirdiği tahmin edilmektedir. Kent yaşamında büyük önemi olan bayramlar ve törenlerin gymnasium'da yapıldığı alanda bulunan yazıtlarla belirlenmiştir³⁷ (Res. 3). Şehrin önemli yapılarından bir diğeri de M.S. 2. ya da 3. yy.'a tarihlenen bouleuterion'dur³⁸.

Eskihisar köyünün Aldağ, Kabaksız, Börükçüdüzü ve Eğdemir mevkilerinde, Stratonikeia'yı Lagina'ya bağlayan kutsal yol istikametinde bulunan nekropol alanında farklı türlerde çok sayıda mezar açığa çıkarılmıştır(Res. 4). Alandaki mezar türlerinden, taş levhalarla yapılan insan boyundaki sanduka tipi mezarlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Yanları taş örgü, üstü 2-4 levha taşla kapatılmış olanlarına ve dromoslu oda mezarlara da rastlanmıştır. Roma döneminde ise tuğladan örülerek yapılanlar ile yanları pişmiş toprak levhalarla oluşturulanlar mevcuttur. Büyük bir kısmı Geç Hellenistik ve Roma dönemlerine ait olan mezarların yanı sıra Arkaik ve Klasik döneme ait mezarlar da ortaya çıkarılmıştır³⁹.

³⁴ Varinlioğlu 1988, 79-128.

³⁵ Boysal1987b, 130.

³⁶ Varinlioğlu 1993, 199; Boysal 1987a, 237.

³⁷ Varinlioğlu 1990, 219.

³⁸ Bean, 2000, 83.

³⁹ Boysal 1985, 521.

B. LAGİNA

Bölgedeki önemli bir diğer merkez ise Turgut kasabasında yer alan Lagina'dır (Res. 5). M.Ö 4. yy.'dan geç döneme kadar kutsal bir alan olarak kullanılan Lagina'da ve ya yakınlarında Helenistik dönemden önce M.Ö. 4. yy. dolaylarında Koranza adında bir yerleşimin bulunduğu bildirilmektedir⁴⁰. Geç Klasik dönemde Koranza'ya bağlı olan Ythybira, Patarousa, Angora ve Ondra yerleşimlerini içeren Lagina teritoryumu henüz belirsizliğini korumaktadır⁴¹. Buna karşın Turgut yakınlarında yer alan Bozukbağ mevkiindeki mezarlardan Geç Geometrik ve Sub Geometrik dönem malzemesi, Emirler mevkiindeki mezarlarda ise Klasik dönem buluntuları ele geçirilmiştir⁴².

Hellenistik dönemden itibaren Stratonikeia'nın demelerinden biri olan Lagina, 9.5 km. uzunluğunda bir kutsal yol ile merkeze bağlanmaktadır. Roma dönemine ait ele geçen yazıtlara göre Lagina, Yunan mitolojisinde en az adı geçen tanrılardan biri olan Hekate'nin kült merkezidir. Tanrıça bazen tek vücutlu üç başlı, bazen de üç vücutlu tek başlı olarak tasvir edilir. Başlıca atribütleri meşale, hançer, kırbaç, yılan ve anahtardır⁴³. Temenos sınırları içinde propylon, Hekate tapınağı, altar ve stoa bulunmaktadır⁴⁴.

İlk 1891 yılında Osman Hamdi Bey tarafından başlatılan kazı çalışmaları bugün A. Tırpan tarafından sürdürülmektedir. Kült merkezinin tarihlenmesinde önemli bir rol oynayan en eski yazıt M.Ö. 189 -167 yılları arasına verilmektedir⁴⁵. Tapınağın kendisi ise araştırmacılar tarafından Asya Eyaletlerinin kuruluşundan sonra, Mithridates'le yapılan savaşın ardından yaklaşık M.Ö. 80 civarına tarihlenmektedir.

⁴⁰ Şahin 1973, 190-191.

⁴¹ Marchese 1986, 100.

⁴² Boysal 1985, 521.

⁴³ Bean 2000, 87.

⁴⁴ Tırpan 2001, 343-346.

⁴⁵ Bean 2000, 88.

IV. OVA VE ÇEVRESİNİN TARİH ÖNCESİ KÜLTÜRLERİNE AİT ARKEOLOJİK VERİLER

A. YAVA KÖYÜ

Yava köyü; Yatağan ilçe merkezinden kuzeydoğu istikametinde Dipsiz çayı paralelinde ilerleyen yolun 7. km.'sinde karşımıza çıkar. Köy merkezinin yaklaşık 3 km batısında halk arasında Kúpasar olarak bilinen mevkide bir nekropol alanı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra köyün Çobanlar mahallesi ve Söğütçük mevkiinde A. Peschlow tarafından bulunan Prehistorik kaya resimleri ile Bizans manastırı araştırmamız kapsamında değerlendirilmiştir.

1. KÚPASAR NEKROPOLÜ

Yava Köyü sınırları içinde belirlediğim Kúpasar tepeciği Dipsiz Çayı'na oldukça yakın bir konumda yer almaktadır (Har. 3, Res. 6). Kuzey- güney doğrultusunda uzanan nekropol alanı oval bir biçime sahiptir. Bu gün tepenin büyük bir bölümü özellikle eğimin azaldığı kuzey kesimi tarla olarak kullanılmaktadır. Güney kesimi ise ark açmak için 10 yıl önce gerçekleştirilmiş hafriyat sırasında oluşmuş 5-6 m. yükseklikte bir şev şeklindedir. Tahribatın yol açtığı bu şev sonucu nekropol alanının toprak tabakaları ortaya çıkmıştır. Tabakaları gösteren kesitte şev boyunca pitos mezarlar ve bunları çevreleyen dere taşı kümeleri gün ışığına çıkmıştır (Res. 7).

Tepenin kuzey eteğindeki tarlada taşınabilir nitelikte, 0.80 m. çapındaki kırık alt kısmıyla günümüze gelebilmiş mermer bir trapetum teknesine (mortarium) rastlanmıştır⁴⁶. Bunun yanında 0.95 x 0.95x 0.65 m. boyutlarında pres ağırlığı (lítás) bulunmuştur. Ağırlığın üst ve yan yüzlerinde, taşı preslemede kullanılan baskı koluna bağlayan ağaç geçme yuvaları yer almaktadır. Her iki malzeme de zeytin yağı ve üzüm işliklerinde Roma çağı boyunca kullanılmıştır. Bu endüstriyel malzemelerin *in situ* durumunda olmadığı, yakın çevresinde dönemine ait bir başka kalıntı bulunmamasından anlaşılmaktadır (Şek. 1, Res. 8- 9).

⁴⁶ Trapetum antik çağda kullanılan yağ değirmenlerinin en gelişmiş örneğidir. Esas olarak yuvarlak bir taş teknenin merkezindeki kolona yatay bir mille oturtulan değirmen taşlarının döndürülmesiyle çalışır.

- Gömütler

Küpasar tepeciğinin arazi kesitinde tahribat sonucu gün ışığına çıkmış farklı boyutlarda bir çok pitos tespit edilmiştir. Kesitte, pitosların dışında herhangi bir başka kalıntıya rastlanmaması alanın sadece gömü amaçlı kullanıldığını, asıl yerleşim yerinin yakın bir civarda olabileceğini düşündürmektedir; ancak yoğun araştırmalarımıza rağmen yakın civarda böyle bir yerleşmeye sahne olmuş herhangi bir ize rastlanamamıştır. Nekropolü oluşturan pitosların büyük bir kısmı tahrip olmuş, kalan bir kısmı da parçalar halinde kesitte asılı kalmış durumdadır. Pitos parçaları içinde bir çok seramik kırığı ve insan kemiği bulunmuştur (Res. 10-12).

Alandaki gömütler birbirlerinden farklı boyutlardaki pitoslar içinde farklı doğrultularda toprağa gömülmüşlerdir. Belirlenen pitos boyları 50 cm. ile 1 m. arasında değişmektedir. Bunların farklı boyutlarda olması, büyük küçük her ölünün bu alana, boyutlarına göre seçilmiş küpler içine konularak gömülmüş olabileceğini göstermektedir. Etrafı dere taşı malzeme ile desteklenmiş pitosların yine aynı nitelikte taşlarla kapatılmış ağız kısımları doğuya, dipleri ise batıya bakmaktadır.

Bu güne kadar tespit edilmiş prehistorik merkezlerin bir çoğunda bebek ve çocukların yerleşim içinde, büyüklerin ise yakınlardaki bir mezarlığa gömüldüğü düşünülmektedir⁴⁷. Ayrıca birden çok höyük halkının kullandığı ortak mezarlıkların olma olasılığı üzerinde de durulmaktadır. Yortan, Babaköy ve Karataş mezarlarının çoğunluğunu pitos gömüler oluşturduğu gibi genellikle küplerin ağız kısmı doğuya ve güneydoğuya, diplerinin batıya bakmaktadır. Belli bir yön birliği olan bu pitosların içindeki ölülerin de başlarının doğuya gelecek şekilde küp içine konulduğu bilinmektedir⁴⁸. Çalışma alanımıza en yakın durumdaki Iassos'da, Erken Tunç II'ye tarihlenen nekropolde açığa çıkarılan taş sanduka tipi mezarlardaki ölüler de, başları doğuya gelecek şekilde gömülmüşlerdir⁴⁹. Tüm bu merkezler ve Küpasar'da gömülerin çoğunlukla pitoslar içinde, yerleşim dışında bir mezarlığa yapılması ve küplerin ağız kısmının doğu ve ya güneydoğuya bakması bölgedeki gömü geleneği hakkında bir fikir vermektedir.

⁴⁷Erken Tunç Çağı'na tarihlenen nekropole sahip bilinen merkezler: Becesultan, Lloyd – Mellaart 1956, 101-135; Kusura, Lamb 1937, 55 vd; Aphrodisias, Joukowsky 760-766; Miletos, Graeve 405; Iassos, Berti 120 vd; Hydai, Diler 2001, 225-236.

⁴⁸ Akdeniz 1999, 134.

⁴⁹ Berti 120-121.

- Buluntular

Küpasar nekropolünde görülen buluntu azlığına rağmen yüzeyde ve kesitte ele geçirdiğimiz birkaç seramik parçası, alanın tümüne ilişkin fikir verebilecek özelliktedir.

Alanın hafriyat sonucu oluşmuş kesitinde belirlediğimiz kabaca işlenmiş yuvarlak ağızlı bir testi parçasının siyah hamuru içinde saman, mika ve iri taşçık katkısı seçilebilmektedir. Astarsız ve perdahsız olan buluntunun yüzeyinde pişirmeden kaynaklanan renk farklılıkları oluşmuştur. El yapımı olan testinin kulp ile ağız kısmı organik bir şekilde birleşmektedir. Yuvarlak ağız kenarının altında başlayan kulp muhtemelen gövdeye bağlanıyor olmalıdır⁵⁰. (K1, Şek. 2a, Res. 13). Aynı kesitte, el yapımı yuvarlak bir kaide parçası bulunmuştur. Siyah hamuru içine mika ve iri kum katkısı eklenmiş kabın yüzeyi de astarsız ve perdahsızdır (K2, Şek. 2b, Res. 14).

Elde ettiğimiz diğer buluntulardan farklı olan bu iki parça ile aynı özelliklere sahip seramikler, özellikle Büyük Menderes havzasının en önemli Geç Kalkolitik çağ yerleşimi olan Becesultan Geç Kalkolitik çağ seramiğinde oldukça fazla oranda görülmektedir⁵¹. Becesultan Geç Kalkolitik çağ seramiği siyah, grimsi siyah ve kahverengi hamura sahip örneklerden oluşur. Kil içerisinde saman ve iri kum katkısı eklenmiş, siyah kaplar çoğunlukla astarsız bırakılmıştır⁵². Elimizdeki örneklerin; kullanılan teknik bakımından Becesultan seramiği ile paralellik gösterdiği anlaşılabilmektedir⁵³. Küpasar buluntularıyla bağlantı kurabileceğimiz bu önemli merkezin yanı sıra Torbalı ovasında⁵⁴, Tavşan Adası'nda⁵⁵, Ege adalarında⁵⁶ İassos'da⁵⁷ Geç Kalkolitik çağa ait buluntular ele geçirilmiş olması Kalkolitik çağ malzemesinin batı Anadolu'daki yayılım alanını hakkında fikir vermektedir.

⁵⁰ Geç Kalkolitik çağın bir özelliği olan organik birleşen kulplara (tab handle) güneybatı Anadolu ile Ege adalarındaki bir çok merkezde rastlanmıştır. Mellink 1967, 7.

⁵¹ Geç Kalkolitik dönem araştırmacılarca Becesultan'la eşleştirilerek Becesultan Geç Kalkolitik çağ seramiği ismi verilmiştir. Lloyd-Mellaart 1956, 101-135.

⁵² Lloyd- Mellart 1962, 71-83.

⁵³ Aynı şekilde Geç Neolitik dönemden Demir çağına kadar devam eden yerleşimlere sahne olmuş Aphrodisias'da tespit edilen, tümü üç ayaklı ve saman katkılı olan mallarda da Küpasar örneklerinde olduğu gibi siyah hamur sık kullanılmıştır. Joukowsky 760-766.

⁵⁴ Meriç 361 vd.

⁵⁵ Akdeniz 1996, 233-254.

⁵⁶ Mellaart 1971, 126.

⁵⁷ Levi, Fig.163.

Küpasar buluntuları arasında çanak gurubunu oluşturan parçalar genel olarak kötü bir işçiliğe sahip el yapımı örneklerden ibarettir. Ele geçirdiğimiz dışa dönük ağız profiline sahip iki çanak parçası, perdahlı ve kırmızı astarlı olmakla birlikte mika, saman ve taşçık katkılı kahverengi hamura sahiptir. Her iki kap parçasının üzerinde de hatalı fırınlama nedeniyle oluşmuş siyah izler dikkat çekicidir (K.3-4, Şek.2c-d, Res.15-16).

Üçüncü parça ise düz ağız kenarlı, basit profilli bir çanağa aittir. El yapımı, kırmızı astarlı ve perdahlı olan bu çanak parçasının kahverengi hamurunda katkı maddesi olarak mika kullanılmıştır (K5, Şek. 3a, Res. 17).

Elimizdeki bir diğer seramik parçası içe dönük ağızlı, kırmızı astarlı ve perdahlı bir çanağa aittir. Kahverengi hamurunda katkı maddesi olarak mika kullanıldığı anlaşılmaktadır (K.6, Şek. 3b, Res. 18).

Buluntular arasında yer alan; el yapımı bir çanağa ait olabileceği düşünülen yuvarlak formlu dip parçası ise mika katkılı kahverengi hamura ve kırmızı astara sahip olmakla birlikte perdahlıdır (K7, Şek. 3c, Res. 19).

Form açısından fikir sahibi olamadığımız çoğunluğunu kulpların oluşturduğu el yapımı kap parçalarının hamurları genel olarak koyu ve açık kahverengi, kiremit rengi, koyu gri renklerde olmakla birlikte yer yer mika, kireç, taşçık ve saman katkılıdır. Hemen hepsi de kırmızı astarlı ve perdahlıdır. Ayrıca elimizdeki üç ayaklı bir kaba ait olduğu düşünülen ayak parçasının da hamuru kırmızımsı kahverengi renkte taşçık ve mika katkılıdır. Yüzeyi ise astarsızdır. Kulplar arasında en çok ilgi çeken parça ise koyu kahverengi renğinde, perdahsız ve el yapımı olan volüt kulplu bir kavanoz parçasıdır. Volüt biçimindeki kulpların Erken Tunç III evresinin sonlarında ortaya çıktığı bilinmektedir⁵⁸ (K8-13, Res. 20-21).

ETÇ. I ve ETÇ. II'de işçilik yönünden oldukça nitelikli, çoğunlukla kırmızı ve parlak astarlı seramik eserler üretilirken ETÇ. II sonunda olasılıkla ekonomik yapının bozulmasıyla üretilen çanak çömlek kalitesinde de bir düşüş görülür. ETÇ. III çanak çömleğinin yerel olmadığı, kuzeydeki halkların hareketiyle bölgeye ulaştığı sanılmaktadır. Erken Tunç çağı boyunca tipik hamur rengi devetüyü ya da kırmızıdır. Saman ve küçük taşçık da eklenmiştir. Dönem sonuna doğru kırmızı astar, koyu ve

⁵⁸ Mellink 1967, 7.

yoğun bir şekilde uygulanmıştır. Çark yaygınlaşır ancak el yapımı teknik de devam etmiştir⁵⁹.

Milas ilçesi'nin 8 km batısındaki Damlıboğaz köyü, Sarıçay yatağında bulunan nekropoldeki pitos gömütlerden geldiği savunulan Erken Tunç II-III çağına ait büyük bir kısmı el yapımı olan kaplar⁶⁰ mika ve taşçık katkılı, kahverengi tonlarında hamurları ile Küpasar kap parçalarına benzerlik gösterir. Milas, Kıyıkışlacık köyündeki Iassos nekropolünde açığa çıkarılan mezarlarda ele geçirilen ölü hediyeleri de Küpasar örnekleriyle yakın benzerlik göstermektedir⁶¹. Becesultan'daki Erken Tunç III çağına tarihlenen, genellikle saman ve iri kum katkılı hamura, kiremit renginde yüzeylere sahip seramiklerle⁶² Küpasar örnekleri arasında paralellik kurulabilir; ancak Becesultan kaplarında mika katkısı çok az görülür. Aphrodisias'tan gelen Eski Tunç II çağına tarihlenen seramikler de, orta nitelikli hamurları, kahverengi, devetüyü, kiremit rengi, gri hamur renkleri ile Küpasar'a yakındır; ancak yüzeyleri çoğunlukla siyah ve koyu gri perdahlıdır⁶³.

Anadolu dışında Ege Adaları'ndan Lemnos'daki Eski Tunç çağı II'ye ait kahverengi seramikler⁶⁴, Lesbos Adası'ndaki bol mikalı kahverengi astarlı seramikler⁶⁵, Chios Adası'ndaki Eski Tunç çağı II ve III'e tarihlenen el yapımı saman, mika katkılı, kahverengi hamurlu ve kahverengi astarlı seramikler⁶⁶, Kıta Yunanistan'da Attica bölgesindeki Aigina'nın Eski Tunç çağı II'ye tarihlenen el yapımı kırmızı yüzeyli seramikleri de⁶⁷ Küpasar örnekleriyle, saydığımız nitelikleri göz önüne alınarak karşılaştırılabilir.

Elimizdeki buluntular ışığında, diğer merkezler ile yapılan karşılaştırmalar sonucunda Küpasar nekropolü için Geç Kalkolitik çağdan Erken Tunç çağına sonuna kadar bir tarih önerebiliriz. Kesin bir sonuca ulaşabilmek için alanda kapsamlı bir kazı çalışmasının yapılması gerektiği açıktır.

⁵⁹ Joukowsky 371, ET Çağında Güneybatı Anadolu Bölgesi, İç Anadolu ile deniz aşırı ülkelerden, Ege Adaları ve Kıta Yunanistan ile ilişkilidir.

⁶⁰ Akarca 1954, Lev.60, Res.2; Diler 2001, 225-229; Günseven 59.

⁶¹ Berti 120-121.

⁶² Lloyd 1959, 195-200.

⁶³ Joukowsky 295-297.

⁶⁴ Bernabo 543.

⁶⁵ Lamb 1936, 10-76.

⁶⁶ Hood 167-168.

⁶⁷ Walter vd. 87-88.

2. ÇOBANLAR MAHALLESİ - PREHİSTORİK KAYA RESİMLERİ

Araştırma alanı kapsamında olan Yava köyünün Çobanlar mahallesi yakınlarında A. Peschlow tarafından yapılan yüzey araştırmaları sırasında Prehistorik bir kaya resmi bulunmuştur⁶⁸. Böylece kaya resimlerinin asıl dağılım alanı olan Latmos dağlarından oldukça uzakta bir kaya resminin bulunmasıyla buluntu sahasının kuş uçuşu 60 km'lik bir alanı kapsadığı ortaya çıkmıştır. Çobanlar mahallesinde bulunan resim, şimdiye kadar bilinen resim tasvirlerinden oldukça farklıdır. Resimde iki hayvan, muhtemelen sığır betimlenmiştir.(Şek. 4) Latmos kaya resimleri repertuarında hayvan tasvirlerine oldukça az rastlanırken, hayvan figürünün bulunduğu resimlerde insan figürüne de yer verilerek, insan ve hayvan bir topluluk olarak betimlenmektedir. Bu anlamda Çobanlar mahallesindeki sadece hayvan tasviri yapılmış resimle Latmos prehistoryasına yeni bir boyut kazandırılmıştır. Bizim için asıl önemli olan ise Neolitik döneme kadar eskiye giden kaya resimlerinden birinin Çobanlar Mahallesi'nde bulunması ile bölge tarihinin ne kadar geriye gittiği konusunda fikir sahibi olmamızdır.

3. SÖĞÜTÇÜK MEVKİİ – BİZANS FRESKOLARI

Söğütçük mevki, Yatağan- Aydın karayolunun 20. km.'sinde yolun sol tarafında yer almaktadır. Söğütçük mevkiindeki kalıntılara, Yatağan'dan sonra ana yolun 15. kilometresinden Çine çayı vadisine doğru yaya olarak 100 m. inilerek ulaşılır (Harita. 4). Kalıntıların yaslandığı 30-40 m. yüksekliğindeki kaya kütesinin hemen yanında Çine çayına akan bir dere bulunmaktadır (Res. 22). Kayanın önündeki 5 x 25m. ölçülerine sahip terasın çevresinde yer alan duvar kalıntıları ile geniş bir alana yayılmış olan tuğla, taş gibi mimari yapı elemanları, bu alanda bir manastır ya da kilise olabileceğini göstermektedir (Res. 23). Bununla birlikte kaya üzerindeki izlerden, 3 m. yükseklikte bir örtü sistemi bulunduğu, örtü izlerinin alt ve üst kısmında fresko tarzında kaya resimleri yer aldığı görülebilmektedir.

Freskolar doğu ve batı yönünde iki tabakadan oluşmaktadır. I. tabakayı oluşturan oldukça aşınmış doğu freskolarındaki, kırmızı renkli düz bir çerçeveyeyle

⁶⁸ Peschlow 2002, 266, Abb.3.

sınırlandırılmış olan 11 resim, birbirinden farklı büyüklüklerdedir. Resimler üzerinde yer yer beyaz sıva üzerine yapılmış boya kalıntılarına rastlamak mümkündür. Alt sırada yer alan resimlerde kızıl kahve ve tonlarının hakim olduğu görülmektedir (Res. 24). II. tabakayı oluşturan kayanın batısında yer alan koyu kahverengi kalın bir çerçeve içine alınmış ve beyaz sıva üzerine yapılmış freskolar da ise hakim renkler beyaz, taba, kahverengi, sarı ve yeşildir. Batı freskolarındaki dört sahne soldan sağa doğru şöyle sıralanmaktadır (Res. 25).

1. Sahne: Melek tasviri
2. Sahne: Anna ile İakim'in altın kapıda buluşması
3. Sahne: Nikopoiya Meryem, İoannes Prodromos ve bir azizin birlikteliği
4. Sahne: Tapınağın İsa'ya sunulması

Freskolardaki figürlerin üzerindeki giysilerin kıvrımları ve hareketi renk tonlamalarıyla, derinlik ise figürlerin arkasında yer alan yeşil bir ufuk çizgisiyle verilmiştir. Batı freskolarının I. sahnesindeki melek figürünün elinde görülen iki kollu patriklik haçı ile bezenmiş küre tasviri ilk kez 11. yy.'da görülmüş ve 13 yy.'dan itibaren önemini kaybetmeye başlamıştır. Küre içine yazı yazılması ve iki daire ile sınırlandırılması, yine ilk olarak 11. yy.'ın ikinci yarısında karşımıza çıkar. Küre içindeki stilize edilmiş su ve bulut motifleri 12. yy. Bizans ikonografisine özgü bir özelliktir⁶⁹. Saydığımız özellikler ışığında freskoları 11. 13. yy. arasında bir tarihe verebiliriz.

A.Peschlow'un 2000 yılı yüzey araştırmaları sırasında, bu Bizans freskolarının altında Prehistorik kaya resimleri tespit edilmiştir⁷⁰. Burada bulunan resimler, Latmos prehistoryasının Gökbel (Latmos) dağının tümünü kapsadığını göstermektedir. A. Peschlow bu kadar geniş bir alana yayılmış kaya resimlerini göz önüne alarak, bu olguyu "Latmos Prehistorik kaya resmi sanatı" olarak adlandırmaktadır. Çine çayı kenarında bulunan resim sayesinde kaya resimler ile su arasında bir bağlantı olması gerektiği savı da doğrulanmıştır⁷¹.

⁶⁹ Tarihlleme için Muğla K.T.V.K.Kurulu arşivindeki envanter fişlerinden yararlanılmıştır.

⁷⁰ Peschlow 2002, 268.

⁷¹ Peschlow 2001, 255.

B. HİSARARDI KÖYÜ

Hisarardı köyü, Yatağan ovasının kuzeyini sınırlayan Gökbel dağlarının ovaya bakan sırtlarında dağınık mahallelerden oluşan bir konuma sahiptir. Köye, Turgut yolundaki Yeşilbağcılar sapağından Taşkesik köyü yönünde devam ederek 5 km sonra ulaşılacağı gibi, Yatağan–Aydın asfaltının 8. km’sindeki Memişler köyünden doğuya ayrılan yoldan 10 km gidilerek de varılabilir. Yatağan ovasının kuzeyindeki verimli toprakları çevreleyen mahallelerde maki ve zeytinliklerle, kayalık bir topografya izlenir. Araştırmalarımız sırasında kalıntı ve buluntuların yoğun olarak tespit edildiği alanlar Selviliköy mahallesinde yer almaktadır (Harita.5). Selviliköy mahallesindeki kalıntılar Hisartepesi ve Deliklitaşını mevkiinde yoğunlaşmaktadır.

1. HİSARTEPE YEREŞİMİ

Hisartepesi, Hacıbayramlar köyü ile Hisarardı köyü arasındaki Selviliköy mahallesinin batısında yer alan 524 yüksekliğinde bir tepedir (Res. 26-27). Tepenin 120 m. uzunluk ve 80 m. genişliğindeki düzleşen zirvesinde farklı karakterde kaya oluşumları ve zeytin ağaçları bulunmaktadır. Bu zeytin ağaçlarının bir kısmı antik çağdan beri varlık göstermiş olabilecek kadar geniş gövdeye sahipken büyük bir kısmı yakın geçmişte geliş güzel dikilmiştir. Tepe savunma açısından kolaylık sağlayan kayalık bir topografya ile stratejik olarak önemli bir konuma sahiptir. Topografyayı açık gri, yuvarlak gnays ve mika- şist kayalar oluşturmaktadır.

- Mimari Kalıntılar

Hisarardı köyüne bağlı Selviliköy mahallesinde bulunan Hisartepesi’nin kuzey kesiminde antik bir yerleşim tespit edilmiştir⁷² (Şek. 5). Yüzeysel araştırmalarımız kapsamında belirlediğimiz antik yerleşim, farklı tekniklerle inşa edilmiş çok sayıda duvar kalıntısı ve işlik olarak kullanılmış döşemelerden ibarettir. Zirveye ulaştığımızda ilk karşılaştığımız kalıntı tepenin kuzeye bakan kısmında yerleşimi sınırlandıran isodomik örgüye sahip teras duvarıdır. Bu teras duvarı, bölgenin yerel

⁷² Yerleşimde uzun süreli kaçak kazılar yapıldığı tespit edilmiş ve Muğla Müze Müdürlüğüne bildirilmiştir.

kaya oluşumu gözlü gnays türündeki blok taşların, farklı boyutlarda, üst üste konulması ve aralarının aynı yükseklikteki atkı taşları kullanılarak sağlamlaştırılmasıyla inşa edilmiştir (Res. 28).

Alanda tespit edilen diğer duvar kalıntılarının uzunlukları 3.00 – 4.00 m.'ye ulaşmakla birlikte, kalınlıkları 0.50 m.'den 1.00 m.'ye kadar değişmektedir. Yürüme tabanından yükseklikleri ise yer yer 1.00 m.'yi bulmaktadır. Duvarlar, mika-şist taşlarla düzensiz bir şekilde örülerek inşa edilmiştir. Belirli bir şekil vermeyen taşlar üst üste sıralanmış, açık kalan derz araları küçük taşlarla doldurulmuştur. Duvarların yapım tekniği, Hisartep'e'nin batı eteğindeki Arkaik Dönem'e tarihlenen⁷³ Hacıbayramlar Höyüğü'nü hatırlatmaktadır. Yerleşimin plan şeması mevcut izler yardımıyla bütünsel olarak düşünüldüğünde, alanı dolduran yapıların düzenli bir plan dahilinde değil organik bir şekilde arazi üzerinde konumlanmış olduğu belirlenebilmektedir (Res. 29-31).

Yerleşimin merkezindeki büyük bir kayanın üzerinde yer alan, 5x6 m.'lik bir alanı sınırlayan yapı kalıntısının diğer yapılardan farklı bir işlevi olduğu tahmin edilmektedir. Alandaki diğer kalıntılardan daha yüksek bir kottaki kayalığın üzerinde bulunan bu yapının duvarları büyük ve düzgün işlenmiş blok taşlarla inşa edilmiştir. Yapım tekniği açısından teras duvarı ile benzerlik gösteren yapının yıkılmış duvarları doğrudan ana kayaya oturmaktadır (Res. 32). Bu saydığımız özellikler, yapının anıtsal bir kimliği olduğunu düşünmemize neden olmaktadır. Muhtemelen ayrı bir öneme sahip birinin evi olabileceği gibi yakın çevrede rastladığımız kule kalıntılarının konum, form ve işçiliğine bakılarak, kule işlevine sahip olabileceği de düşünülebilir.

Bu yapının hemen yanında bir alt kotta toprak seviyesinde belirlenen ve plan şeması çıkarılabilen yapı kalıntısının da diğerlerine göre farklı bir fonksiyona sahip olduğu akla gelmektedir (Res. 29). Bütün bu ihtimaller göz önüne alındığında yörede yakın geçmişe kadar yaşamış çiftlik ağalığına benzer bir sistemin antik dönemde de varlık gösterdiği düşünülebilir. Kule veya bir yöneticiye ait olduğu tahmin edilen yapı olasılıkla burada yaşayanların önde gelenlerinden birine ait çiftlik kulesidir ve bu çiftlik kulesinin hemen yanında da onunla ilişkili bir birim bulunmaktadır.

⁷³ Serdaroğlu 77 vd.

Yerleşimin merkezindeki büyük yapının üzerine oturduğu kayanın batı yüzünde, kayaya oyularak oluşturulmuş basamakların ulaştığı kısımda kaya çanağı olarak isimlendirebileceğimiz çukurlar bulunmaktadır. Dairesel formdaki çapları 0.20 m.'yi geçmeyen, az bir derinliğe sahip bu çukurların benzerlerine tepenin batısında ve kuzeyindeki büyük kayaların üzerinde de rastlanmaktadır (Çiz.5). Batıdaki kaya çukurlarının bulunduğu kaya kütesinin hemen yanında 2x2.5 m. boyutlarında iki yan tarafı kuru duvarla sınırlanmış 70 cm. derinliğe sahip büyük bir çukur bulunmaktadır (Res. 34). Kuzeydeki kayalıkta ise 0.80 m. çapında toplama havuzu olarak nitelendirebileceğimiz derin bir çukur ve buna bağlanan 1.00- 2.00 mt uzunluklara sahip kanallardan oluşan bir döşem yer almaktadır (Çiz.5, Res. 35).

Endüstriyel bir alan (işlik) olabileceğini düşündüğümüz bu döşemler muhtemelen Lykia ve Kilikya bölgelerinde benzerlerine sıkça rastladığımız basit kaya presleri olmalıdır. Zeytin ve üzüm preslerinin en basit tipi olan ve ancak günlük kullanımlara yönelik az oranda sıvı elde edilebilen bu örnekler, tanelerin elle veya basit bir düzenele ezildiği küçük bir pres yeri ve havuzu ile kimi durumda sıvıyı toplama kaplarına taşıyan kanallardan oluşmaktadır. Bu işlik alanlarının varlığı buradaki yaşantının büyük ölçüde tarımsal üretime dayalı olduğunu göstermektedir. Bu gibi kaya çukurlarının sivil işlevli olmaları yanı sıra dinsel bir işleve sahip olabilecekleri konusunda da görüşler bulunmaktadır⁷⁴.

Yapı kalıntılarının çoğunluğunu oluşturan düzensiz duvarların, Arkaik Hacıbayramlar höyüğünün duvar işçiliğine olan benzerliği Hisartep'e'nin Arkaik dönemde yerleşim görmüş olabileceğini göstermektedir. Yüzeyde ele geçirilen Geometrik ve Orientalizan dönem buluntuları da bu görüşümüzü doğrular niteliktedir. Bunun yanı sıra alanda, araştırmacılarca 4 yy.'dan itibaren varlık gösterdiği öne sürülen⁷⁵ atkılı duvarların bulunması Hisartep'e'nin uzun bir zaman diliminde yerleşim görmüş olabileceğini göstermektedir. Karia kültürünün korunabildiği bunun gibi tepe üstü yerleşimleri zorlu arazi koşulları nedeniyle genel olarak Hellenistik dönem başlangıcında terk edilmiştir.

Helenistik dönem başlarında yaklaşık M.Ö. 300 tarihinde terk edilen Bafa gölü kenarındaki Heraklia'nın öncü yerleşimi olan, Latmos şehrinde Hisartep'e'de

⁷⁴ Diler 1995, 316.

⁷⁵ Hellström 157; Pedersen 161.

belirlenen yerleşimin bir benzeri karşımıza çıkmaktadır⁷⁶. A. Pesclow, Latmos şehrindeki evlerin Karia kültürünün bir özelliği olduğunu açıklamıştır. Organik bir şekilde topografya ile uyumlu olarak kurulmuş, birbirlerine coğrafi yakınlıkta olan Latmos ve Hisartepe yerleşimlerinin ortak bir kültürü paylaştıkları açıktır.

Stratonikeia ve Lagina yazıtlarından edinilen bilgiye göre yerleşim, Hellenistik Dönem öncesi bölgede var olan köy konfederasyonuna üye köylerden biri olabilir. Lagina yakınlarında olduğu bilinen; ancak tam yeri henüz belirsizliğini koruyan Koranza'nın⁷⁷, belirlediğimiz Hisartepe yerleşimi olma olasılığı yüksektir. Çünkü Hisartepe, Lagina teritoryumu kapsamında olan bir konuma sahiptir. Hellenistik Stratonikeia kenti, kurulduktan sonra çevresindeki köyleri kendine bağlamış, bazıları bu dönemde de varlığını sürdürebilmişken bazıları terk edilmiştir. Koranza olabileceğini düşündüğümüz Hisartepe yerleşiminin kalıntı ve buluntulardan edinilen genel bilgilerle, terk edilen köylerden biri olduğu düşünülebilir.

- Buluntular

Hisartepe'de yerleşimin belirli yerlerinde belirli ölçülerde seçilerek toplanan seramiklerle birlikte bir kayanın alt kısmında toplu halde seramik parçaları bulunmuştur.

Ele geçirdiğimiz buluntulardan, ince bir cidara sahip kap parçasının alçak bir kaidesi bulunmaktadır. Seramik, kaidenin bitiminden gövdeye doğru birbirine paralel olarak devam eden açık kırmızı bantlardan oluşan bir bezemeye sahiptir. Karia bölgesinde bugüne kadar incelemeye alınmış örneklerde yatay paralel firnis bantlarına Protogeometrik dönem başlarından itibaren rastlanırken, alçak kaide formuna sahip ince cidarlı örnekler Geç Geometrik dönemde karşımıza çıkar⁷⁸. Dolayısıyla buluntu Geç 7. yy.- Erken 6. yy. özellikleri taşımasına karşın parça halinde olması nedeniyle kesin bir yargıya varmak olanaksızdır (K14, Şek. 6a, Res. 36). Bir başka seramik örneği ise yine ince bir cidara sahip kase parçası şeklinde ele geçmiştir. Kasenin dış yüzeyindeki bezemeler yok olmuş ancak iç yüzeyinde ağız

⁷⁶ Pesclow – Bindokat 1996, 23 vd.

⁷⁷ Şahin 1973, 17.

⁷⁸ Özgünel 1979, 17- 28.

kenarından itibaren gövdeye inen koyu gri renge sahip bantlar görülebilmektedir (K15, Şek. 6b, Res. 37).

Buluntular arasında olasılıkla bir kuşlu kasenin ağız kısmı olabileceğini düşündüğümüz bir parça tespit edilmiştir. Kabın ağız kenarındaki kırmızı renkteki firnis banda bağlı üçlü düşey çizgi grubu yanındaki kuş figürünün kafese taralı kuyruk kısmı görülebilmektedir. Kafese taralı kuyruk, yöreye özgü bir stil olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁹. Kuş figürü ile oluşturulan metop batı Anadolu'da ilk olarak Geç Geometrik dönemde görülmeye başlamış, Orientalizan vazolarda da 6.yy. başlarına kadar çizilmeye devam etmiştir⁸⁰ (K16, Şek. 6c, Res. 38).

Belli bir form vermeyen olasılıkla bir kapağa ait olabileceğini düşündüğümüz bir diğer parça ise üzerindeki bezekler nedeniyle değerlendirmeye alınabilecek özelliktedir. Kapak parçası üzerinde bezeme olarak birbirine paralel koyu kahverengi yatay, ince çizgiler ve bunların altında nokta bezekler bulunmaktadır. Nokta bezek çoğunlukla Karia Subgeometrik vazoları üzerinde görülmektedir. Orientalizan dönemde de 6.yy. ortalarına kadar yaşamıştır⁸¹ (K17, Şek. 7d, Res. 39).

Elimizdeki belli bir form vermektan oldukça uzak olan diğer kap parçalarının cidarlarının kalınlığına bakılarak oinokhoelere ait oldukları düşünülebilir. Bu şekildeki bir parçanın yüzeyi, çok soluk kahverengi boya ile astarlanmış ve üzeri üçgen motiflerle süslenmiştir (K18, Şek. 7a, Res. 40). Üçgen askı ve doldurma motifleri Orta ve Geç Orientalizan dönem vazoları üzerinde görülen bir motiftir. Özellikle Orta Orientalizan dönem kuş grubu oinokhoelerinde sıkça rastlanmaktadır⁸².

Yine alanda bulduğumuz başka bir parçadaki, çok soluk kahverengi boya astar üzerindeki saç örgüsüne benzeyen motif ise genellikle Geç Orientalizan dönemine ait vazolar üzerinde görülen bir motiftir⁸³ (K19, Şek. 7c, Res. 41).

⁷⁹ Lagina - Bozukbağ'da ele geçen oinochoenin omuz metoplarında merkezi bezeme olarak yer alan kuş bezeğinin kuyruk taraması ile yakın benzerlik gösterir. Özgünel 1979, 40, lev.12.

⁸⁰ Age., 30-31, Fig.9-10-11-12.

⁸¹ Fazlıoğlu, şek. lev.14.

⁸² Örneğin Bodrum sualtı Arkeoloji müzesindeki oinokhoede bu motif görülebilmektedir. Bu vazo yaklaşık olarak M.Ö.600-590 yıllarına tarihlenmektedir. Fazlıoğlu, şek.lev.19; şek.lev. 26, A4c.

⁸³ Daha çok oinokhoelerin boyun kısımlarında görülen saç örgüsü motifinin bir benzeri M.Ö. yaklaşık 580-560 yıllarına tarihlenen Damlıboğaz krateri üzerinde görülebilmektedir. Fazlıoğlu, lev. 104

Malzeme açısından aynı özelliklere sahip bir başka kap parçası üzerinde yer alan tam olarak tanımlayamadığımız; ancak farklı mimari öğeler üzerinde rastladığımız palmeti hatırlatan motifin yanında keçi ayağına benzeyen bir bezek görülebilmektedir. Söz konusu bezekler diğerlerinde olduğu gibi olasılıkla yerli üretilmiştir (K20, Şek. 7b, Res. 42).

Bulduğumuz geometrik ve orientalizan kap parçaları gibi, Karia bölgesinde çalışma alanımıza en yakın konumları ile bilinen Lagina-Bozukbağ mezarlarında, Stratonikeia-Kabaksız nekropolünde⁸⁴, Sarıçay yatağı (Kybersos) ve Damlıboğaz (Hydai) Köyü altındaki nekropol alanında⁸⁵, Euromos, İassos, Beçin⁸⁶, Labranda⁸⁷, Sinuri⁸⁸, Gencik Tepe'de (Mylasa) yer alan kutsal alanlarda, Dirmil ve Asarlık mezarlarında⁸⁹, Karia Geometrik ve Orientalizan dönemine ait vazoların ele geçmesi yayılım alanının anlaşılması açısından önemlidir.

2. DELİKLİTAŞINI MEVKİİ

Hisarardı köyünün Selviliköy mahallesine bağlı Deliklitaşını olarak bilinen mevki Hisartepeler yerleşiminin kuş uçuşu 200-500 m kuzeyinde yer alır. Hisartepeler ile benzer bir topografyaya sahip tepe yaklaşık 480- 500 m. yüksekliğindedir. Arazinin genel görünümünü kayalık ve çamlık bir doku oluşturmaktadır. Burada belirlenen kalıntılar yapım sistemi, malzeme açısından Hisartepeler yerleşimini oluşturan yapı kalıntılarıyla büyük benzerlik göstermektedir (Harita. 5).

- Mimari Kalıntılar

Hisartepeler yerleşiminin yaklaşık 500 m. kuzeyinde çamlık bir alanda, Ramazan Turgut'a ait tarlada, Hisartepeler'deki sivil yerleşime ait yapı kalıntılarının düzensiz duvar tekniğine benzer nitelikte duvar kalıntıları tespit edilmiştir (Şek. 8a, Res. 43). Moloz taşlarla örülmüş duvar parçalarının kalınlıkları 0.50 m. ve ya biraz daha fazladır. Bir mekan oluşturan duvar parçalarının sınırladığı alanın genişliği 2.5

⁸⁴ Boysal 1987b, 51 v.d. res6; Baldıran, 45 vd. res.2.

⁸⁵ Diler 2001, 225.

⁸⁶ Akarca 1971, 1-20, lev.10-30.

⁸⁷ July 31 vd.

⁸⁸ Haspels-Devambeş 16 vd.

⁸⁹ Özgünel 1979, 51-61, lev.1-30.

m.'dir. Bir çiftlik yapısı olabileceği ihtimali yanında, bir yerleşime ait kalıntılar olduğu ve diğer kalıntıların toprak altında bulunduğu da düşünülebilir. Ayrıntılı bir bilgi edinilebilmesi için diğer alanlarda olduğu gibi burada da bir kazı çalışması yapılması gerekmektedir⁹⁰.

Burada belirlediğimiz yapı kalıntılarının yaklaşık 50 m. batısında düzgün kesilmiş blok taşlarla inşa edilmiş bir yapı kalıntısı belirlenmiştir. Yapılan ölçüm ve çizimlerle 6.00x 6.50 m. ölçülerinde kareye yakın bir forma sahip olduğu anlaşılan yapının birkaç sıra halinde kalmış duvarları tanımlanabilmektedir. Sivil örnekler göre nitelikli isodomik bir duvar işçiliğine sahip kalıntının bir kamu yapısına ait olabileceği akla gelmektedir. Yapı kalıntısının çevresinde yer yer sadece iz olarak devam eden moloz taş örgü sistemine sahip duvar parçaları da yapının işlevine yönelik fikir vermektedir. Yakın çevredeki örnekleri ve konumu göz önüne alındığında tespit ettiğimiz bu kalıntı, Hisarteppe örneği gibi olasılıkla bir çiftlik kule yapısı ve onu destekleyen döşemlerden oluşmaktadır (Şek. 8b, Res. 44-45).

Bu sivil yerleşimin yaklaşık 50 m. kuzeyindeki çamlık tepede yer alan kaya kütlesi üzerinde bir döşem belirlenmiştir (Şek. 9, Res. 46). Bu döşem pres yatağı, toplama havuzu ve bir sıvı akıtma kanalı ile olasılıkla Hisarteppe'dekiler gibi günlük kullanımlara yönelik oluşturulmuş basit bir havan presi olmalıdır. Ayrıca kült olgusu için kullanılmış olabileceği ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

Hisarteppe'nin kuşuçu mu 200 m. kuzeybatısındaki daha alçak bir sırtta yer alan büyük bir kayanın güneybatı yüzünde dikdörtgen forma sahip bir plaka yuvası belirlenmiştir (Res. 49-50). Bununla birlikte önünde bulunan düz platform alanın bir çeşit açık hava kült yeri olabileceğini göstermektedir. Yakın çevresinde başka bir kalıntının bulunmaması bu görüşümüzü desteklemektedir. Buradaki plaka yuvası içinde muhtemelen bir kaya kitabesi bulunmaktaydı; ancak bugün böyle bir objeyle karşılaşmamıştır. Belirlediğimiz bu kült yerinin benzerlerine Karia ve Lykia bölgesinde sıkça rastlanır⁹¹.

⁹⁰ Arazide yakın bir zamanda yapılmış kaçak kazılar tespit edilmiş ve Muğla Müze Müdürlüğü'ne bildirilmiştir.

⁹¹ Anadolu'da bir çok merkezde karşımıza çıkan bu gibi basit kült yerlerinin Arkaik Dönem'den önce kullanılmış olabileceğini düşünülmektedir. Işık 20.

- Gömütler

Deliklitaşını mevkiinde, Hisartepeler yerleşiminin kuş uçuşu 150 m. kuzeyinde, 15-20 m. yüksekliğe sahip büyük bir kayalığın kuzeydoğuya bakan cephesinde, yaklaşık 4 x 3m. ölçülerinde bir girişe sahip gömüt odası belirlenmiştir (Res. 47-48). Oldukça büyük boyutlara sahip bu kaya gömütüne; dik bir yüzeyde ve yürüme tabanından çok yüksekte bulunması nedeniyle ulaşılamamıştır. Uzaktan görülebildiği kadarıyla gömüt odasının iki yan duvarına yaslanmış yükseltilmiş platformlar halinde ölü yatakları bulunmaktadır. Karia bölgesinde benzerine rastlanmayan bu gömüt odasının, tanımlı bir girişinin olmaması nedeniyle ayrı bir kapak taşıyla ve ya ahşap bir kapakla kapatılmış olabileceği akla gelmektedir.

Deliklitaşını mevkiinin kuşuçuşu 300 m. kuzeyindeki yerleşim, kule ve işliklerin yer aldığı çamlık alanda 2.00 x 0.60 m. boyutlarında yan yana sıralanmış üç gömü teknesi ve stel yuvası olabilecek nitelikte bir kaya oyuğu belirlenmiştir (Şek. 10, Res. 51). Yaklaşık 10 cm. derinliğinde kenar silmeleri içeren gömüt teknelerinin ağız kenarları çevresinde yer alan girintilerin kapak yuvaları olmadıkları, dolayısıyla kapakla gömü arasındaki olasılıkla ahşap donanımların yerleştirilmesi amacına yönelik işlendikleri Alinda nekropolündeki tekne gömütlerin üzerinde *in situ* korunmuş kapaklardan anlaşılmaktadır⁹². Gömüt grubunun basit bir yekpare kapakla kapatılmış olduğu, parçalanarak gömüt grubunun iki yanına düşmüş büyükçe taş plakalardan anlaşılmaktadır. Tekneler kendi aralarında bir bütünlük oluşturmakla birlikte büyük bir olasılıkla birlikte tasarlanmışlardır. Yan yana birkaç gömütün bir araya gelmesiyle oluşmuş alan, daha çok bir aile gömütü özelliği göstermektedir. Zaman içinde deformasyona uğramış gömüt grubu, herhangi bir ayrıntı içermeyip özensiz bir işçiliğe sahiptir.

⁹² Özkaya – San 1999, 266; Özkaya vd., res. 17-18.

C. HACİVELİLER KÖYÜ

Gökbel dağının güney eteklerinde yer alan Hacıveliler köyü yerleşimi, yöredeki diğer yerleşim merkezlerinden daha yüksek kayalık yamaçlara, dağınık birkaç mahalle şeklinde yayılmıştır. Hacıbayramlar köyü merkezine varmadan sağa ayrılan yol ile ulaşılan Hacıveliler köyünün Topalahmetler mahallesinde yerleşim alanının kuşuçuğu 400 m. kuzeyindeki kayalık bir tepede, çok az bir bölümü ayakta kalabilmiş bir yapı kalıntısı ile üst tarafında oldukça büyük bir kaya ini belirlenmiştir. Tepenin güneybatı eteğinde ise bir gömüt grubu belirlenmiştir (Harita.6).

- Mimari Kalıntılar

Topalahmetler mahallesindeki 650 m. yüksekliğe sahip bir tepede bulunan kaya ini doğal bir oluşum şeklinde korunaklı, yarı açık ilkel bir barınak niteliğindedir. Burada belirlediğimiz kaya inine yerli kayaya oyulmuş basamaklarla ulaşılmaktadır (Res. 53). Kaya ini ve önündeki basamakların; A. Peschlow'un araştırmaları kapsamında belirlediği mağara ve kaya inlerine olan benzerliği⁹³ nedeniyle Prehistorik çağlardan beri kullanılmış olabileceğini düşünebiliriz; ancak bunu destekleyen belirgin bir kalıntı ve ya buluntuya rastlanmamıştır. Kaya ini önünde yer alan yapı kalıntısı ise daha geç bir tarihi işaret etmektedir. Muhtemelen alan ilk çağlardan geç dönemlere kadar kullanılmıştır.

Kule niteliğindeki 5.00x6.00 m. boyutlarında dikdörtgen bir plana sahip yapı kalıntısını oluşturan duvarlar yerel gnays taştan kesilmiş düzgün dikdörtgen bloklarla örülmüş ve bloklar arasında hem estetik amaçlı hem de sağlamlaştırmaya yönelik atkı taşları kullanılmıştır. Yapının doğu cephesini oluşturan, yerinde olmayan duvarının ise tıraşlanarak düzeltilmiş, yaklaşık 1.00 m. yüksekliğine sahip ana kayaya yaslanarak inşa edildiği tahmin edilmektedir (Şek. 11, Res. 54-55). Alabanda, Alında, Amyzon, Gerga ve Teke Kale gibi merkezlerde benzerleri bulunan isodomik atkılı duvar tekniğinin kuzey Karia'da yaygın olduğu bilinmektedir⁹⁴.

⁹³ Peschlow 2002, 266.

⁹⁴ Özkaya vd 1998, 302; Akarca 1972, 144.

Kule 650 m. yüksekliğinde bir tepede, tüm ovaya hakim bir konumdadır. Bu, yapının askeri işleviyle bağlantılı olmalıdır. Hacıveliler kulesiyle birlikte Hisarardı köyündeki Hisartape ve Deliklitaşını mevkiinde belirlenen kule kalıntıları da birbirini görebilen ve tüm ovaya hakim bir konuma sahiptir. kuzey Karia'da Teke Kale, Ataulusu, Kurundere, Hasanlar, Amyzon ve Alabanda'da⁹⁵ da antik yollar üzerinde olduğu düşünülen benzer kulelerin bulunması Hacıveliler ve Hisarardı'ndaki kule yapılarının bu yöredeki antik yollardan biri üzerinde yer aldığını göstermektedir. Çünkü Klasik çağda Alabanda üzerinden Alinda ve Mylasa'ya varan bir yoldan söz edilmektedir⁹⁶. Bazı araştırmacılarca da Hititlerin Miletos'a gelirken kullandıkları yolun, Marsyas vadisini takip ederek Stratonikeia ve Mylasa üzerinden Euromos ovasına ve Latmos körfezinin güney kıyısına ulaştığı görüşü benimsenmiştir⁹⁷. Bu alanda belirlediğimiz kuleler, Marsyas vadisinden Stratonikeia'ya ulaştığı düşünülen ancak istikameti belirlenemeyen yolu içine alan, oldukça geniş bir coğrafyayı görmekle birlikte Lagina - Stratonikeia kutsal yolunu da kontrol edebilecek konumdadır.

- Gömütler

Hacıveliler köyü, Topalahmetler mahallesinin kuşuçumu 300 m. kuzeybatısındaki zeytinlik alanda, üstü düzleştirilmiş bir kaya kütlesi üzerinde yan yana oyulmuş iki adet tekne gömüt bulunmuştur (Şek. 12, Res. 56). Yaklaşık 0.70 m. genişliğe ve 2.00 m. uzunluğa sahip dikdörtgen formundaki tekneler büyük bir olasılıkla birlikte tasarlanmıştır. Tekne tabanlarındaki toprak dolgu nedeniyle derinlikleri sağlıklı bir şekilde belirlenememiştir. Yaklaşık 10 cm. derinliğinde kenar silmelerine sahip teknelerin semerdam biçimindeki kapakları yarı açık durumdadır. Gömü teknesi fazla bir ayrıntı içermezken, kapakların uzun yan kenarları yalın bırakılmış, kısa kenarlarında taşıma ve estetik amaçlı yarım küresel iki çıkıntıya yer verilmiştir. Özensiz bir işçiliğe sahip gömütlerin daha büyük tutulmuş kapaklarının semerdam biçiminde olması bu gömütlere anıtsallık kazandırma çabasının bir sonucu olabilir.

⁹⁵ Tırpan 1990, 171 vd., res.10.

⁹⁶ Garstang 41.

⁹⁷ Marchese 1992, 48 vd.

D. HACIBAYRAMLAR KÖYÜ

Hacıbayramlar köyü diğer buluntu yerleri gibi Gökbel dağının güney eteğinde ve ova tabanına yakın bir konumda yer almaktadır. Köye, Yatağan- Bodrum yolu Turgut beldesi kavşağından 6 km uzaklıktaki Yeşilbağcılar köyü üzerinden ulaşılmaktadır. Köy birkaç dağınık mahalleden oluşan köyde belirlediğimiz kalıntılar köy merkezine oldukça yakın konumlardadır (Harita. 8).

1 HACIBAYRAMLAR HÖYÜĞÜ

Hacıbayramlar höyüğü, köyün 500 m. kadar doğusundadır. Höyük ilk olarak 1965 yılında Bodrum Müze Müdürlüğü uzmanlarınca kaçak kazılar ardından incelenmiştir. Milas Müzesindeki kekklikli mimari süsleme elemanlarının geliş yeri olarak bilinen höyükte, 1971 yılında Ü. Serdaroğlu başkanlığında araştırmalara başlanmış ve aynı yıl içerisinde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir⁹⁸. Kazı raporundan öğrendiğimize göre; yüksekliği 3. 60 m. olan höyük, yaklaşık 45 m. çapındadır (Res. 57). Kazı çalışması sonucunda bir çiftlik yapısı ve ya küçük bir sarayın var olduğu tahmin edilen alanda M.Ö. 8. yy.'dan 6.yy. ortalarına kadar bir zaman dilimine tarihlenen çeşitli kaplar ile, mimari pişmiş toprak eserler bulunmuştur. Ele geçen malzeme Geç Geometrik dönemden Geç Arkaik döneme kadar tarihlenmekle birlikte yöresel niteliklere sahiptir.

Eserler arasında en önemli olanı sağa doğru yürüyen bir Pegasos'un gövde parçasıdır. Euromos örnekleyle büyük benzerlik gösteren pişmiş toprak eserler üzerindeki kekklikler nedeniyle Euromos- Hacıbayramlar arasında bir ilişki olduğu var sayımı ile Larisa ve Phokaia'daki gibi gezginci bir atölye olabileceği öne sürülmüştür⁹⁹. Bunun yanı sıra seramikler umulmadık bir şekilde Phrygia örnekleri ile paralellik göstermektedir¹⁰⁰. Buluntular, Arkaik çağda bu yöreden doğuya Bubon (İbecik) ve çevresine kadar, kuzeyde Sardes'e kadar uzanan bir alanda belli bir üslubun ve bu üslupta çalışan atölyelerin varlığını işaret etmektedir.

⁹⁸ Höyük üzerinde kaçak kazılar nedeniyle derin oyuklar meydana gelmiş, ele geçirilen çeşitli buluntular yurt içi ve yurt dışına birçok şekilde dağılmıştır. Serdaroğlu 78.

⁹⁹ Serdaroğlu 84.

¹⁰⁰ Marchese 1986, 102.

Hacıbayramlar höyüğünün yaklaşık 300 m. kuzeydoğusunda aynı nitelikte ancak daha küçük boyutlarda bir kalıntı alanı tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz bu yerle birlikte alanda birden fazla, dağınık antik yerleşimin olduğu anlaşılabilir. Öte yandan köydeki höyük ve diğer kalıntıların Hisarteppe'nin güneybatı eteklerinde yer alması, köy içindeki nekropol alanının bu yerleşimlere olan yakınlığı, bölgenin geniş bir zaman dilimi içinde büyükçe bir alanı kapsayan yerleşime sahne olduğunu göstermektedir.

2. HACIBAYRAMLAR NEKROPOLÜ

Hacıbayramlar köyü ile mahallesi olan Turba'yı birbirine bağlayan yolun kuzey kesiminde geniş bir alana yayılmış durumda bir çok kaya gömütü belirlenmiştir. İlk olarak karşımıza çıkan kayalık alanda, ana kayaya oyulmuş bir oda gömütü ile birkaç gömü teknesi bulunmaktadır. Nekropol alanında bir benzeri bulunmayan, özensiz bir işçilik gösteren oda gömütü 2.70x 2.80x h. 1.70 m. ölçülerindedir. 1.45 m. genişliğe 1.20 m. yüksekliğe sahip, kemer formunda kabartmanın çevrelediği kapıdan gömü odasına girildiğinde her biri 0.80 m. genişliğinde olan üç adet ölü yatağıyla karşılaşılmaktadır. Ölü yataklarının ikisi mezarın iki yan duvarına, üçüncüsü karşı duvara yaslanmıştır. Gömütün köşelerinde muhtemelen ölü hediyelerinin konulduğu platformlar bulunmaktadır. Oda gömütünün duvarlarının oluşturulması sırasında uygulanan duvar işçiliğinde, son yontu işlemleri sırasında düz ve taraklı keski kullanıldığı anlaşılmaktadır¹⁰¹. Özensiz bir işçiliğe sahip ve işlendiği kayanın durumuna bağlı kalarak biçimlendirilmiş oda gömütü, Anadolu'nun diğer bölgelerinde saptanmış benzer örnekleri ışığında daha çok Roma dönemi geleneğini yansıtmaktadır.¹⁰² (Şek. 14, Res. 58-60).

Oda gömütünün yer aldığı kayanın üst yüzeyinde küçük boyutlarda hafif derinleştirilerek oyulmuş olasılıkla stel yuvası ve ya ostathek olabilecek iki kaya çukuru belirlenmiştir. Bu kaya kütesinin hemen batısında da bir gömü teknesi tespit edilmiştir. Batıya doğru ilerledikçe aynı niteliklere sahip tekil ve gruplar halinde bir çok gömü ile karşılaşılmıştır. Tekne gömütlerin kapakları ise yerinde korunmamıştır.

¹⁰¹ Taraklı keskinin M.Ö. 6. yy.'ın ortalarından sonraki bütün dönemlerde kullanılmış olduğu ve daha önce kullanıldığına dair yeterli kanıt bulunmadığı bilinmektedir. Casson 186.

¹⁰² Akurgal 1987, 24 vd.

İşlendikleri alandaki durum ve tasarımlarına göre farklılıklar içeren gömütlerin bir kısmı tekil olarak bir kaya kütesine oyulmuş (Şek. 13, Res. 62), bir kısmı tekil düzenlenmiş olanlarla benzer biçimde ikiz ya da daha fazla sayıda yan yana kayaya işlenmiştir (Şek. 13, Res. 63). Bu tür gömütlerin bir diğer çeşidi de toplu olarak işlenmiş, buldukları kayanın durumuna göre belli bir yön birliği bulunmayan gömüt örnekleridir. Konumlarından dolayı toplu tekne gömütler olarak adlandırdığımız bu grubun örnekleri daha çok aile gömütü özelliği göstermektedir (Şek. 15, Res.64).

Yaklaşık 10 cm. derinliğinde kenar silmeleri bulunan gömütler genel olarak aynı derinliğe ve boyutlara sahiptir. Alandaki bazı gömü teknelerinin çevresi, yağmur sularının gömü teknesi içine girmesini engellemek amacıyla kanallarla donatılmıştır. Bu kanallar aynı zamanda gömü teknesi çevresine dekoratif bir görünüm kazandırmıştır (Res. 64). Alanda karşımıza çıkan tamamlanmamış bir gömüt teknesi aynı nitelikteki tüm gömütlerin yapım aşaması hakkında fikir vermektedir. Anlaşıldığı kadarıyla öncelikle kapak çeşitli aletlerle ana kayadan ayrılıyor, alta elde edilen düz kaya yüzeyi de oyularak tekne haline getiriliyor olmalıdır (Res. 65).

Teknelerin kendi aralarında bütünlük içermelerine ve büyük bir olasılıkla birlikte tasarlanmalarına rağmen farklı yönlerde konumlandırılmış olmaları, gömü geleneğinde yön unsurunun önemli olmadığını göstermektedir. Genelde 'Karia Tipi' olarak adlandırılan; yakın benzerlerine Alabanda, Alinda, Labranda, Latmos Heraklia'sı¹⁰³ ve çevresinde rastladığımız gömütler, biçim ve ayrıntıda ortak özellikler içermekle birlikte Lykia örnekleriyle de benzerlik göstermektedir¹⁰⁴. Geniş bir alana yayılmış gömütlerden edinilen genel izlenim, söz konusu nekropol alanlarının uzun bir zaman dilimi içinde kullanıldığı yönündedir. Nekropol alanının köy merkezine olan yakınlığı ve son dönem köy evlerinin duvarlarında kullanılmış devşirme malzemeler, köyün antik bir yerleşim üzerine kurulmuş olabileceği fikrini vermektedir.

¹⁰³ Bean 2000, 160; Roos 17 -19; Peshlow- Bindokat 1985, 155 v.d.

¹⁰⁴ Akurgal 1987, şek.110-111.

E. KIRIKKÖY

Hacıbayramlar köyünden batıya devam eden yolun 4. km.'sinde karşımıza çıkan Kırıkköy'e, Turgut köyünden kuzey batıya ilerleyen yoldan sağa dönülerek de ulaşılabilmektedir. Kırıkköy de, Hacıbayramlar köyü ve Hacıveliler köyü gibi Gökbel dağ silsilesinin güney eteklerine ovaya bakan yamaca yerleşmiş bir konumdadır. Köy merkezi yakınlarından akan Delice deresi yerleşim için uygun bir alan seçilmesinde rol oynamış olmalıdır. Bu dere kenarında belirlediğimiz kalıntılar büyük oranda kaya gömütü şeklindedir(Harita. 7).

Derenin, dolayısıyla köye ulaşan yolun kuzey tarafında bulduğumuz ilk örnek bir gömü teknesinden ibarettir. Anakaya üzerinde oyulmuş 0.60 x 1.60 m. ölçülerindeki gömü teknesi herhangi bir ayrıntı içermemektedir. Teknenin tabanı zamanla toprakla dolmuş, kapağın oturtulduğu pervazın bir bölümü deformasyona uğramış durumdadır. Diğer bir grup mezar da Delice deresinin güney yakasındaki bir tepecikte belirlenmiştir(Şek. 16, Res. 66). Bunlar da gruplar halinde yerel kayalıklar üzerine işlenerek oluşturulmuş gömü teknelerinden ibarettir. Grupları oluşturan teknelerin hiç birinde yön birliği olmamakla birlikte düzleştirilmiş kayaların üst yüzeyinde oluşturulmuşlardır. Tepecik üzerinde bol miktarda çatı kiremidine rastlanmış olması ve birkaç sıra temel seviyesinde duvar kalıntısının bulunması bu alanın hem nekropol hem de yerleşim alanı olarak kullanılmış olabileceğini düşünmemize neden olmaktadır (Res. 67). Alana ilişkin kesin bir tarihlendirme yapılabilmesi için özellikle bu tepecik üzerinde duvar kalıntılarının bulunduğu kısımda kapsamlı bir kazı yapılması gereklidir.

F. ZEYTİNKÖY

Zeytinköy'e Turgut kasabasından kuzeydoğuya yol boyunca devam edilerek 3 km sonra ulaşılır. Köy, Turgut kasabası (Lagina) gibi, Kurukümes dağının kuzey eteklerinde konumlanmıştır. Zeytinköy, buraya kadar araştırma kapsamında gezdiğimiz köylerden farklı bir topografyaya, adından da anlaşıldığı üzere zeytinlik ve ormanlık bir bitki örtüsüne sahiptir (Harita. 9).

Köy merkezinin kuzeybatısında Mevlüt Kaya'ya ait zeytinlikte Hacıbayramlar ve Kırıkköy'de benzerlerine rastladığımız tekne gömüt şeklinde kaya

mezarları ve anakayaya oyularak oluşturulmuş, iki adet oda gömüt tespit edilmiştir. Birbirine yakın boyutlarda, yön birliği oluşturmadan, gruplar halinde alana dağılmış durumdaki tekne gömütlerin tümü, sade bir işçiliğe sahip teknelerden ibarettir (Şek. 17, Res. 71).

Oda gömütlerden biri Hacıbayramlar köyünde rastladığımız oda gömüt örneği ile oldukça benzer olmakla birlikte özensiz bir işçiliğe sahiptir (Şek. 18, Res. 68-70). Alanın kuzeyinde kalan 2.50 x 2.70 x h. 1.60 m. ölçülerindeki bu oda gömütte üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. İki mezarın iki yan duvarına, üçüncüsü karşı duvara yaslanmış olan ölü yataklarına sahip gömü odasının bir köşesinde muhtemelen ölü hediyelerinin konulduğu platform bulunmaktadır. Gömüt odası girişinin iki yan duvarına işlenmiş iki mil yuvası, girişin bir kapakla kapatılmış olabileceğini düşündürmektedir. Mezar girişini alınlık şeklinde biçimlendirilmiş bir kabartma çevrelemektedir. Basit bir tasara ve yalın bir işçiliğe sahip oda gömüt bölgedeki benzer örnekleri göz önüne alındığında daha çok Roma dönemi özellikleri göstermektedir.

Alanın güneyinde bulunan ikinci oda gömüt ise olasılıkla bir gömü odasından oluşmaktadır. Tabanda yaklaşık 2.50 x 2.50 m. boyutlarında kare tasarlı olan gömüt tabanı anakayaya oyulmuştur. Bugün yerinde olmayan üst yapısı muhtemelen dört tarafına taş duvar örülerek tamamlanmıştır. Gömüt tabanının üç tarafında yer alan nişlerin, biçimsiz kaya yüzeyi üzerinde, düzgün bir duvar sırası oluşturmaya yönelik, taş bloklarının oturtulması için yapılmış olabileceği akla gelmektedir. Üst yapı elemanlarının yerinde korunmuş olmaması, yakın civarda bir benzerine rastlanmayan gömüt için bir tarihleme yapmayı güçleştirmektedir (Şek. 19, Res. 72).

Alanda dikkat çekici bir başka kalıntı ise kuzeydeki oda gömütün arkasında yer alan 2.5- 3 m. yüksekliğindeki bosajlı ve atkılı isodomik bir örgü sistemine sahip sur duvarı kalıntısıdır (Res. 73). Sur duvarının çevrelediğini düşündüğümüz düzlükte çok sayıda işlenmiş taş blokların varlığı alanda bazı yapıların olduğunu göstermektedir; ancak, böyle bir düzenlemenin biçim ve işlevi hakkında veri eksikliği nedeniyle bir fikir yürütmek olanaksızdır. Kalıntıların köy merkezine çok

yakın bir konumda olması nedeniyle mimari elemanlar, olasılıkla yeni dönem köy evlerinde devşirme olarak kullanılmıştır¹⁰⁵.

Bölgedeki Halikarnassos, Heraklia ve Labraunda gibi yerleşimlerdeki benzer niteliklere sahip seyrek atkılı, isodomik ve bosajlı antik duvar örnekleriyle ¹⁰⁶ yapılan karşılaştırma sonucunda 4. yy.'a tarihleyebileceğimiz sur duvarı ile Roma dönemine verebileceğimiz gömütlerin bir arada olması alanın Klasik dönemden Roma dönemine kadar kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra epigrafik bilgilere göre M.Ö. 4. yüzyıl'da Lagina yakınlarında bir yerleşim olduğu, bu yerleşimin adının Koranza olduğunu söylemiştik¹⁰⁷. Ayrıca Helenistik dönem öncesinde Koranza koinonuna bağlı olan Ythybira ve Patarousa, Angora ve Ondra köylerinden de söz edilmektedir¹⁰⁸; ancak bu yerleşimlerin lokalizasyonları bugüne kadar henüz belirlenememiştir. Turgut kasabasına (Lagina) yakın konumda olan Zeytinköy'deki, belirlediğimiz kalıntıları içeren yerleşimin bu köylerden biri olabileceği oldukça akla yatkındır. Ancak kesin bir görüş için daha kapsamlı kazı ve araştırmalara gereksinim duyulmaktadır.

G. TAŞKESİK KÖYÜ

Taşkesik köyüne, Yatağan – Bodrum asfaltı üzerindeki Turgut (Lagina) kavşağından yaklaşık 6 km. sonra ulaşılmaktadır. Yatağan ovasının verimli toprakları üzerine kurulmuş köy dipsiz çayına yakın bir konumdadır. Araştırmalarımız sırasında tespit edilen kalıntılar Sarıyer mevkiindedir (Harita. 10). Taşkesik köyü içinden geçen yolun Dipsiz mesire yerine ayrılan yol ile kesiştiği sapağın güneyinde yer alan Ali Özer'e ait zeytinlik tarlada belirlediğimiz bir gömüt köy halkından edinilen bilgilere göre 1968 yılında kaçak kazı sonucu açılmıştır. Kuzeydoğu - güneybatı istikametinde bir konuma sahip gömütün üst platformunun kaldırılarak açılmış olduğu ve üst bloklarının yüzeyde yapılan araştırmada parçalar halinde çevreye dağılmış olduğu tespit edilmiştir (Şek. 20, Res. 74).

¹⁰⁵ Sur duvarının çevrelediği düzlükte kaçak kazılar yapılmış olduğu belirlenmiş ve ilgili müze müdürlüğüne bilgi verilmiştir. Yöre halkından edinilen bilgiye göre kaçak kazılarda alanda bir kaç adet küp gömü çıkarılmıştır.

¹⁰⁶ Peschlow 2000, 211, Abb. 11; Hellström 157; Pedersen 161.

¹⁰⁷ Şahin 1973, 187-195.

¹⁰⁸ Marchese 1986, 100.

2.80 x 5.60 m. ölçülerine sahip olan gömütün 2.00 m. yüksekliğindeki beden duvarları düzgün işlenmiş beyaz mermer bloklarla inşa edilmiştir. Gömüt iki odadan oluşmakta ve biri girişinde diğeri birinci odadan ikinci odaya geçişte olmak üzere iki kapısı bulunmaktadır. Her iki odada yer alan klinelerden ilk odadakiler gömütün iki yan duvarına, ikinci odadakiler ise üç duvarına yaslanmıştır, ancak altlarının boş olması nedeniyle büyük bir kısmı kırılmış durumdadır. Yapım sistemi, konum ve kullanılan malzeme göz önüne alındığında benzer örneklerine Stratonikeia nekropolünde rastladığımız oda gömüt, Klasik döneme tarihlenebilir¹⁰⁹.

Sarıyerbaşı mevkiinde Şerafettin Bağcı isimli şahsa ait tarlada kaçak kazı sonucu ortaya çıkarılan bir gömüt ise 1982 yılında Bodrum Müze Müdürlüğü uzmanlarınca incelenmiştir. Uzmanların verdiği bilgiye göre doğu batı yönünde konumlanmış, 3.70 x 1.00 x h. 1.30 m. ölçülerinde dikdörtgen bir biçime sahip gömüt, kuru moloz taş örgü duvar tekniğinde yapılmıştır. Gömüt tabanı toprak olup üzeri kayrak ve mermer blok ile örtülüdür. Bir toplu mezar görünümündeki gömütte kurtarma kazısı sırasında bir cam kolye ile yarım bronz bilezik ele geçirilmiştir. Gömüt önemli bir buluntu vermemiş olması nedeniyle tarihlenememiştir. Kurtarma kazısı tamamlandıktan sonra mezar tekrar toprak altında kalacak şekilde kapatıldığından gömünün yeri bu gün tam olarak belirlenememiştir.

Mezarların bulunduğu alanda etraflıca yapılan araştırmalarımız sonucunda başka bir kalıntı veya buluntuya rastlanmaması, kalıntıların toprak altında olabileceğini ya da alanın sadece birkaç gömütten oluşan bir nekropol olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Belki de asıl yerleşim bugünkü Taşkesik köyü merkezinde bulunmaktaydı; ancak bugün köy merkezinde herhangi bir antik kalıntı izine rastlanamamıştır.

¹⁰⁹ Boysal 1987b, 122 vd.

V. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yatağan ovası ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarıyla toplam 12 merkezde kalıntı ve buluntu belgelenmiştir. Bu merkezlerin büyük bir kısmını düz ya da tepe üstü yerleşim ve nekropoller oluşturur. Kalıntıların çoğunluğu ovayı çevreleyen bugünkü yerleşim merkezlerinin yakınında veya tepelerde yer almaktadır. Ova ve çevresinin yerleşim yeri olarak seçilmesinde en önemli etkenler bölgede tarıma elverişli toprakların, avcılık ve balıkçılığa olanak sağlayan sulak alanların yoğun olması yanında zengin maden yataklarının bulunmasıdır. Ova çevresindeki engebeli arazi de savunma açısından büyük avantaj sağlamaktadır. Bölgedeki antik merkezlerin günümüze ulaşmış kısımları büyük oranda tahribata uğramış durumdadır. Tahribatın kaynağını, yerleşimlerin antik dönemden bugüne kadar iskan edilmesi sonucu bilinçsiz yöre halkının bilinçsiz tutumu, yoğun tarımsal üretim oluşturmaktadır.

Yaptığımız yüzey araştırmalarıyla bölgedeki yerleşimlerin tarihsel süreç içinde farklı dönemlerde kullanıldığı, bazı yerleşimlerin uzun süreli iskan gördüğü, bazılarının ise kısa bir süre varlık gösterdikten sonra terk edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin Stratonikeia, Arkaik dönemden günümüze kadar kesintisiz bir iskana sahne olurken Hisartepe yerleşimi Klasik dönem sonlarında terkedilmiş olmalıdır. Büyük bir olasılıkla Stratonikeia en çok gelişen merkez olarak zamanla çevresindeki yerleşimlerin gelişmesini engellemiştir.

Ova çevresinde saptanan en eski kalıntılar kayalık tepelerdeki Neolitik çağa ait kaya resimleridir. Yava köyünün Çobanlar mahallesinde ve Söğütçük mevkiinde A. Peschlow tarafından bulunan prehistorik kaya resimleri ile Bafa gölü kıyılarından Çine çayı vadisine kadar olan, Gökbel dağlarını içine alan geniş bir hinterlandın yaşama bölgesi olarak seçilmiş olduğu anlaşılmıştır. Çobanlar mahallesindeki sadece hayvan figürü içeren resimle Latmos prehistoryasına yeni bir boyut kazandırılmış, Söğütçük mevkiindeki resimle de kaya sığınakları ile su arasında bir bağlantı olduğu tezi bir kez daha doğrulanmıştır. Resimlerin bulunduğu mağara ve kaya sığınaklarının yerleşim gördüğüne ilişkin hiçbir kalıntı yoktur. Bu nedenle söz konusu mekanların dini amaçlı kullanıldığı düşüncesi daha gerçekçidir.

Yava köyündeki halk arasında Küpasar olarak bilinen tepecikte uzun zaman önce yapılmış bir tahribatla Erken Tunç ağı nekropolü gün ışığına çıkarılmıştır. Ortaya çıkan pitosların ağızlarının doğuya bakması ölülerin başları doğuya gelecek Şekilde k p içine konulmuş olabileceklerini göstermektedir. Bugüne kadar belirlenmiş Erken Tunç ağı merkezlerinin büyük bir kısmında da burada olduğu gibi gömütler yerleşim dışındaki nekropollerde aynı tarzda konumlandırılmıştır. Bu bize bölgedeki gömü geleneği hakkında fikir vermektedir.

Nekropol alanında ele geçirilen çoğunluğu el yapımı olan siyah, gri, kahverengi ve kiremit rengi hamura sahip kap parçalarında katkı maddesi olarak mika, taşcık ve yer yer saman kullanılmıştır. Geç Kalkolitik ağdan Erken Tunç ağının sonuna kadar bir tarih  nerebileceğimiz bu nekropol, i Karia bölgesinin dip tarihinin aydınlanması açısından oldukça önemli bir veri niteliğindedir.

Bir iftlik yapısı ya da küçük bir saray olduğu tahmin edilen ve Arkaik döneme tarihlenen Hacıbayramlar höyüğünün kuzeyindeki Hisartepede; Hacıbayramlar h y ğ  ile benzer yapısal özellikler sahip, elde ettiğimiz buluntulara dayanarak M. . 7. ve 6. yy.'a tarihleyebileceğimiz antik bir yerleşim tespit edilmiştir. Ancak yerleşimde Klasik dönemden bildiğimiz duvarlarının da yer alması Hisartepenin daha uzun bir süre yerleşim görmüş olabileceğini göstermektedir. Hisartepenin yaklaşık 200 m. kuzeyinde yer alan Deliklitaşını olarak bilinen mevkide belirlenen duvar kalıntıları da Hacıbayramlar h y ğ  ve Hisartepede yerleşiminde gözlenen duvar işciliğine sahiptir. Hisartepede ile aynı döneme tarihleyebileceğimiz kalıntıların bir çiftlik yapısına ait olduğu tahmin edilebilmektedir.

Organik plana sahip bu tür yerleşimler Karia bölgesinde özellikle Helenistik dönem kentlerinin  nc  yerleşimlerinde karşımıza çıkar. Karia kültürünün korunabildiği bu yerleşimler genel olarak Helenistik dönem başlangıcında terk edilmiştir. Bunun nedenlerinin başında Helenistik dönemde tepe üstü yerleşimlerinin artık sosyal gelişmelere ve ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmesi, alan olarak genişleme imkanının bulunmaması gelmektedir. Birbirine yakın mesafelerde bulunan bu yerleşmeler ile bölgenin Klasik dönem ve öncesinde dağınık halde küçük yerleşimlere sahne olduğu anlaşılmaktadır.

Geleneksel köy – koinon (köy birliği) ilişkisi içinde örgütlenmeler Helenistik dönem öncesinde bölgede yaygın iken M.Ö. 3. yüzyılın başlarında Stratonikeia kentinin kurulmasıyla köy birliğine üye toplumlar Stratonikeia'nın demeleri haline gelmiştir. Hacıbayramlar ve Hisarardı köylerinde belirlenen yerleşimlerin de Helenistik dönem öncesinde bir köy birliği oluşumuna katkıda bulunmuş olabileceğini söyleyebiliriz. Öte yandan Hacıbayramlar höyüğü ile Hisartepeler yerleşimi yanında Zeytinköy'de belirlediğimiz Geç Klasik döneme ait kalıntılar içeren alan, antik kaynaklardan bilinen, bu köy konfederasyonunu oluşturan yerleşimlerin lokalizasyonunun belirlenebilmesinde büyük bir öneme sahiptir.

Saydığımız kalıntı ve buluntu veren yerleşimler Lagina temenosuna oldukça yakın bir konumdadır. Buna bağlı olarak Helenistik dönem öncesinde Lagina yakınlarında Koranza ismiyle bir yerleşim olduğu düşünüldüğünde bu belirlediğimiz alanların M.Ö. 4. yüzyılda Lagina yakınlarında varlığı bilinen Koranza koinonu ya da ona bağlı Ythybira, Patarousa, Angora ve Ondra köylerinden biri olabileceği akla gelmektedir.

Biçimsel olarak en çok fikir sahibi olabildiğimiz kalıntılar birbirine yakın köylerde karşılaştığımız kule kalıntılarıdır. Hacıveliler köyünde, Hisarardı köyündeki Deliklitaşını mevki ve Hisartepeler'de belirlediğimiz kule kalıntıları düzgün dikdörtgen bloklarla örülmüş, aralarına konulan atkı taşları ile sağlamlaştırılmış, isodomik duvarlara sahiptir. Farklı yerlerde belirlediğimiz bu kule kalıntılarının birbirlerini gören ve tüm ovaya hakim konumlarda olmaları yapıların askeri işleviyle bağlantılı olmalıdır. Kuzey Karia'da benzer kulelerin bulunması Hacıveliler ve Hisarardı kulelerinin bu yöredeki antik yollardan biri üzerinde yer aldıklarını dolayısıyla askeri yolları denetim altına alma ve kentler arası haberleşmeyi sağlama gibi işlevlere sahip olduklarını göstermektedir. Bu alanlarda belirlediğimiz kuleler, Marsyas vadisinden Stratonikeia'ya ulaştığı düşünülen ancak istikameti belirlenemeyen yolu içine alabilecek, oldukça geniş bir coğrafyayı görmekle birlikte Lagina - Stratonikeia kutsal yolunu da kontrol edebilecek konumdadır.

Yüzey araştırmalarımız sırasında sıkça karşılaştığımız bir başka yapı türü de genelde "Karia Tipi" olarak adlandırılan kaya gömütleridir. Ova çevresinde belirlenen bu gömütler işlendikleri alandaki durum ve tasarımlarına göre

gruplandırıldığında, kayalara oyularak elde edilmiş oda mezarlar, tekil, ikiz ve toplu olarak bir kaya üzerine konumlandırılmış tekne gömütler olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknelerin kendi aralarında bütünlük içermelerine ve büyük bir olasılıkla birlikte tasarlanmalarına rağmen farklı yönlerde konumlandırılmış olmaları, gömü geleneğinde yön unsurunun önemli olmadığını göstermektedir. Geniş bir alana yayılmış gömütlerden edinilen genel izlenim, söz konusu nekropol alanlarının uzun zaman dilimleri içinde kullanıldığı yönündedir.

Yatağan ovası ve çevresinde geç dönemlerde de varlığını sürdürebilmiş bilinen tek merkez Stratonikeia'dır. Bizans döneminde Stratonikeia diğer yerler gibi Aphrodisias'a bağlı dini bir merkez haline gelmiştir. Bu döneme ilişkin Söğütçük mevkiinde bulunan manastır ise Çine çayı vadisine bakan büyük bir kaya kütesinin kuzey yüzünde yer alan İsa- Meryem freskolarından ibarettir. Detayları anlaşılabilir kadar belirgin dört sahneden oluşan freskolar ışığında manastır 11. 13. yy. arasında bir tarihe verilmektedir.

Tüm bu veriler ışığında Yatağan ovasının elverişli hava şartları, verimli toprakları, önemli akarsu ve maden yatakları ile Neolitik dönemden günümüze kadar yaşamak için en uygun bölgelerden biri olduğunu söyleyebiliriz.

KATALOG

K1. Adı: Yuvarlak ağızlı testi parçası

Cinsi: Pişmiş Toprak

Resim No: 13

Çizim No: 2a

Buluntu Yeri: Küpasar

Ağız çapı: 11.7 cm

Hamur: Siyah (10 YR 2/1), ince yoğun gümüş rengi mikalı, iri ve orta büyüklükte sık taşçıklı

Yüzey: Siyah (10 YR 2/2) ve koyu kahverengi (7.5 YR 3/2), perdahsız, pişirmeden kaynaklı renk farklılıkları

Tanım: Parça halinde, el yapımı, yuvarlak ağıza organik bağlı yuvarlak kulplu

K2. Adı: Kaide parçası

Cinsi: Pişmiş Toprak

Resim No: 14

Çizim No: 2b

Buluntu yeri: Küpasar

Kaide çapı: 7.2 cm

Hamur: Siyah (10 YR 2/2), ince yoğun gümüş rengi mikalı, iri ve orta büyüklükte sık taşçıklı

Yüzey: Siyah (10 YR 2/2), perdahsız

Tanım: Parça halinde, el yapımı, yuvarlak kaideli

K3. Adı: Dışa çekik ağızlı çanak parçası

Cinsi: Pişmiş Toprak

Resim No: 15

Çizim No: 2c

Buluntu yeri: Küpasar

Ağız çapı: 40 cm

Hamur: Kahverengi (7.5 YR 5/6), ince yoğun gümüş rengi mikalı, orta büyüklükte sık taşçıklı, saman katkılı

Yüzey: Kırmızı (10 YR 5/6), perdahlı, pişirmeden kaynaklı renk farklılıkları

Tanım: Parça halinde, çark yapımı, dışa çekik ağızlı

K4. Adı: Dışa çekik ağızlı çanak parçası

Cinsi: Pişmiş Toprak

Resim No: 16

Çizim No: 2d

Buluntu yeri: Küpasar

Ağız çapı: 50 cm

Hamur: Kahverengi (7.5 YR 5/3), ince yoğun gümüş rengi mikalı, orta büyüklükte sık taşçıklı, saman katkılı

Yüzey: Kırmızı (10 YR 5/5), perdahsız, pişirmeden kaynaklı renk farklılıkları

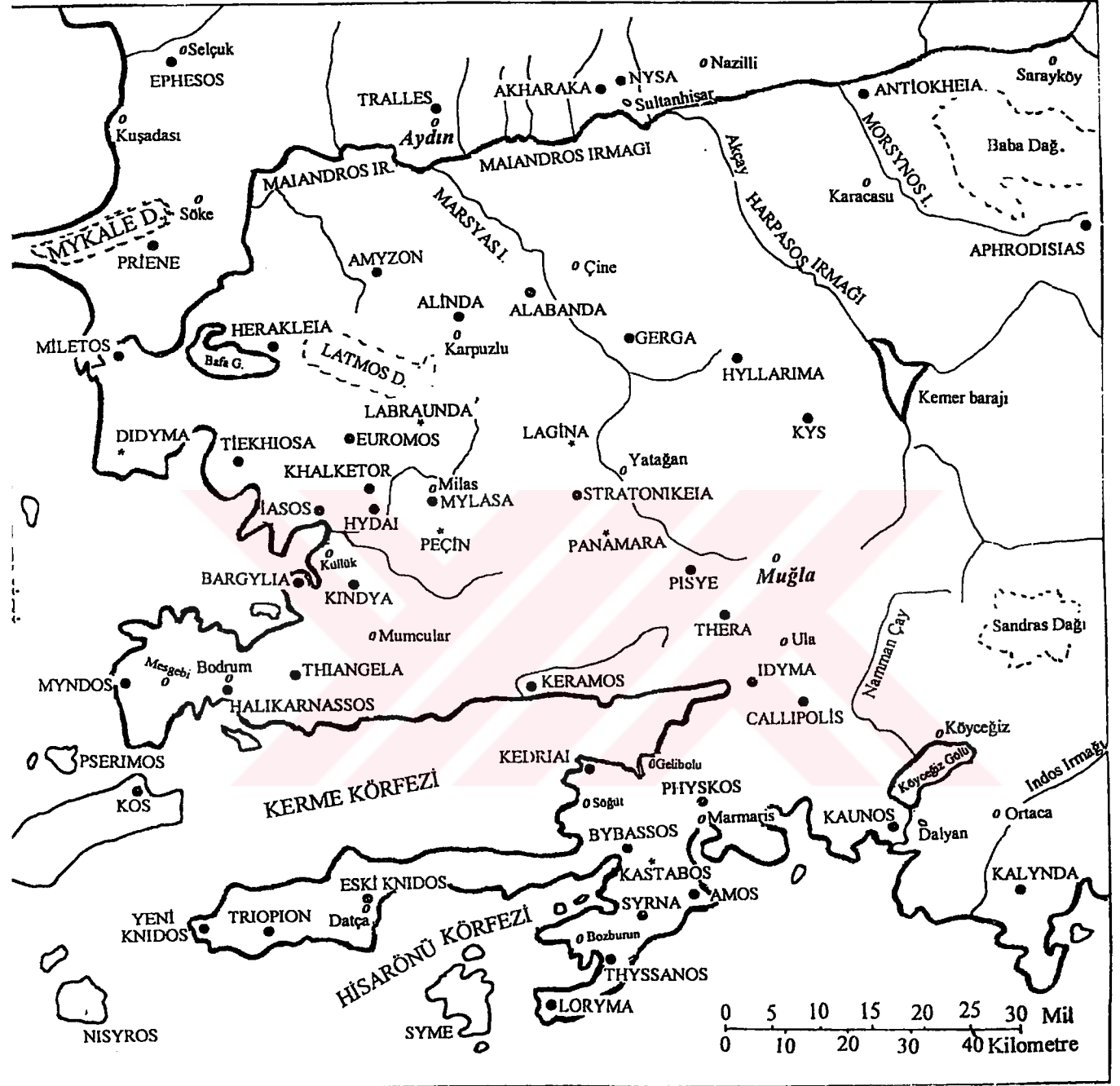
Tanım: Parça halinde, el yapımı, dışa çekik ağızlı

K5. Adı: Düz ağız kenarlı çanak parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 17**Çizim No:** 3a**Buluntu yeri:** Küpasar**Ağız çapı:** 30 cm**Hamur:** Kahverengi (7.5 YR 5/4), ince yoğun gümüş rengi mikalı**Yüzey:** Kırmızı (10 YR 5/4), perdahsız**Tanım:** Parça halinde, el yapımı, düz ağız kenarlı**K6. Adı:** İçe dönük ağızlı çanak parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 18**Çizim No:** 3b**Buluntu yeri:** Küpasar**Ağız çapı:** 23.5 cm**Hamur:** Kahverengi (7.5 YR 5/3), ince yoğun gümüş rengi mikalı**Yüzey:** Kırmızı (10 YR 5/4), perdahlı**Tanım:** Parça halinde, el yapımı, İçe dönük ağızlı**K7. Adı:** Dip parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 19**Çizim No:** 3c**Buluntu yeri:** Küpasar**Dip çapı:** 7 cm**Hamur:** Kahverengi (7.5 YR 5/4), ince yoğun gümüş rengi mikalı**Yüzey:** Kırmızı (10 YR 5/5), perdahlı**Tanım:** Parça halinde, el yapımı, yuvarlak formlu**K8. Adı:** Kavanoz parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 20**Çizim No:** -**Buluntu yeri:** Küpasar**Hamur:** Koyu kahverengi (7.5 YR 5/4) ve Siyah (7.5 YR 2.5/1), ince yoğun gümüş rengi mikalı, orta büyüklükte sık taşçıklı**Yüzey:** Koyu kahverengi (7.5 YR 5/4), perdahsız**Tanım:** Parça halinde, el yapımı, volüt kulplu**K9. Adı:** Kulp parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 21**Çizim No:** -**Buluntu yeri:** Küpasar**Hamur:** Açık kahverengi (7.5 YR 6/4), ince yoğun gümüş rengi mikalı**Yüzey:** Kırmızı (10 R 5/8), perdahsız**Tanım:** Parça halinde, el yapımı

- K10. Adı:** Kulp parçası
Cinsi: Pişmiş Toprak
Resim No: 21
Çizim No: -
Buluntu yeri: Küpasar
Hamur: Koyu kahverengi (7.5 YR 5/6), ince yoğun gümüş rengi mikalı
Yüzey: Açık kırmızı (5 R 5/6), perdahsız
Tanım: Parça halinde, el yapımı
- K11. Adı:** Kulp parçası
Cinsi: Pişmiş Toprak
Resim No: 21
Çizim No: -
Buluntu yeri: Küpasar
Hamur: Koyu gri (10 YR 3/1), ince yoğun gümüş rengi mikalı
Yüzey: Kırmızı (10 R 5/8), perdahsız
Tanım: Parça halinde, el yapımı
- K12. Adı:** Kulp parçası
Cinsi: Pişmiş Toprak
Resim No: 21
Çizim No: -
Buluntu yeri: Küpasar
Hamur: Açık kahverengi (5 YR 6/4), ince yoğun gümüş rengi mikalı, orta büyüklükte taşçıklı
Yüzey: Kırmızı (2.5 YR 5/8), perdahlı
Tanım: Parça halinde, el yapımı
- K13. Adı:** Ayak parçası
Cinsi: Pişmiş Toprak
Resim No: 21
Çizim No: -
Buluntu yeri: Küpasar
Hamur: Kahverengi (5 YR 5/3), ince yoğun gümüş rengi mikalı, orta büyüklükte taşçıklı
Yüzey: Kahverengi (5 YR 5/3), perdahsız
Tanım: Parça halinde, el yapımı, üç ayaklı bir kaba ait
- K14. Adı:** Kaide parçası
Cinsi: Pişmiş Toprak
Resim No: 36
Çizim No: 6a
Buluntu yeri: Hisartepe
Kaide çapı: 6.7 cm
Hamur: Koyu kahverengi (2.5 Y 3/2), ince yoğun gümüş rengi mikalı
Yüzey: Açık kahverengi (7.5 YR 6/4), perdahlı
Tanım: Parça halinde, çark yapımı, yuvarlak alçak kaideli bir kaba ait, açık kırmızı yatay paralel bantlı

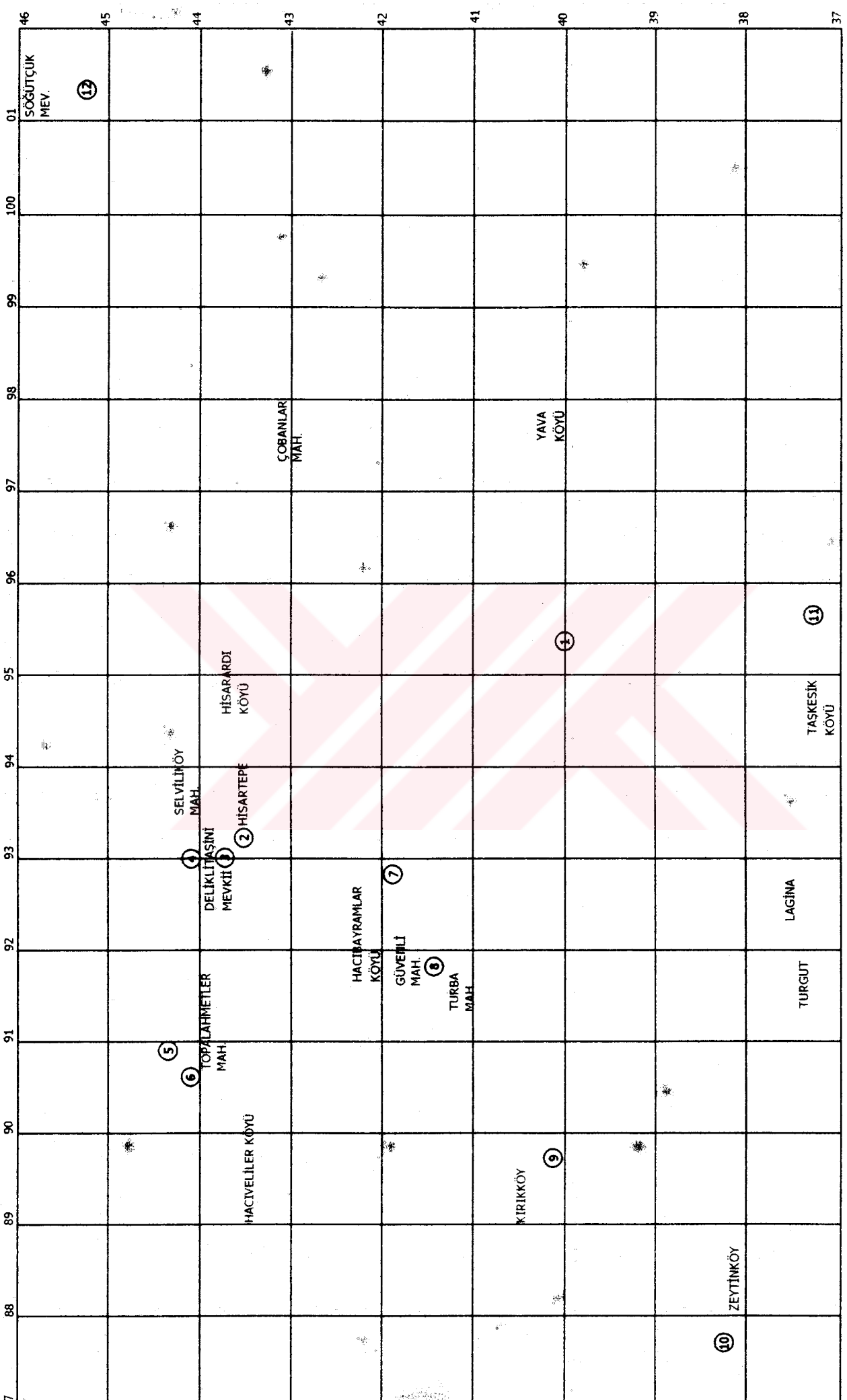
K15. Adı: Kase parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 37**Çizim No:** 6b**Buluntu yeri:** Hisartepe**Ağız çapı:** 9.5 cm**Hamur:** Kırmızımsı sarı (5 YR 6/6), ince yoğun gümüş rengi mikalı**Yüzey:** Kırmızımsı sarı (5 YR 6/6), perdahlı**Tanım:** Parça halinde, çark yapımı, yuvarlak ağızlı bir kaba ait, iç kısmı koyu gri yatay paralel bantlı**K16. Adı:** Kase parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 38**Çizim No:** 6c**Buluntu yeri:** Hisartepe**Ağız çapı:** 28.3 cm**Hamur:** Açık kırmızı (5 YR 5/8), ince yoğun gümüş rengi mikalı, kireçli**Yüzey:** Açık kırmızı (5 YR 5/8), perdahlı**Tanım:** Parça halinde, çark yapımı, yuvarlak ağızlı bir kaba ait, ağız kısmı yatay kırmızı bantlı, gövde üçlü düşey paralel kırmızı çizgiler arasında kuş metoplu**K17. Adı:** Kapak parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 39**Çizim No:** 7d**Buluntu yeri:** Hisartepe**Hamur:** Açık kırmızı (5 YR 5/8) ve kahverengi (7.5 YR 4/2), ince yoğun gümüş rengi mikalı, kireçli**Yüzey:** Açık kırmızı (5 YR 5/8), perdahlı**Tanım:** Parça halinde, çark yapımı, bir kapağa ait, koyu gri yatay paralel çizgiler altında nokta bezekli**K18. Adı:** Kap parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 40**Çizim No:** 7a**Buluntu yeri:** Hisartepe**Hamur:** Koyu kahverengi (10 YR 4/4), ince yoğun gümüş rengi mikalı**Yüzey:** Çok soluk kahverengi (10 YR 7/3), perdahlı**Tanım:** Parça halinde, çark yapımı, koyu kahverengi renkte üçgen bezekli

K19. Adı: Kap parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 41**Çizim No:** 7c**Buluntu yeri:** Hisartepe**Hamur:** Koyu kahverengi (2.5 Y 3/3), ince yoğun gümüş rengi mikalı**Yüzey:** Çok soluk kahverengi (10 YR 8/4), perdahlı**Tanım:** Parça halinde, çark yapımı, kırmızı yatay bir bant altında koyu kahverengi renkte saç örgüsü benzeri bezekli**K20. Adı:** Kap parçası**Cinsi:** Pişmiş Toprak**Resim No:** 42**Çizim No:** 7b**Buluntu yeri:** Hisartepe**Hamur:** Açık kırmızı (5 YR 5/8) ve koyu kahverengi (2.5 Y 4/2), ince yoğun gümüş rengi mikalı, kireçli**Yüzey:** Çok soluk kahverengi (10 YR 8/4), perdahlı**Tanım:** Parça halinde, çark yapımı, koyu kahverengi renkte palmet bezekli

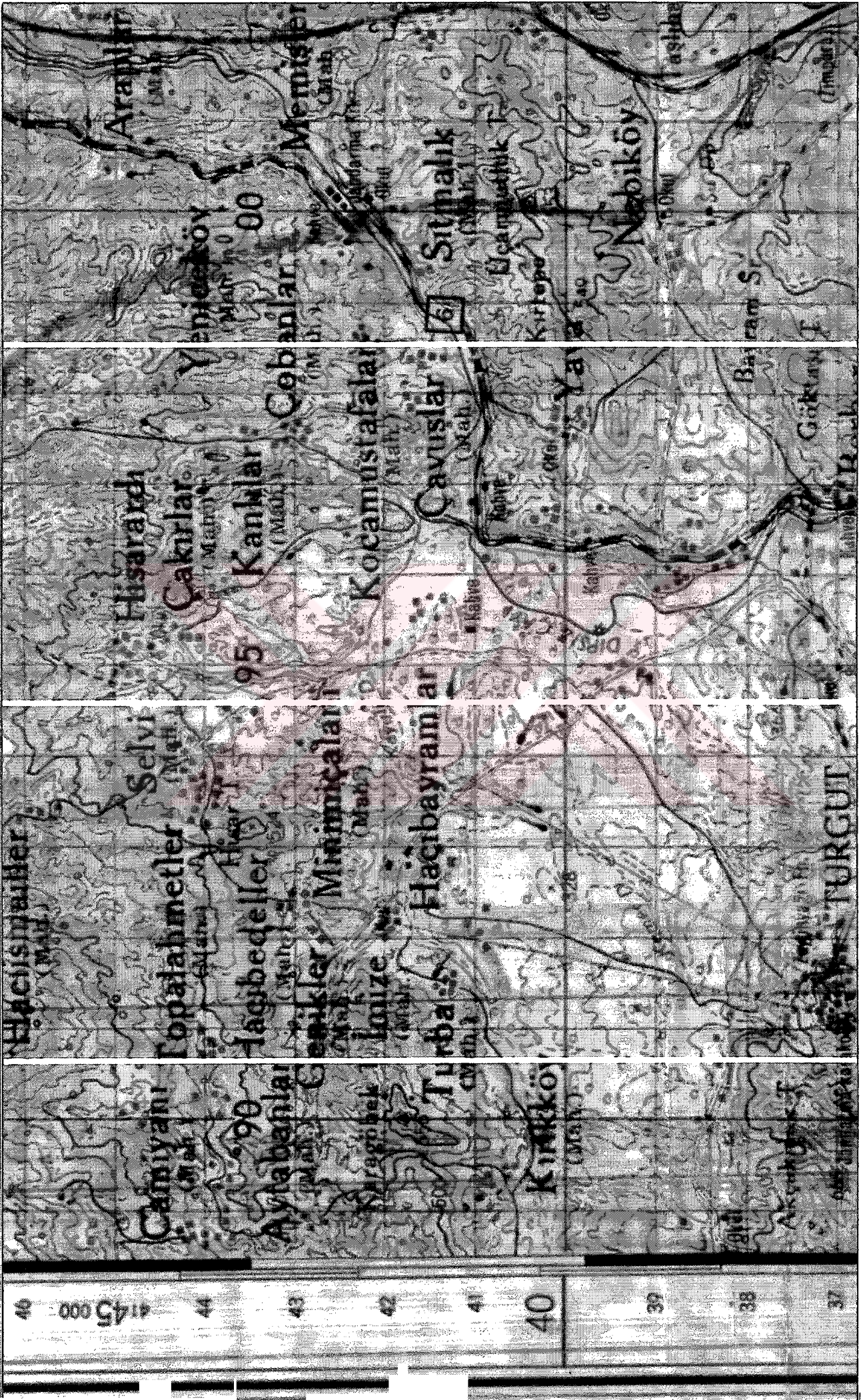

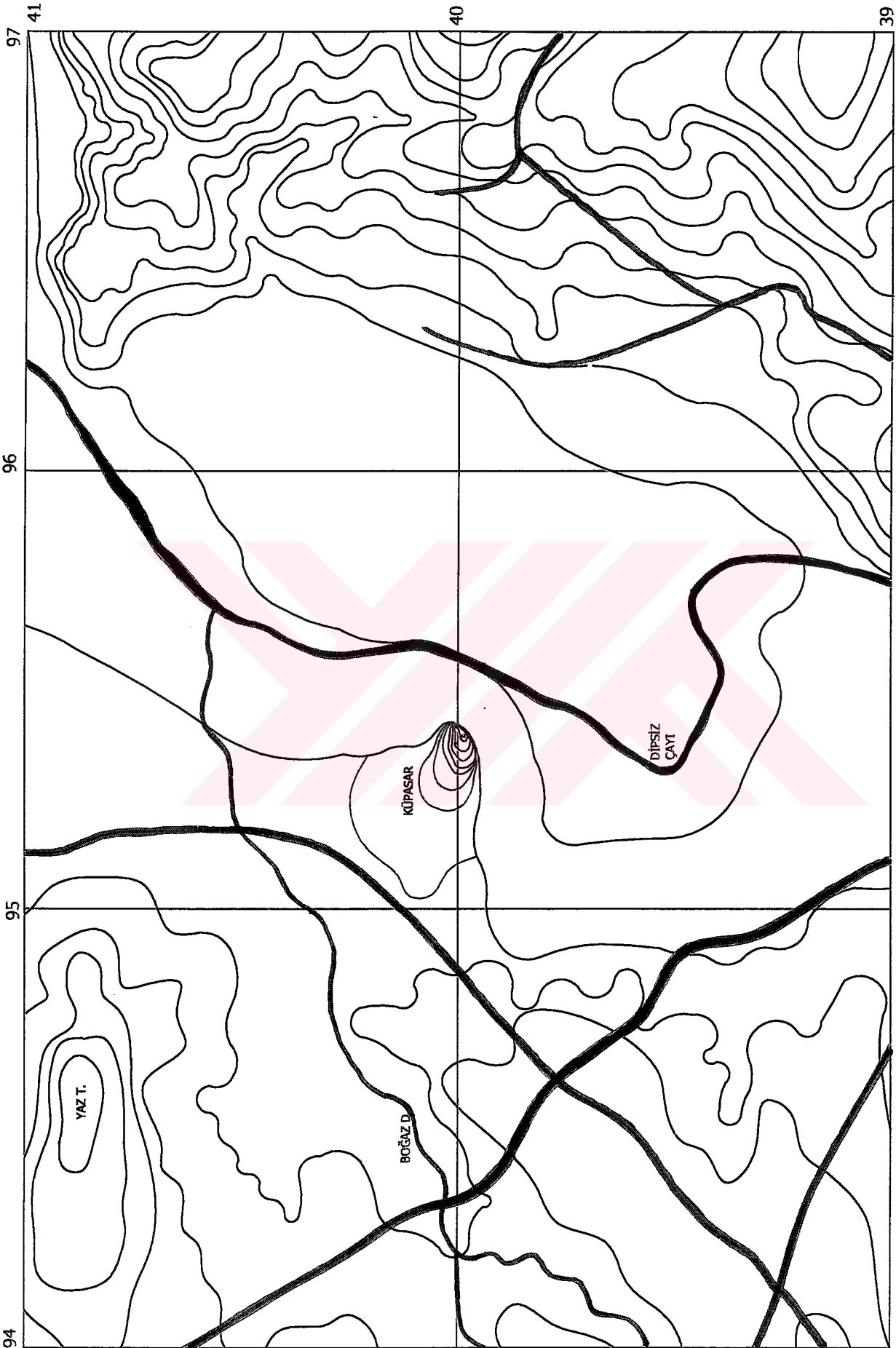
• Antik Kent Yerleşim Alanları
 * Diğer Antik Yerleşim Alanları
 o Modern Kent, Kasaba ve Köyler

Harita 1. Karia Bölgesi (Genel)

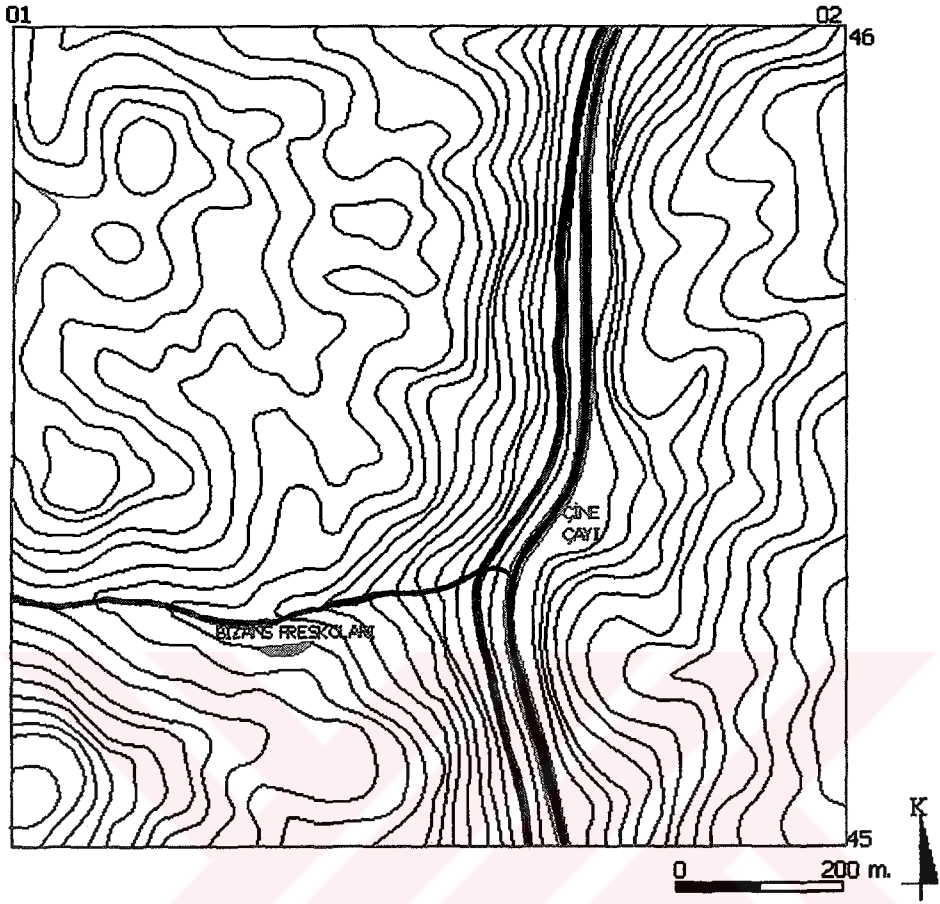

1. KÜPALAR NEKROPOLÜ 2. HİSAR TEPE YERLEŞİMİ 3. DELİKLİTAŞINI MEVKİİ- ODA GÖMÜT VE KÜLT YERİ 4. DELİKLİTAŞINI MEVKİİ- GÖMÜTLER 5. HACİVELİLER KÖYÜ- KAYA SİĞİNAĞI VE KULE 6. HACİVELİLER KÖYÜ- GÖMÜTLER
7. HACİBAYRAMLAR HÖYÜĞÜ 8. HACİBAYRAMLAR NEKROPOLÜ 9. KIRIKKÖY- GÖMÜTLER 10. ZEYTİNKÖY- KALINTILAR 11. TAŞKESİK KÖYÜ- GÖMÜTLER 12. SÖĞÜTÇÜK MEVKİİ- BİZANS FRESKOLARI

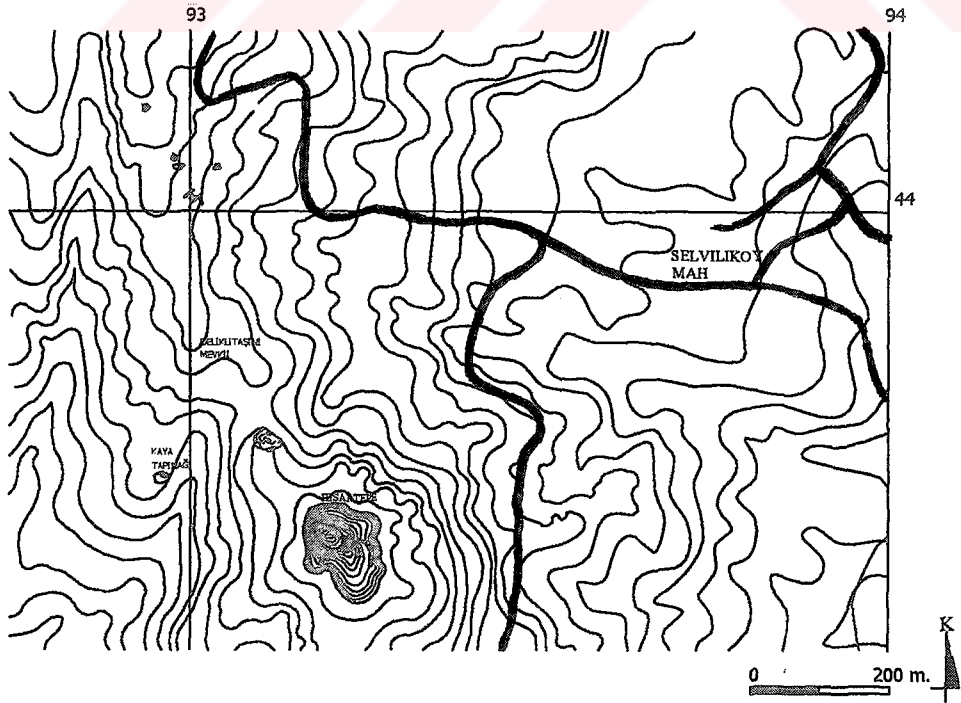

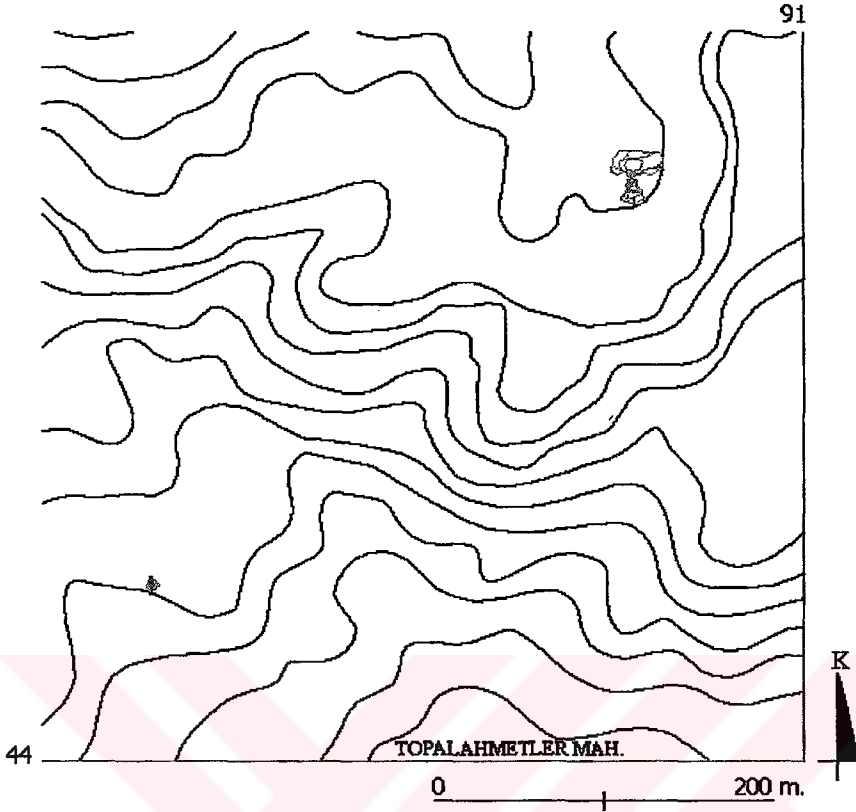
Harita 3. Küpasar. Nekropol.

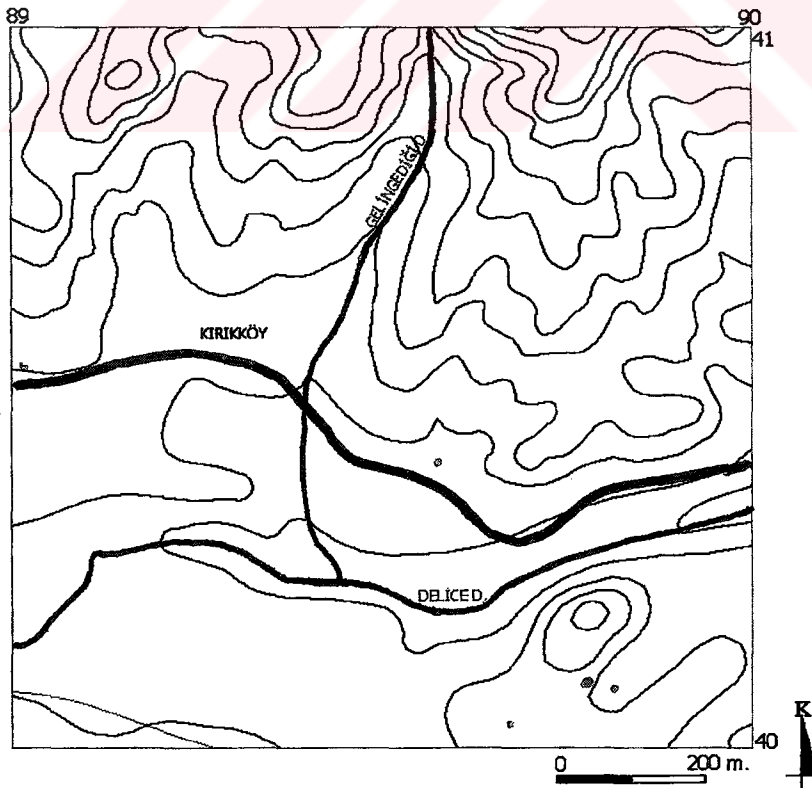
Harita 4. Söğütçük Mevkii. Bizans freskoları.

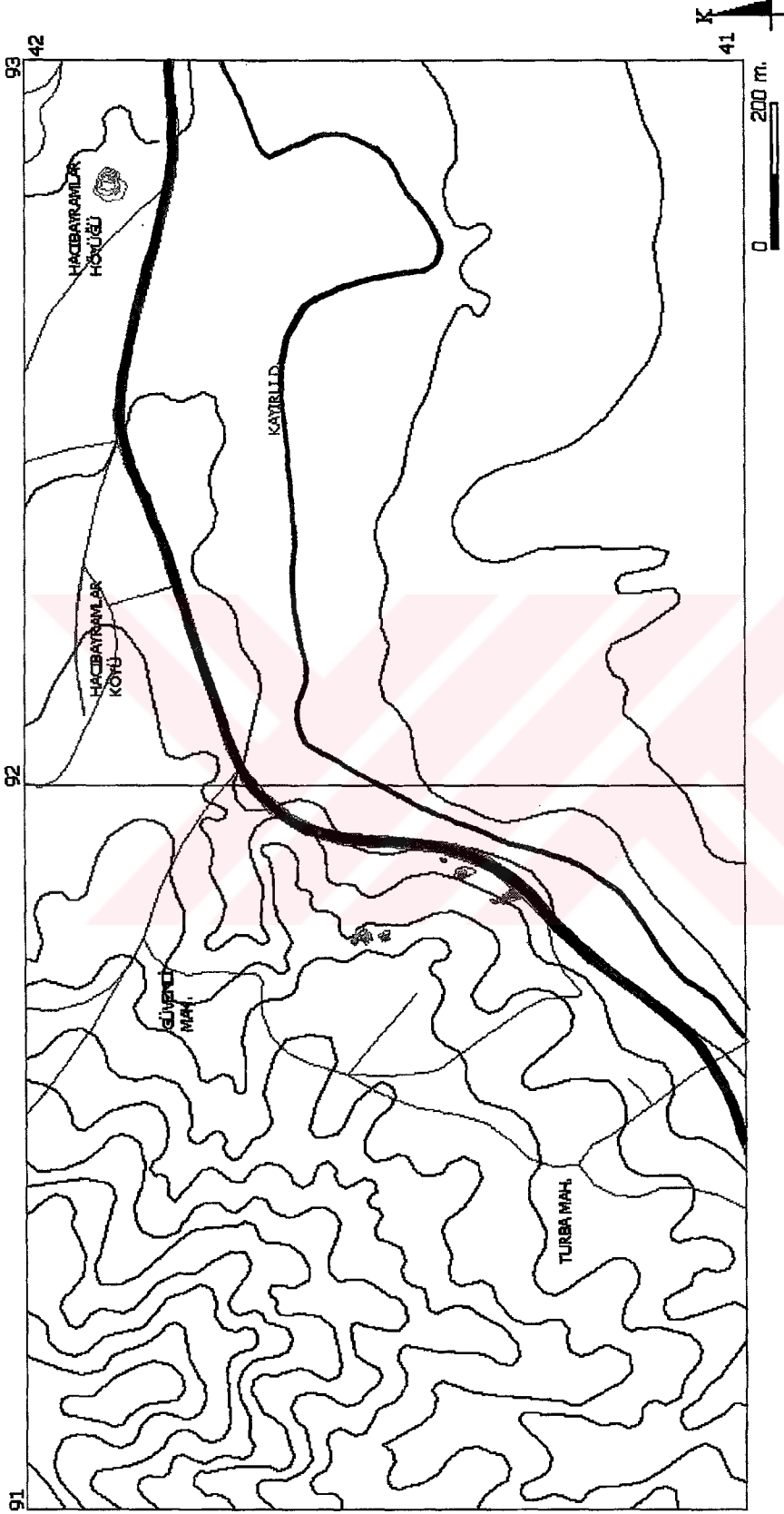
Harita 5. Hisarardı Köyü. Kalıntılar.

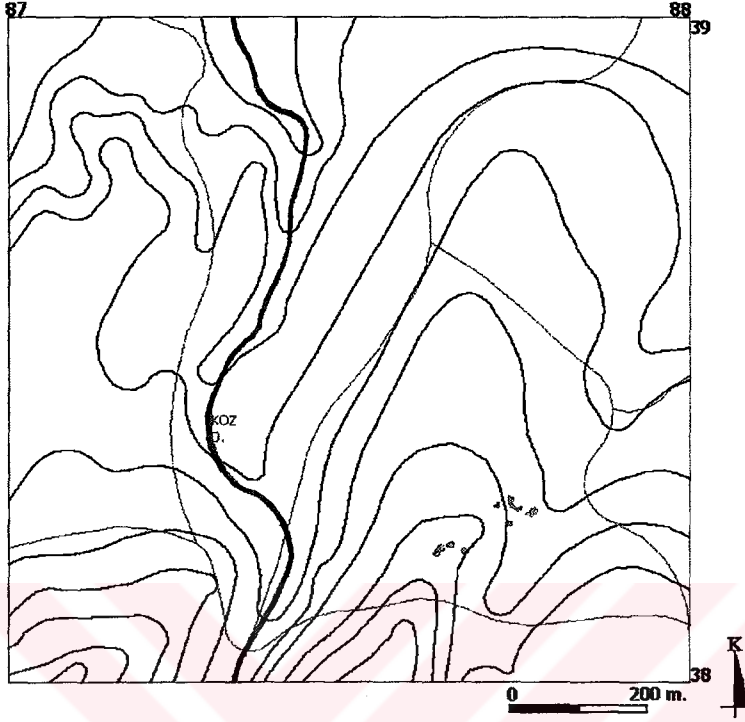
Harita 6. Haciveliler Köyü. Kalıntılar.

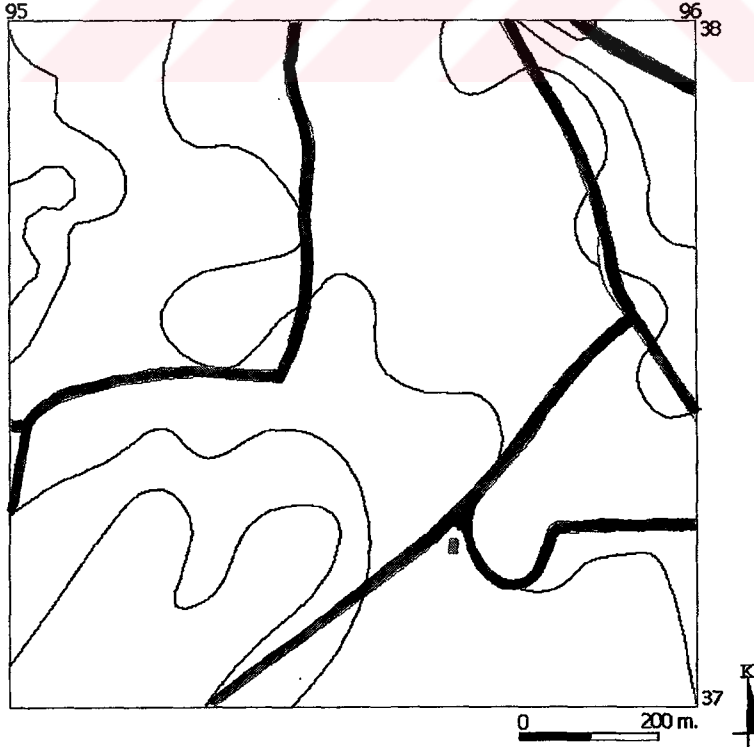
Harita 7. Kırıkköy. Kalıntılar.

Harita 8. Hacibayramlar Köyü. Kalıntılar.

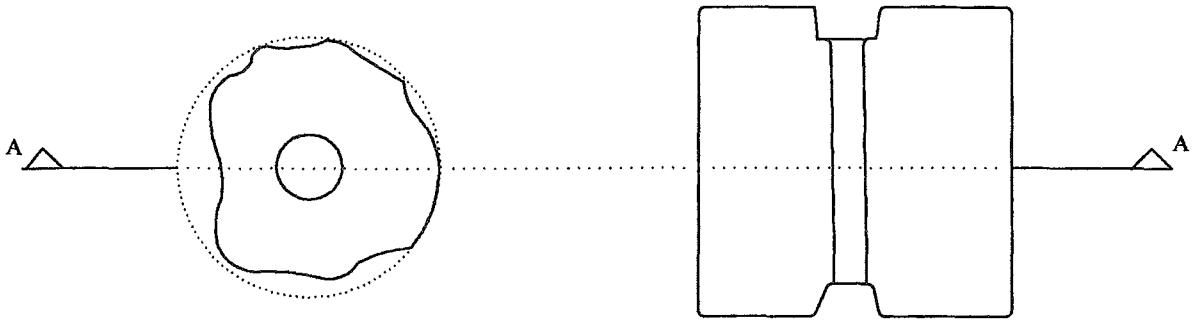

Harita 9. Zeytinköy. Kalıntılar.

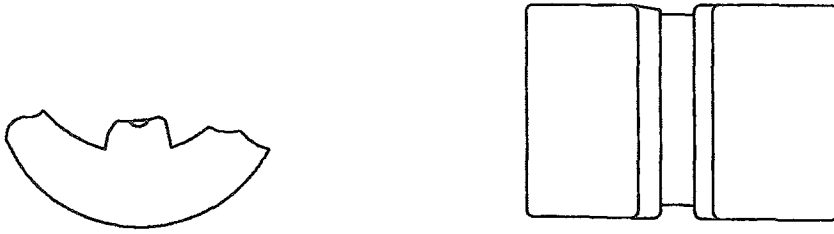

Harita 10. Taşkesik Köyü. Kalıntılar.

Levha. VIII

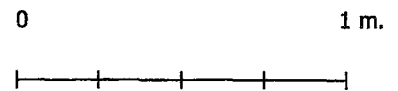

PLAN

A-A KESİTİ

Çizim 1. Kūpasar. Nekropol, yağ işliđi.

(a)

(b)

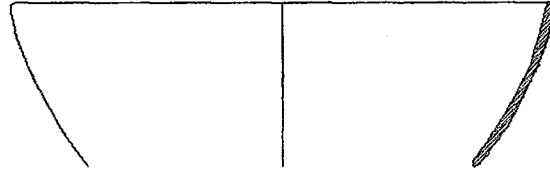
(c)

(d)

Çizim 2. Kùpasar. Nekropol, seramik buluntuları.

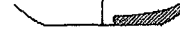
0 5cm

(a)

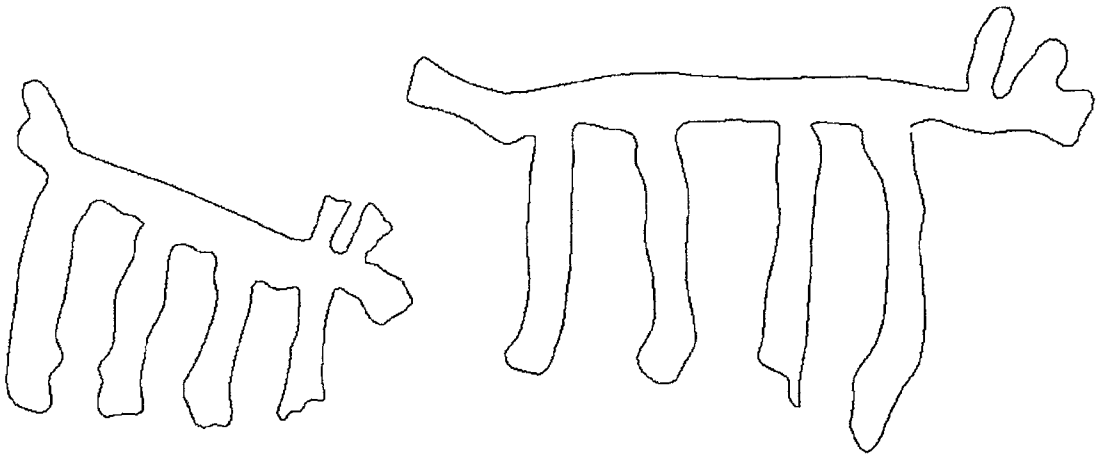
(b)

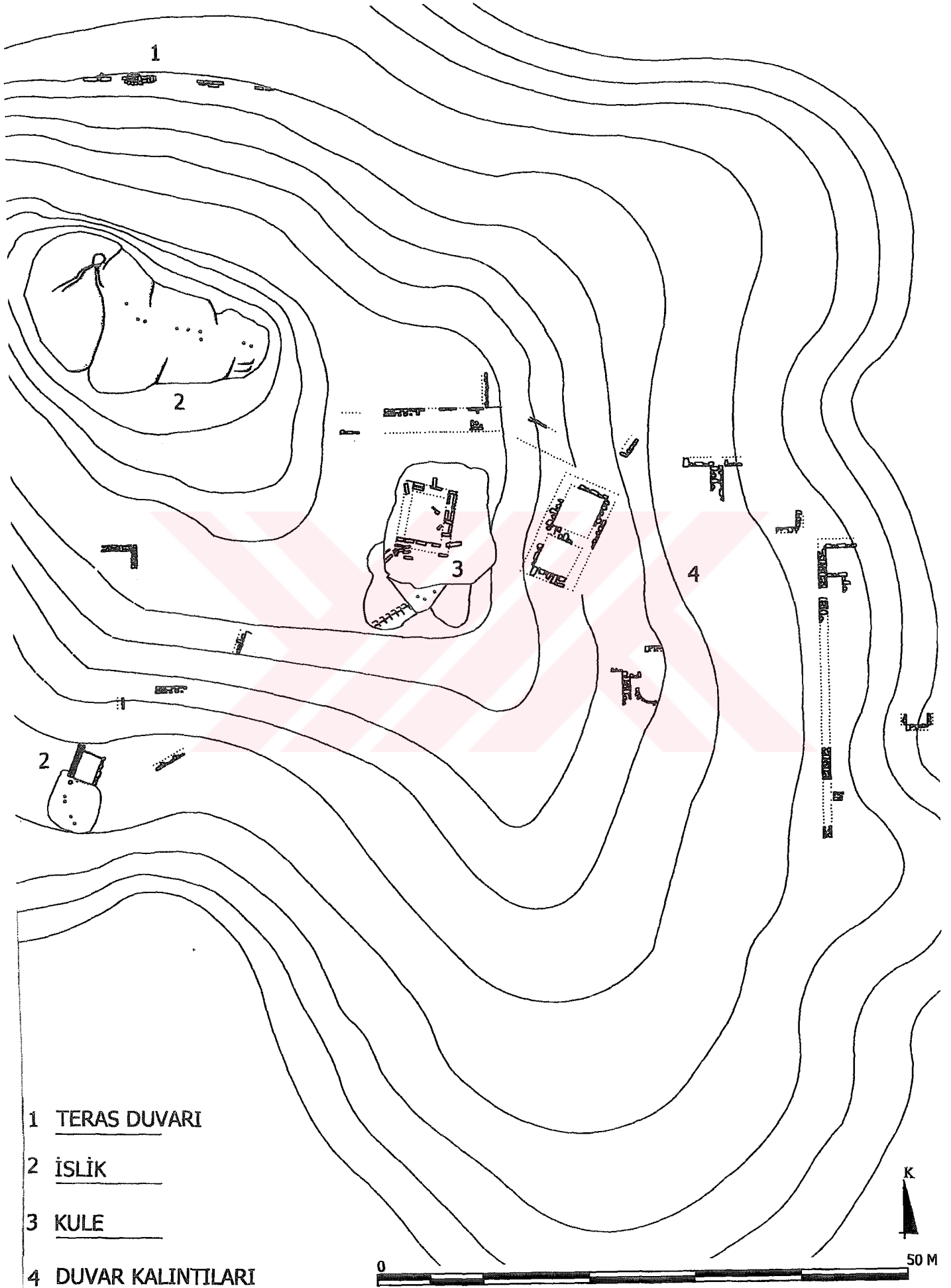
(c)

0 5cm

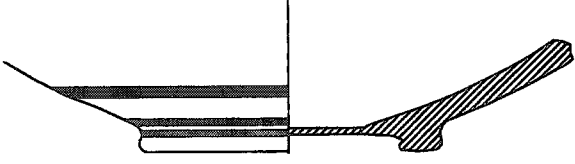
Çizim 3. Kūpasar Nekropol, seramik buluntuları.

Çizim 4. Çobanlar Mahallesi. Prehistorik kaya resimleri.

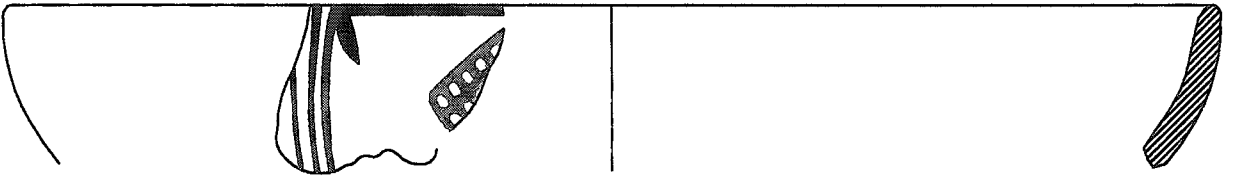
Çizim 5. Hisar-tepe. Antik kalıntılar, yerleşim planı.

(a)

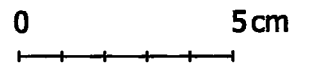

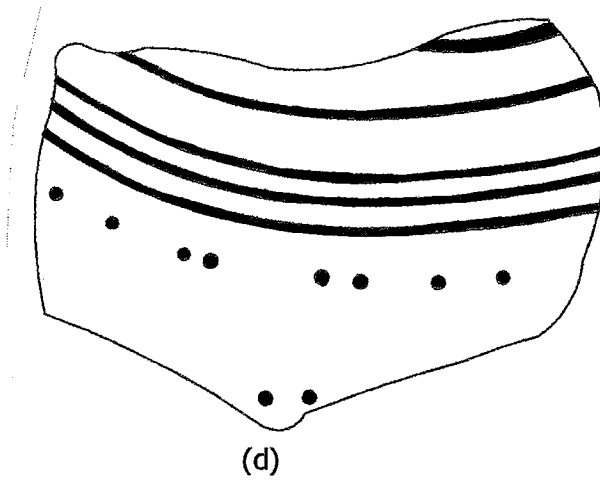
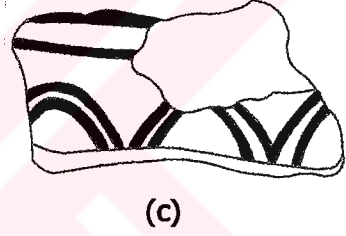
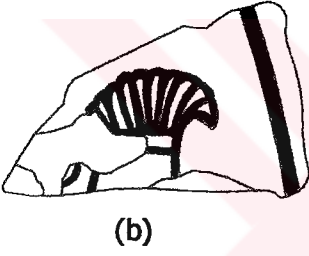
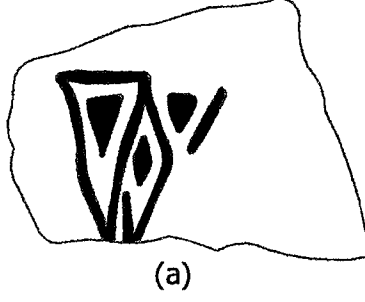
(b)

(c)

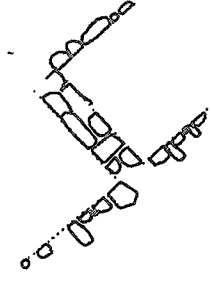
Çizim 6. Hisartep. Seramik buluntuları.

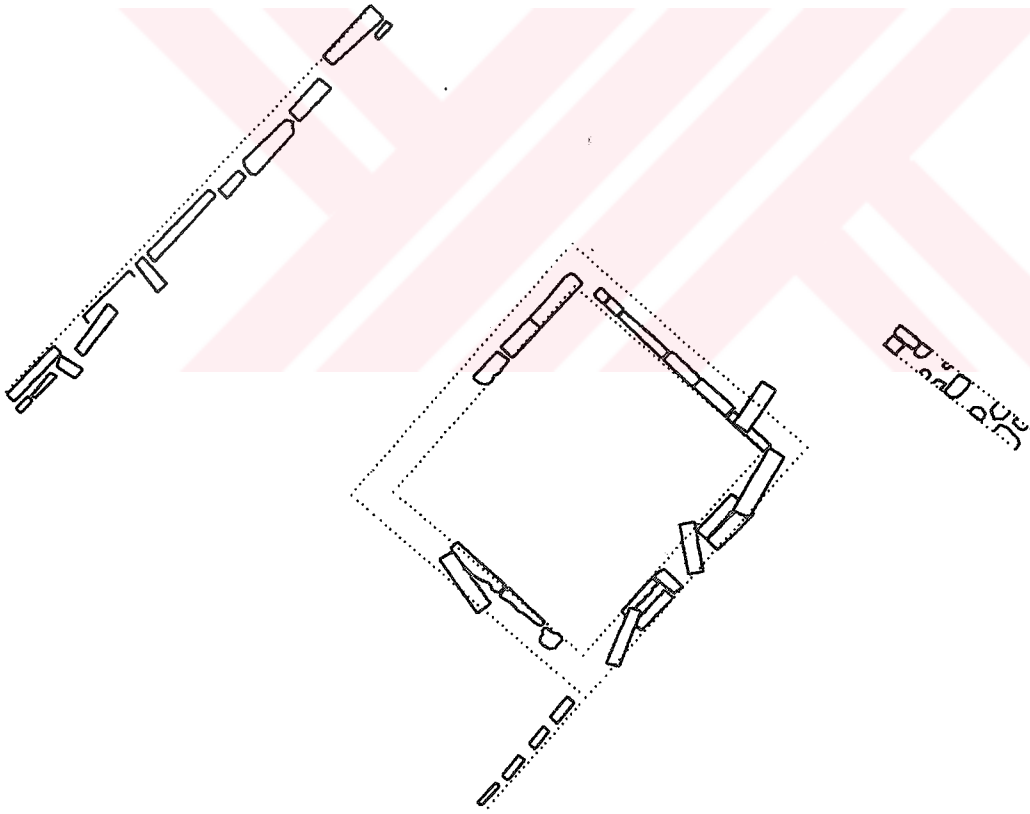

Çizim 7. Hisartep. Seramik buluntuları.

0 5 cm

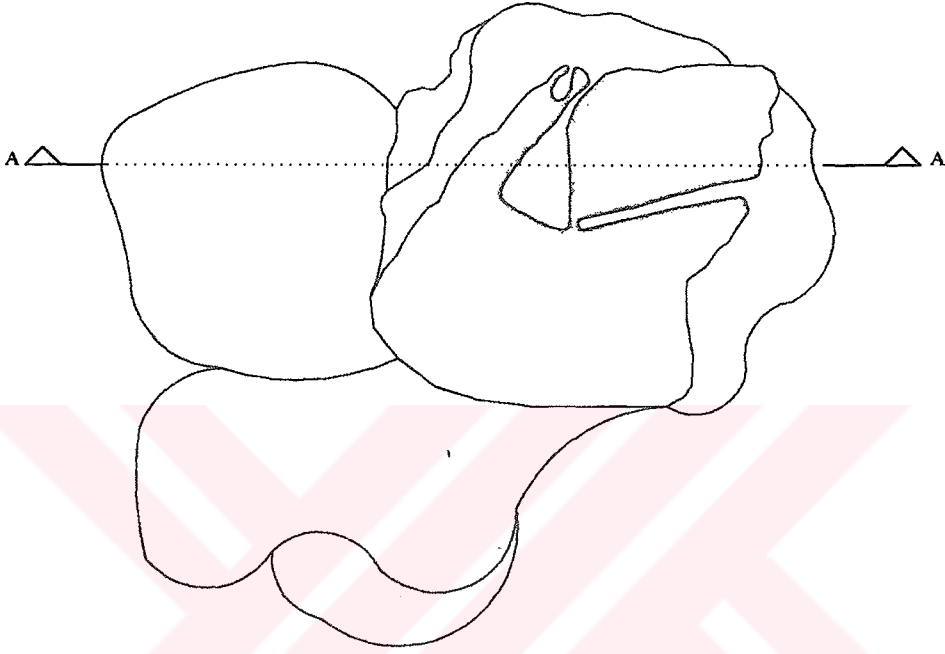
(a)

(b)

Çizim 8. Deliklitaşını Mevkii. Kalıntılar.

PLAN

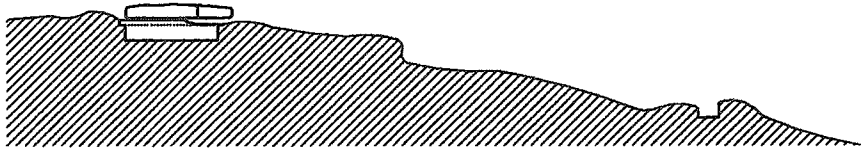
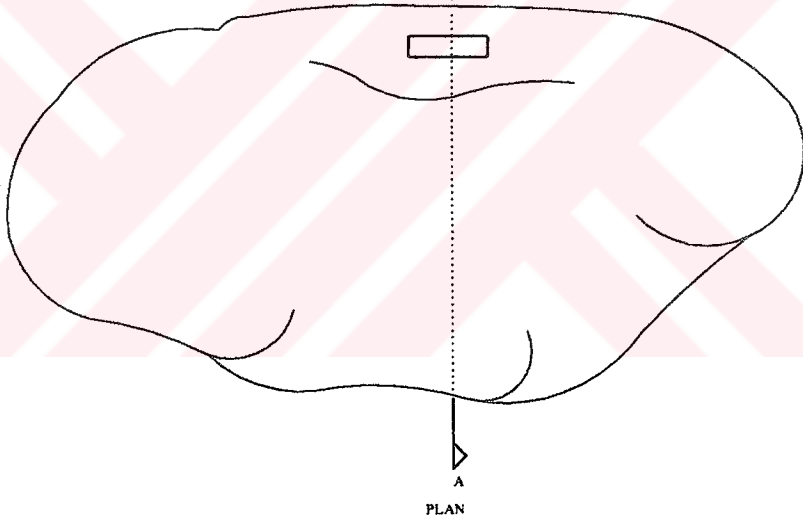
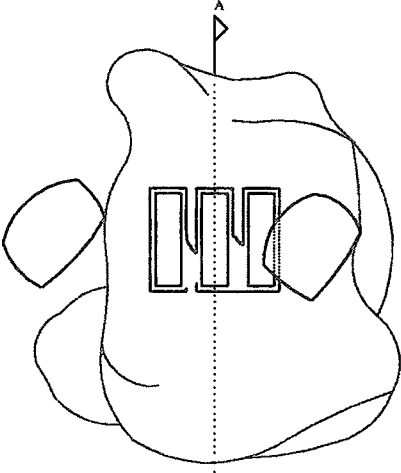

A-A KESITI

Çizim 9. Deliklitaşini Mevkii. Kaya işliği.

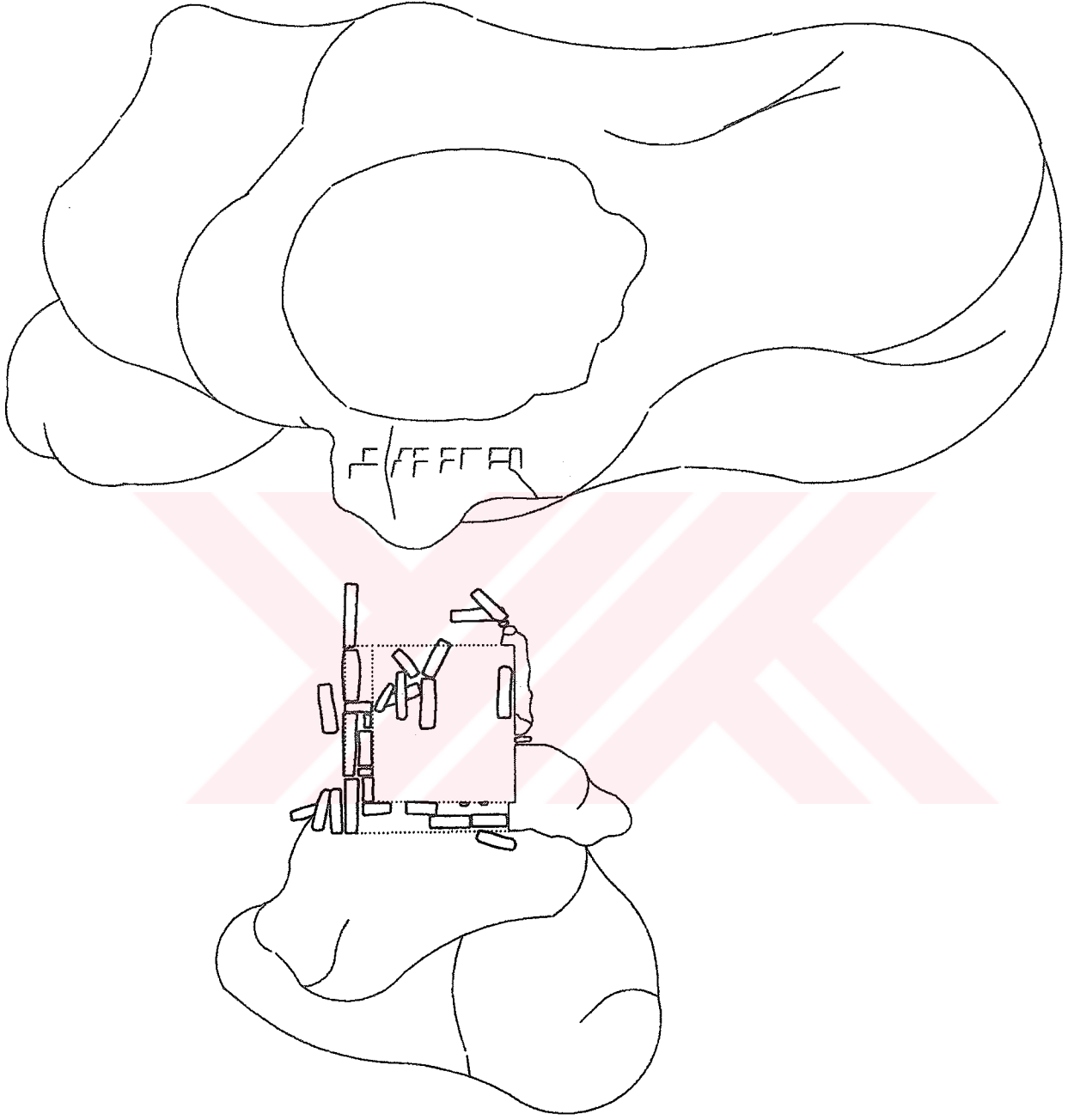

A-A KESİTİ

0 5 m

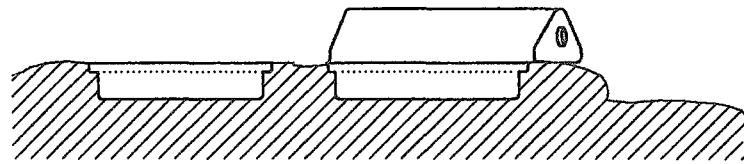
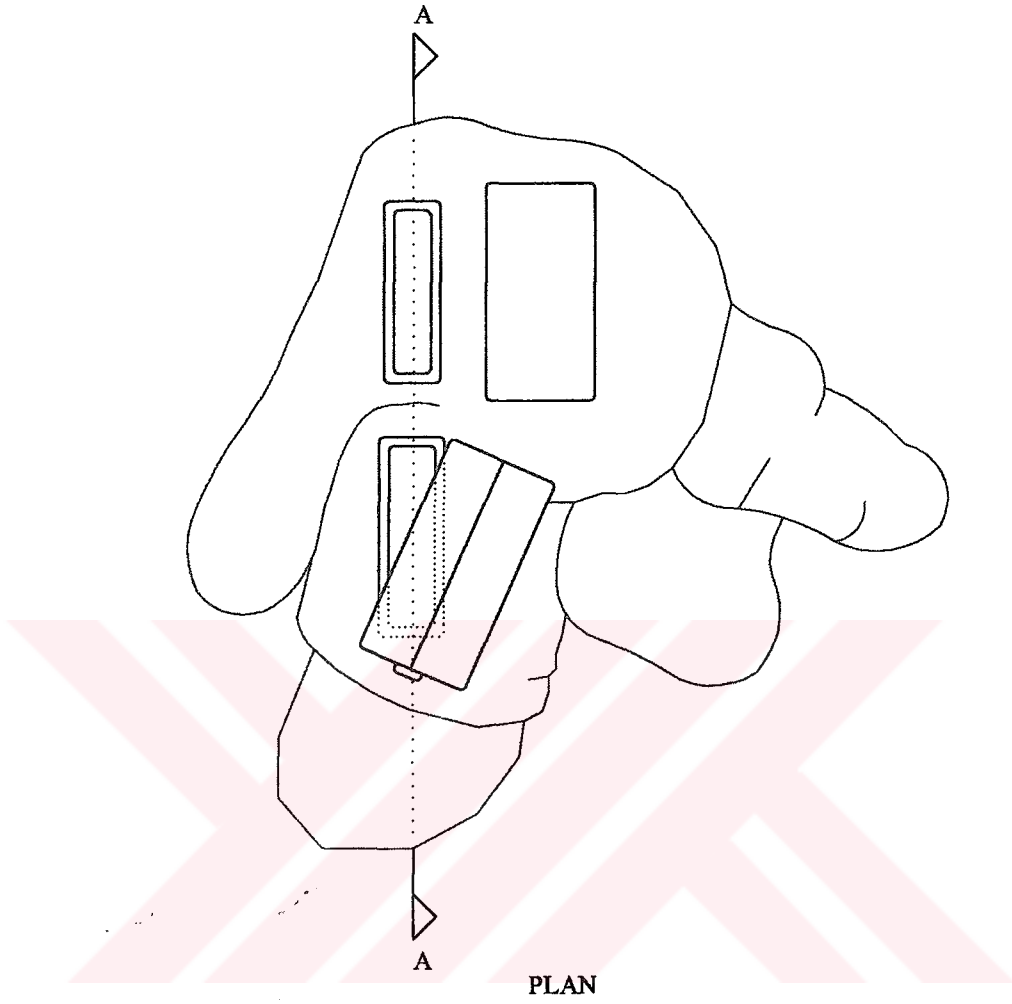
Çizim 10. Deliklitaşını Mevkii. Tekne gömütler.

PLAN

Çizim 11. Hacirveliler Köyü. Kule.

Çizim 12. Hacıveliler Köyü. Tekne gömütler.

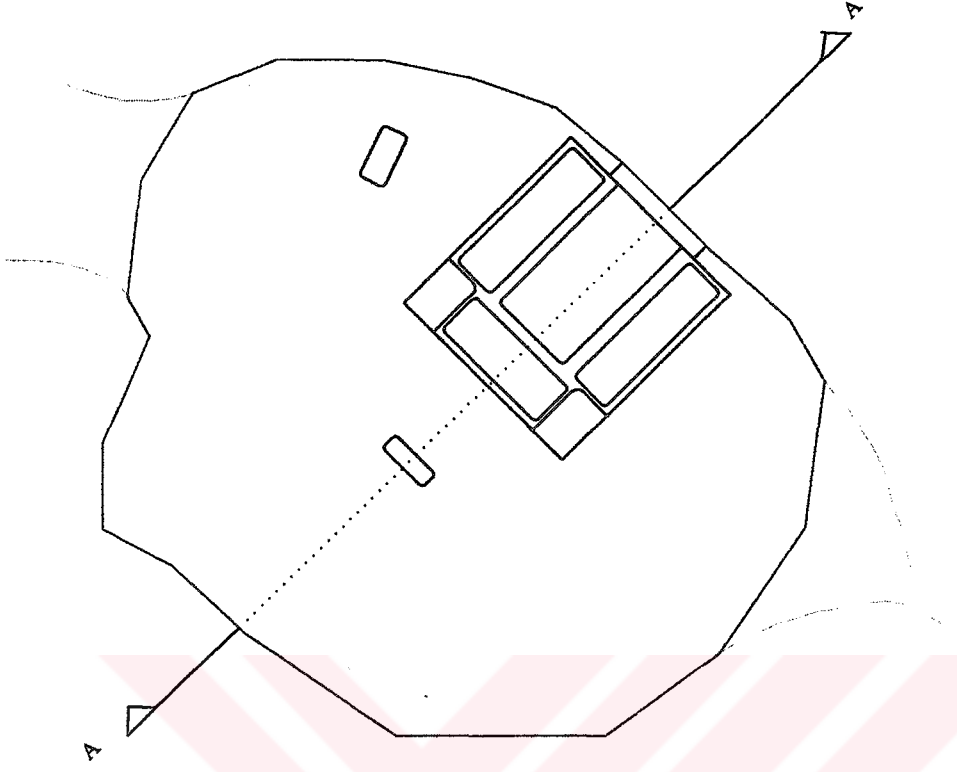

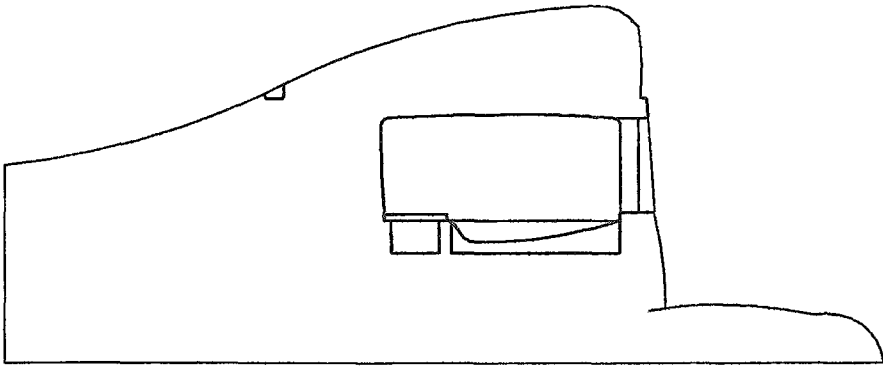
Çizim 13. Hacibayramlar Köyü. Tekne gömütleri.

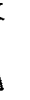
Levha. XX

PLAN

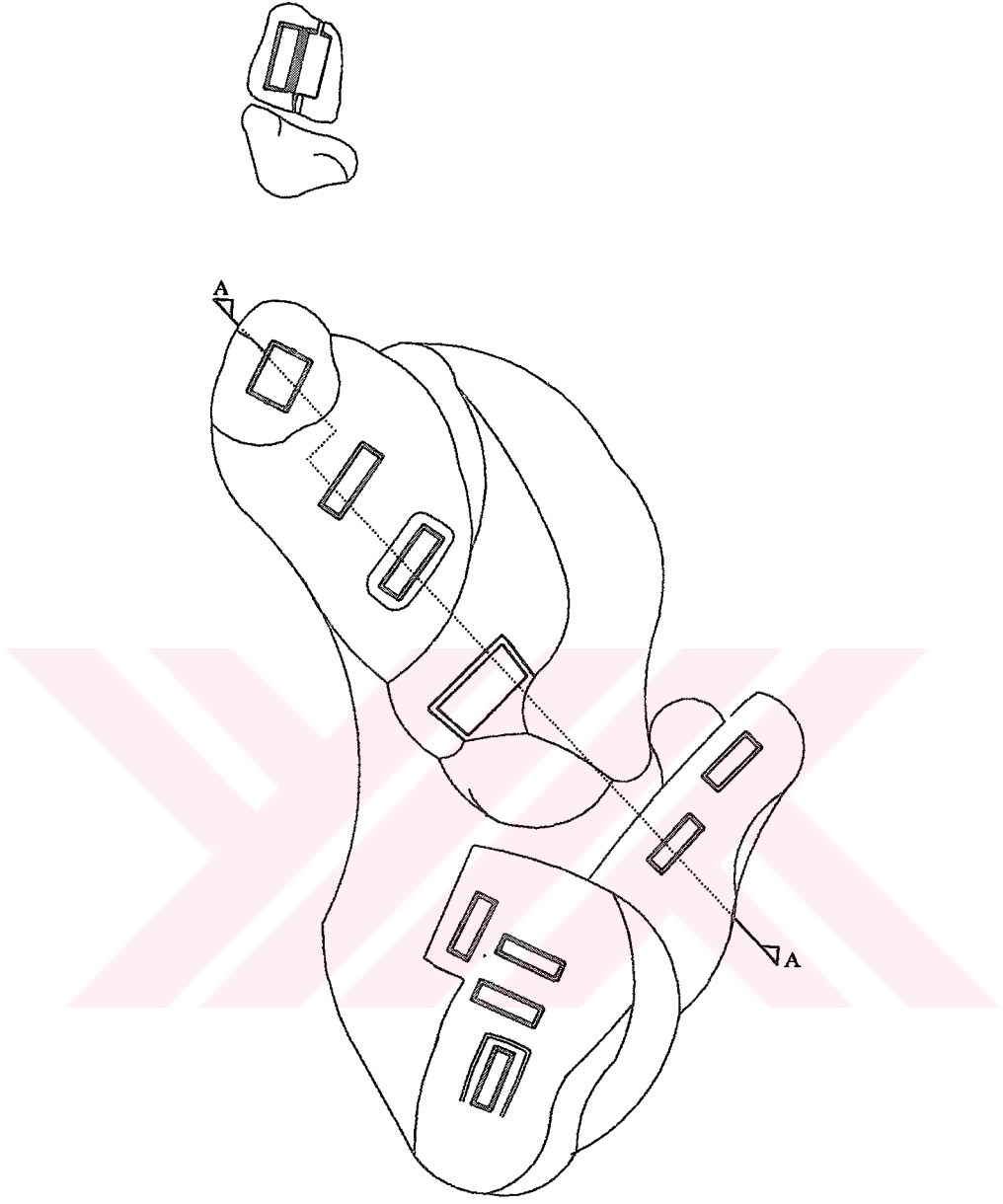

A-A KESİTİ

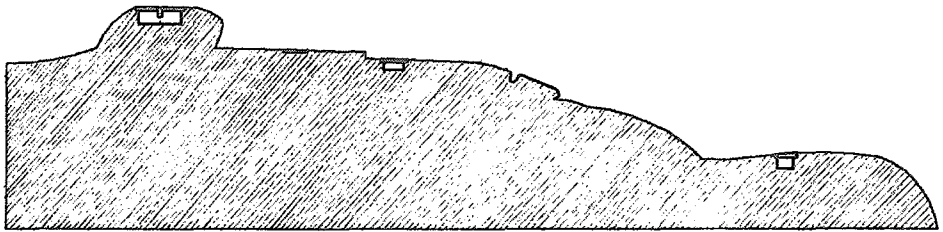

0 5 m

Çizim 14. Hacıbayramlar Köyü. Oda gömüt.

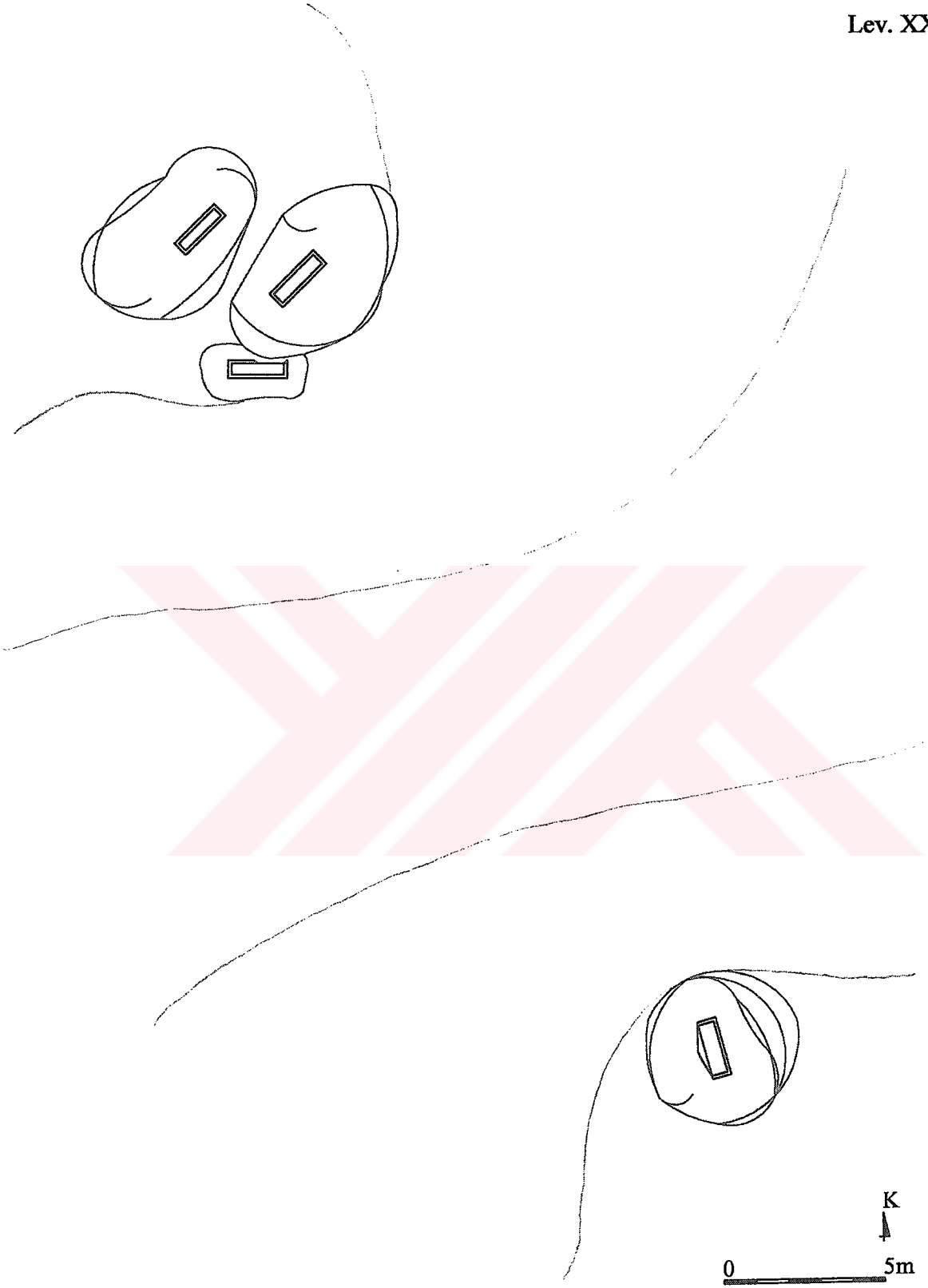
PLAN

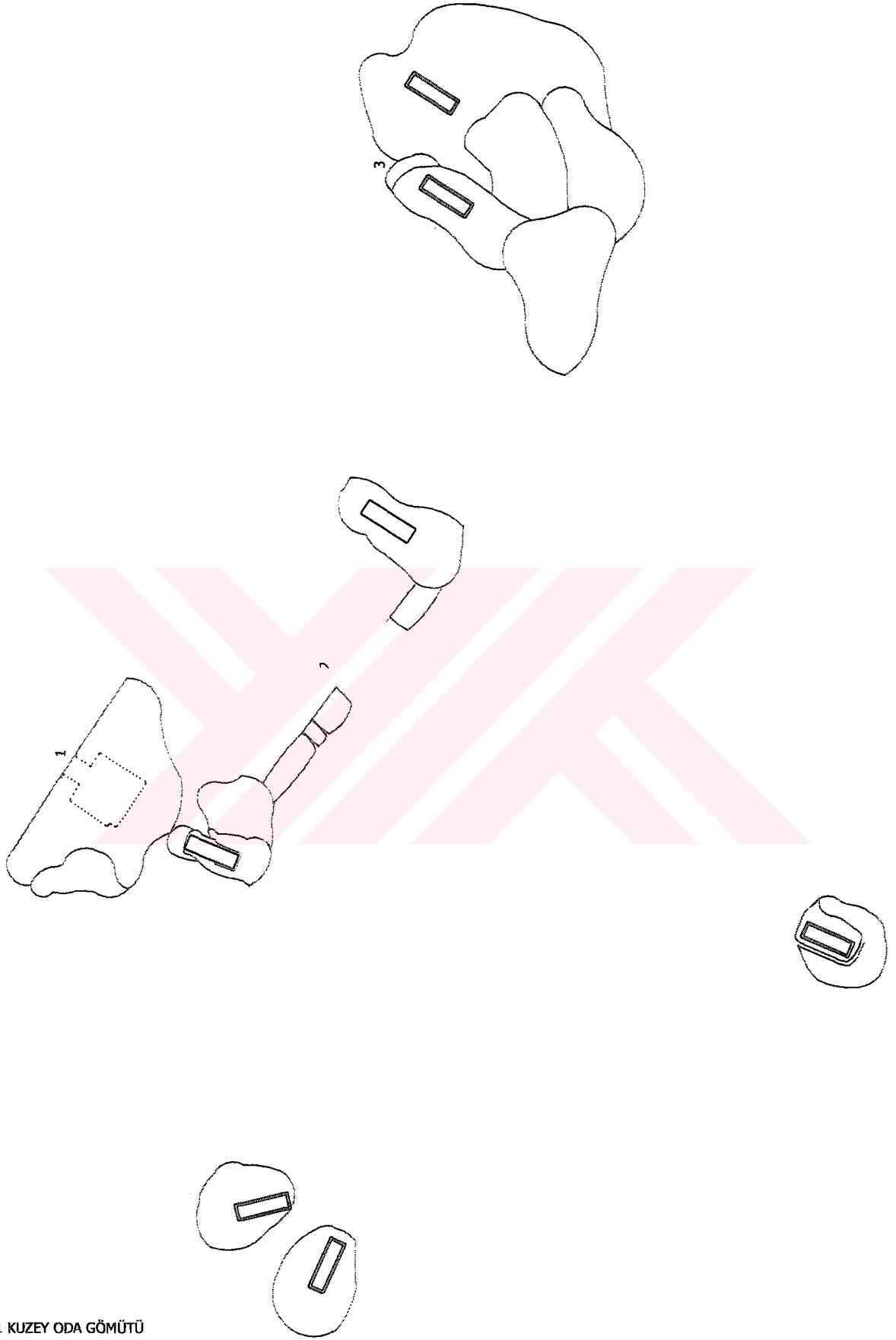
A-A KESİTİ

0 5m

Çizim 15. Hacıbayramlar Köyü. Tekne gömütler.

Çizim 16. Kırıkköy. Tekne gömütleri.

1 KUZUY ODA GÖMÜTÜ

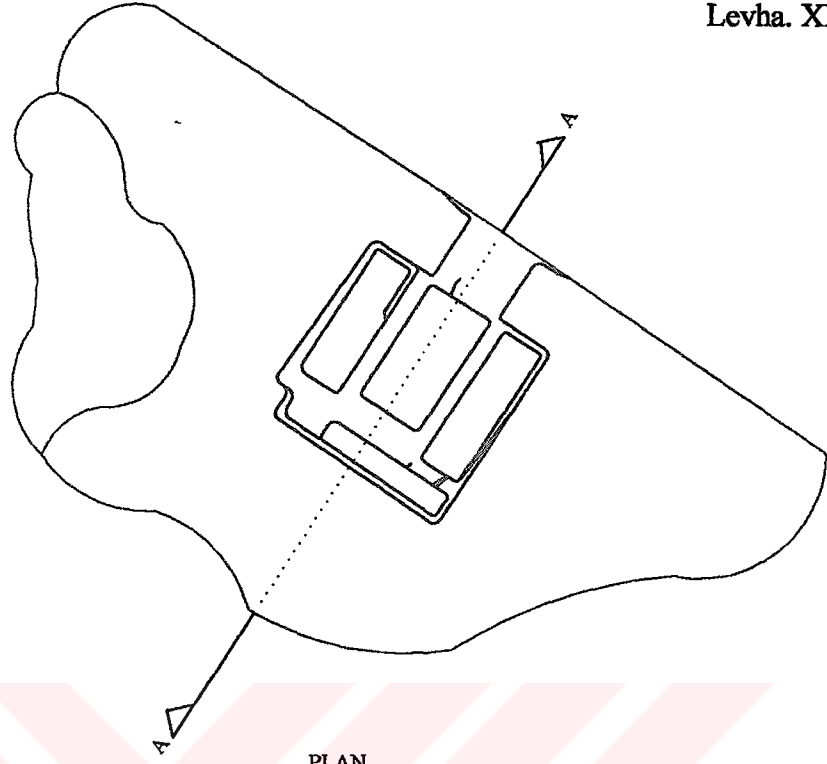
2 SÜR DUVARI

3 TEKNE GÖMÜTLER

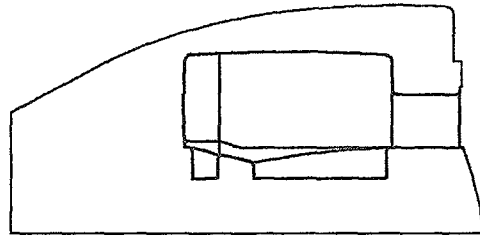
Çizim 17. Zeytinköy. Kalıntılar.

Levha. XXIV

PLAN

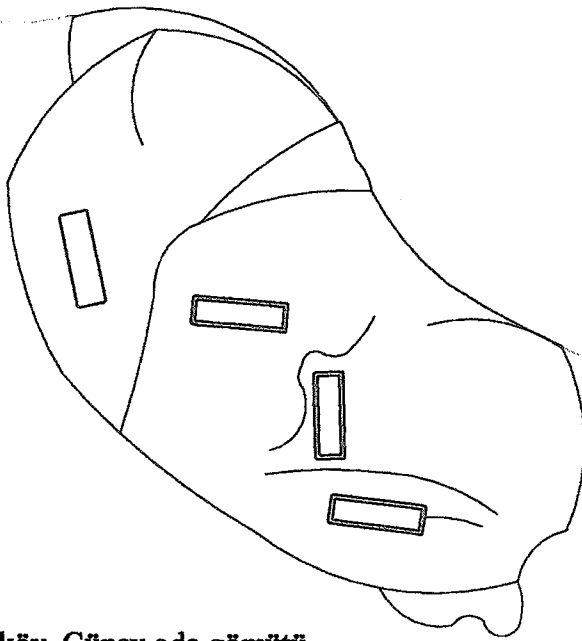
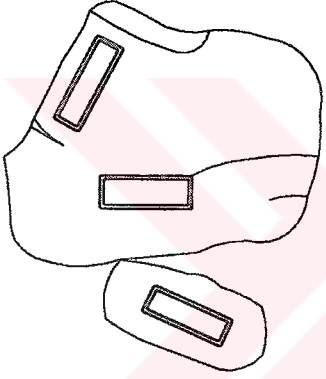
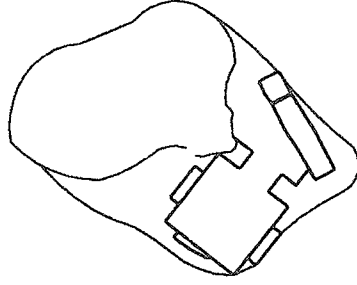
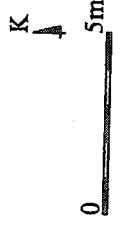

A-A KESİTİ

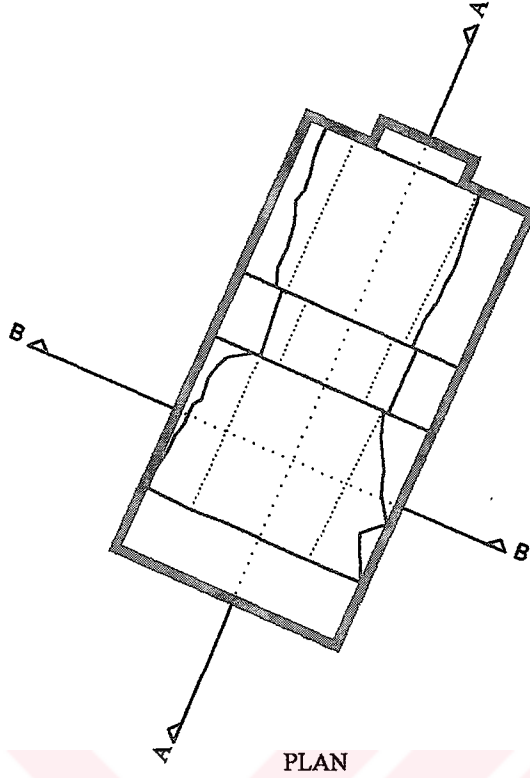

Çizim 18. Zeytinköy. Kuzey oda gömütü.

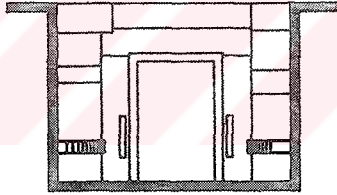
0 5 m

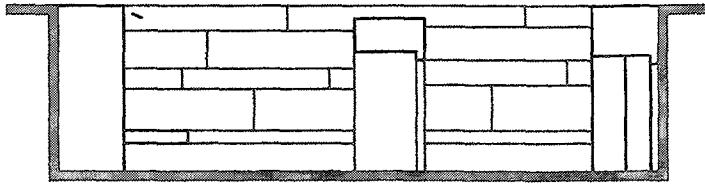
Çizim 19. Zeytinköy. Güney oda gömütü.

PLAN

B- B KESİTİ

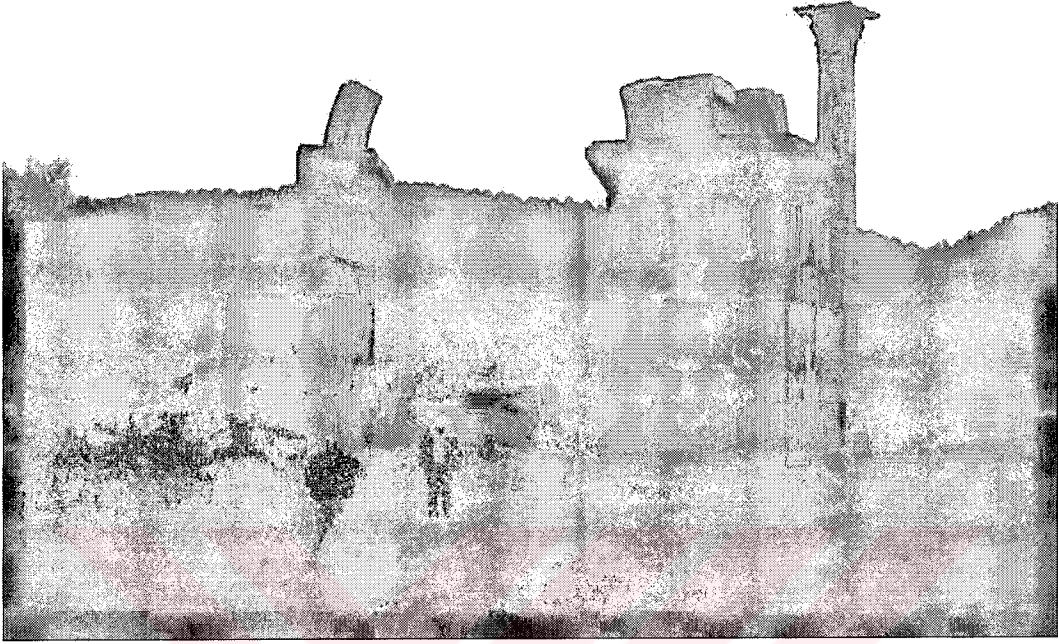

A-A KESİTİ

Çizim 20. Taşkesik Köyü. Oda gömüt

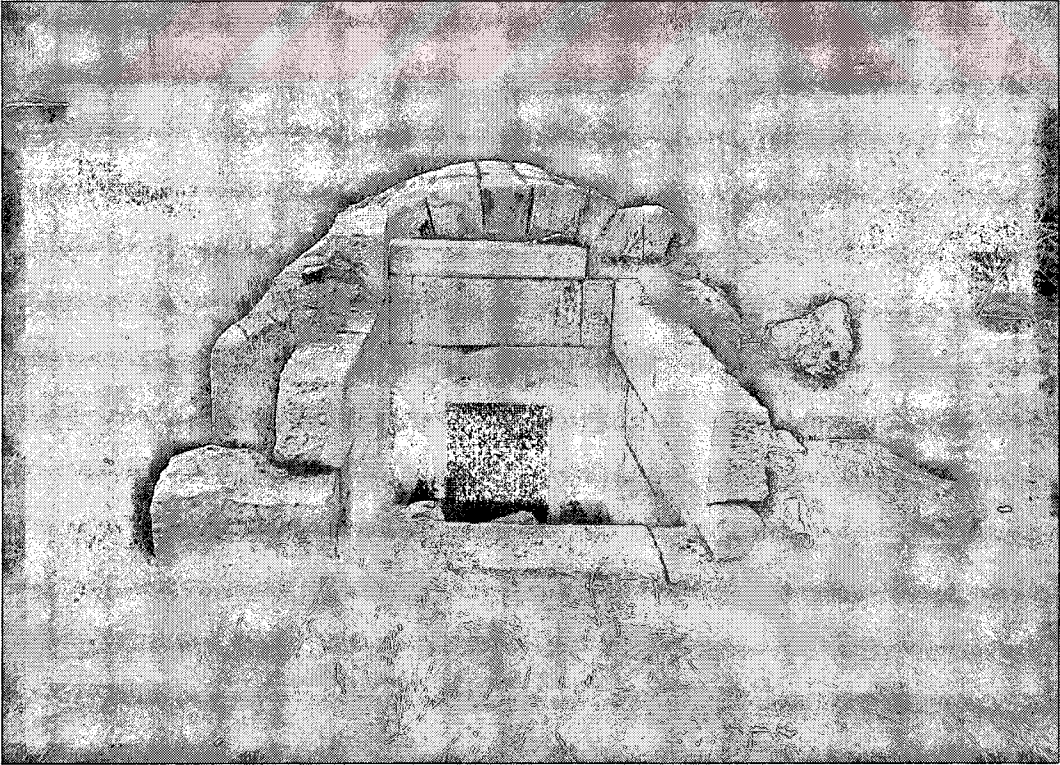
Resim 1. Stratonikeia. Propylon.

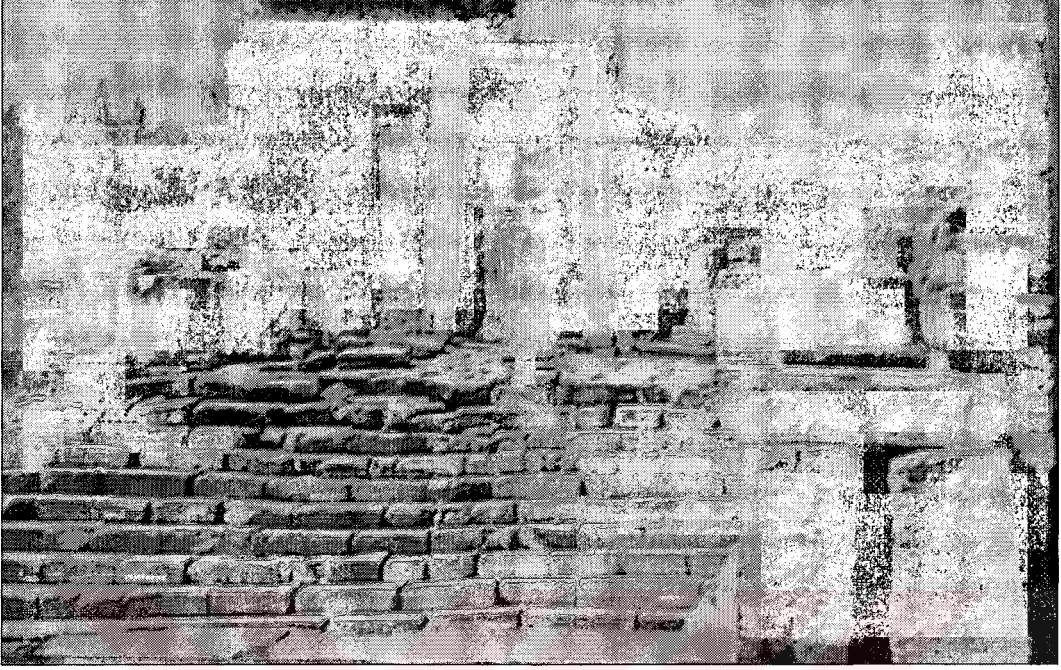
Resim 2. Stratonikeia. Tiyatro.

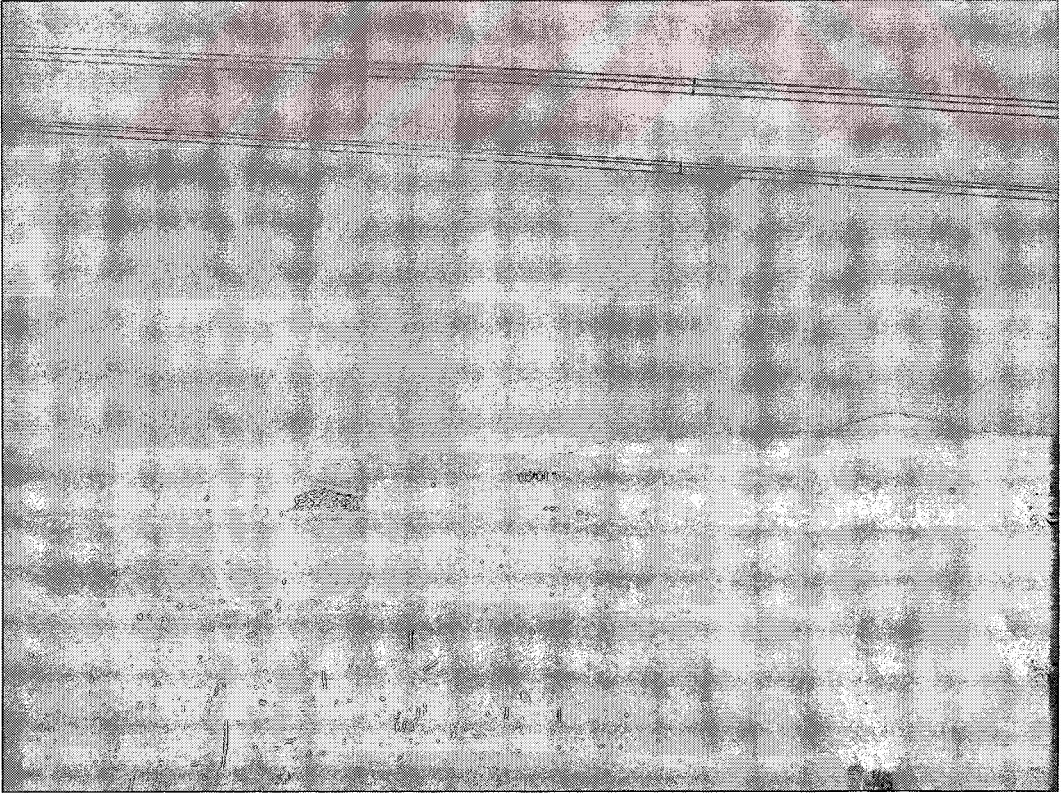
Resim 3. Stratonikeia. Gymnasium.

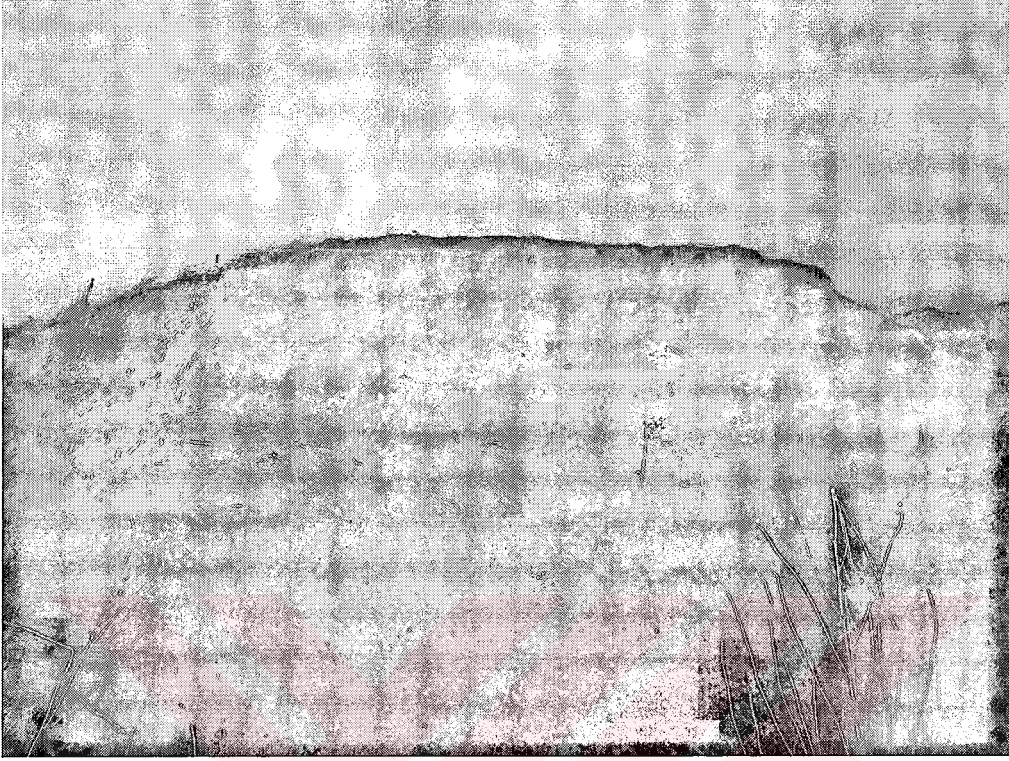
Resim 4. Stratonikeia. Nekropol, oda gömüt.

Resim 5. Lagina. Temenos.

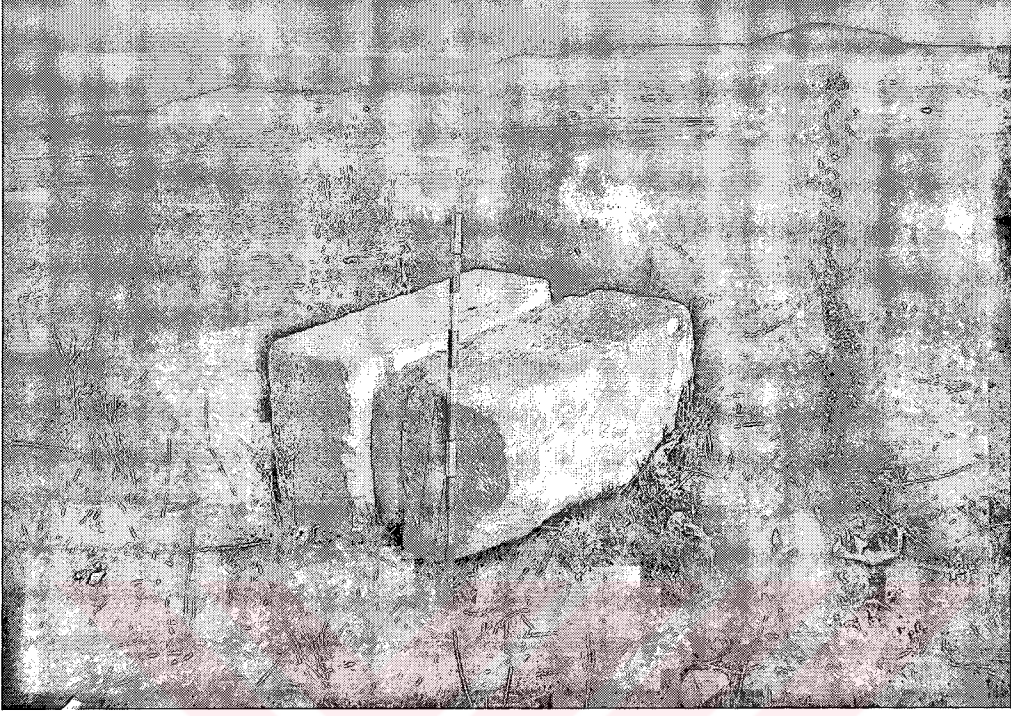
Resim 6. Küpasar. Nekropol (Genel)

Resim 7. Küpasar. Güney cephesi.

Resim 8. Küpasar tepeciğı. Yağ işliğı (mortarium)

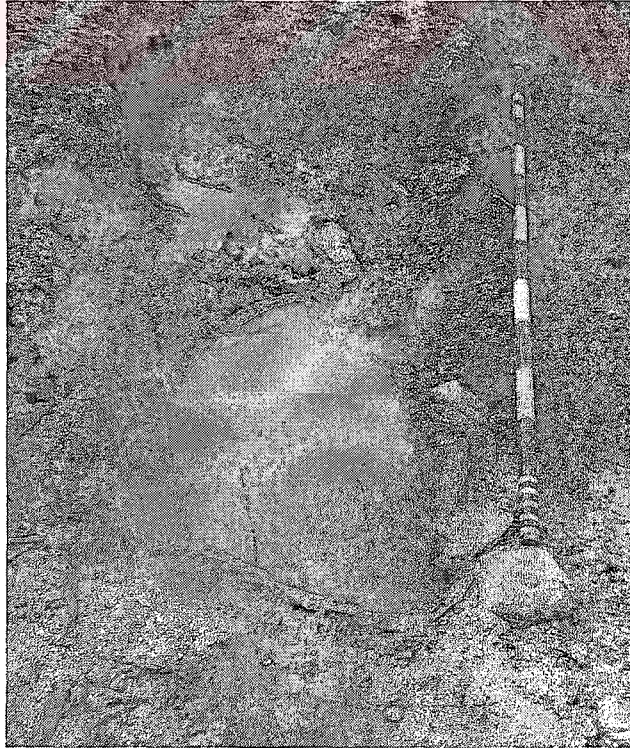
Resim 9. Kūpasar tepeciđi. Litus.

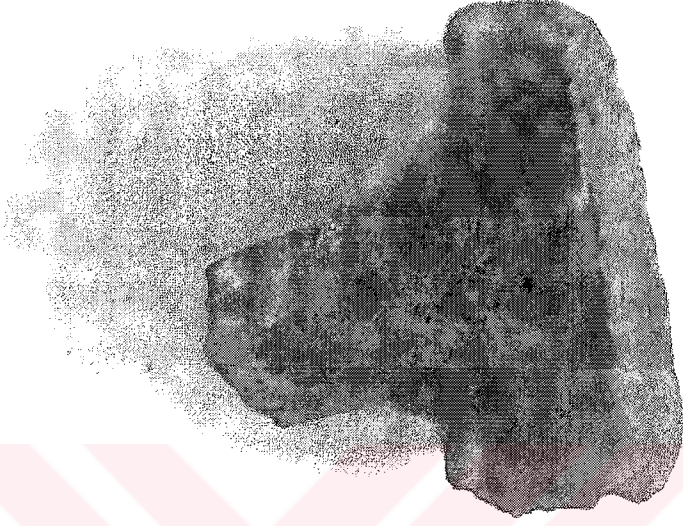
Resim 10. Kūpasar. Nekropol, pitos yuvası.

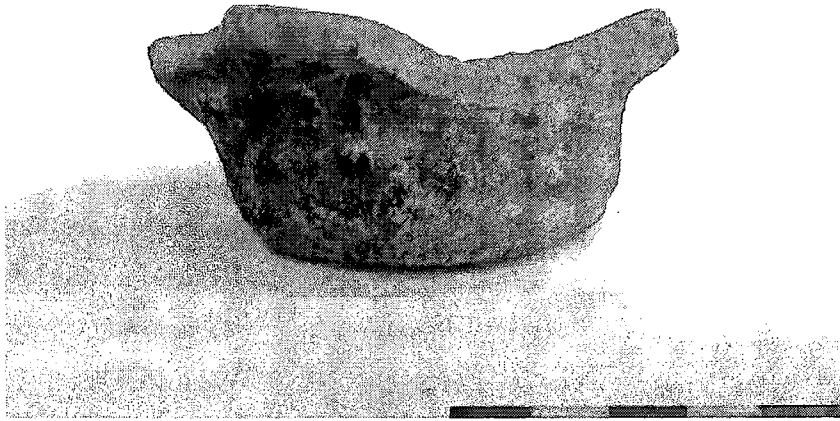
Resim 11. K pasar. Nekropol, pitos parçası.

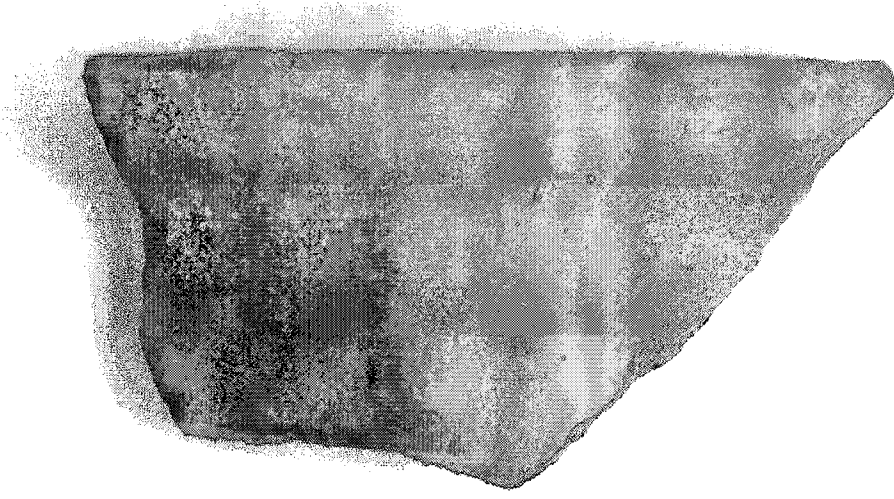
Resim 12. K pasar. Nekropol, pitos parçası.

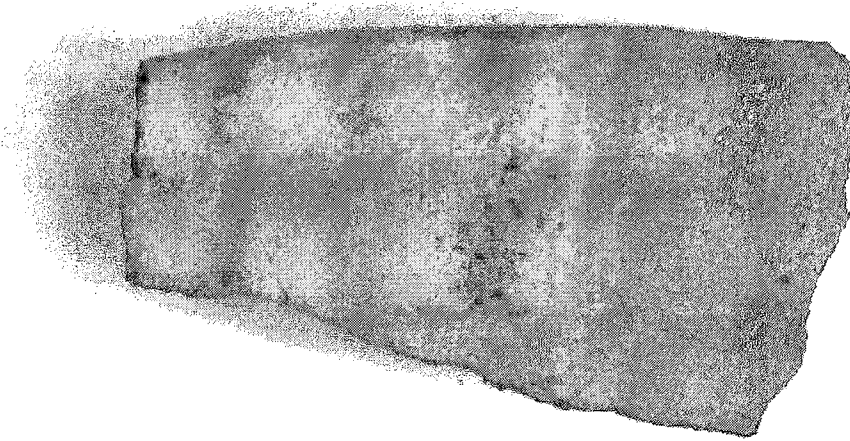
Resim 13. Kūpasar. Seramik buluntusu.

Resim 14. Kūpasar. Seramik buluntusu.

Resim 15. Küpasar. Seramik buluntusu.

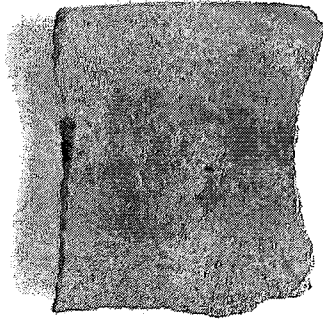

Resim 16. Küpasar. Seramik buluntusu.

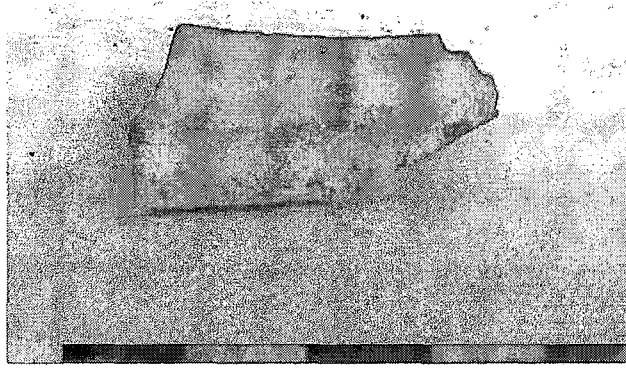

Resim 17. K pasar. Seramik buluntusu.

Resim 18. K pasar. Seramik buluntusu.

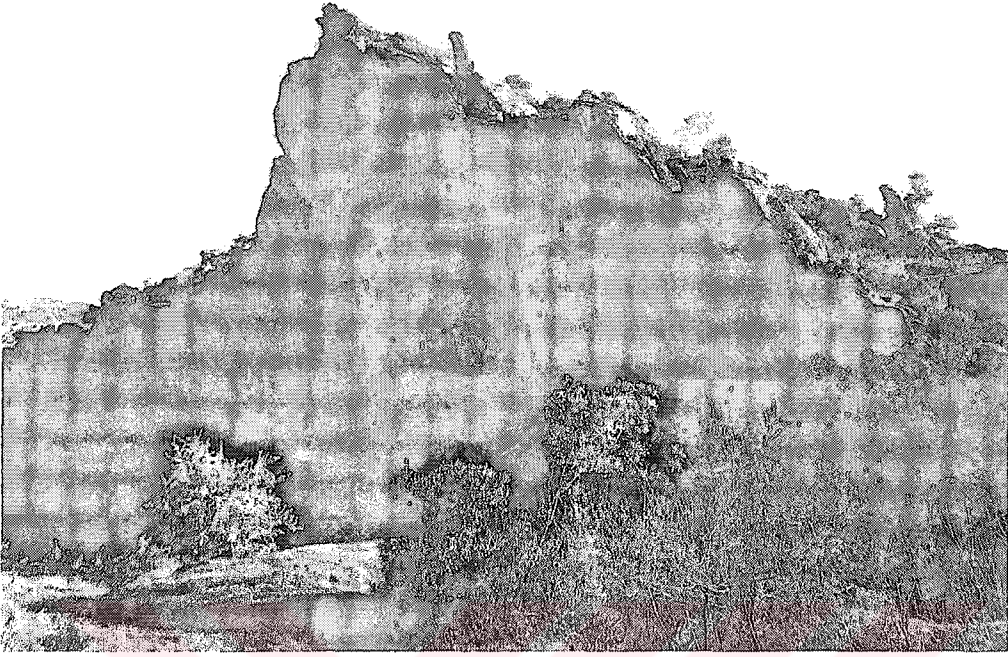
Resim 19. K pasar. Seramik buluntusu.

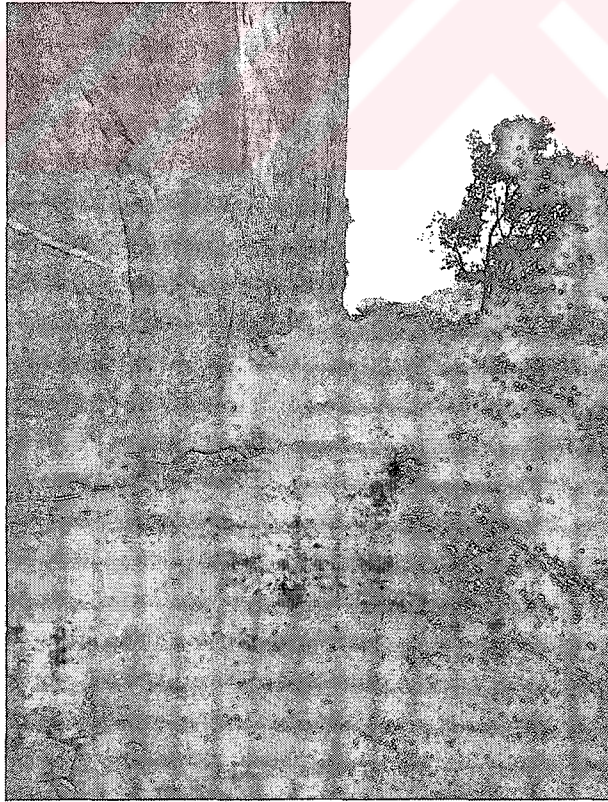
Resim 20. K pasar. Seramik buluntusu.

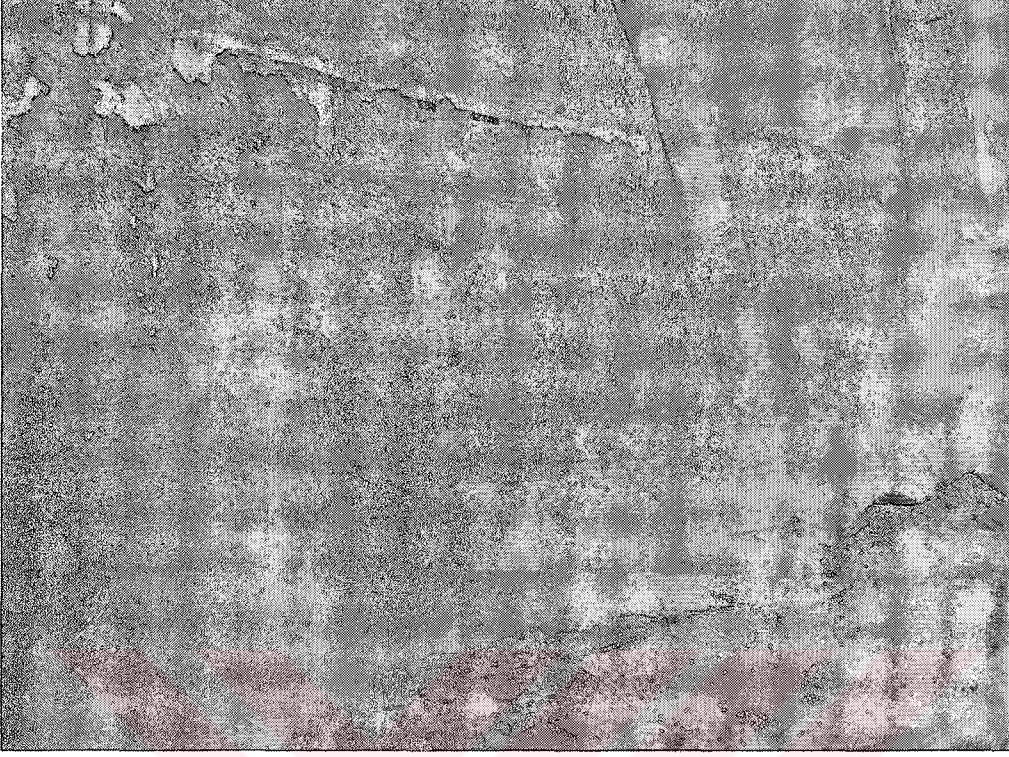
Resim 21. Kùpasar. Seramik buluntuları.

Resim 22. Söğütçük Mevkii. Bizans freskoları.

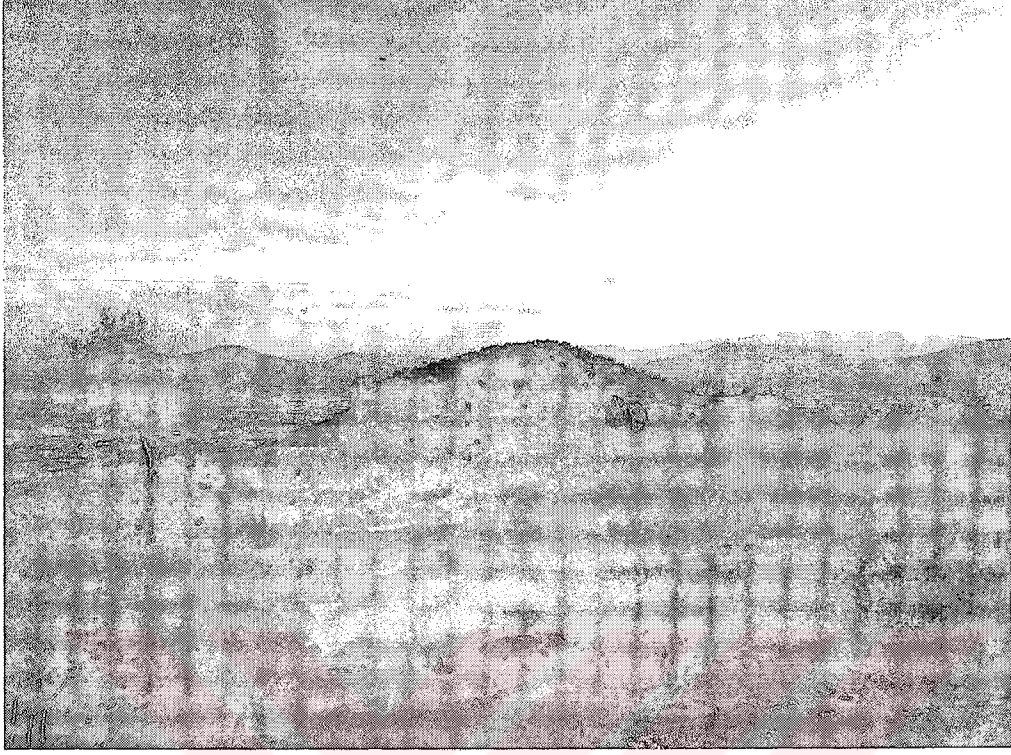
Resim 23. Söğütçük Mevkii. Freskolar, duvar kalıntısı.

Resim 24. Sögütçük Mevkii. 1. tabaka freskolar.

Resim 25. Sögütçük Mevkii. 2. tabaka freskolar.

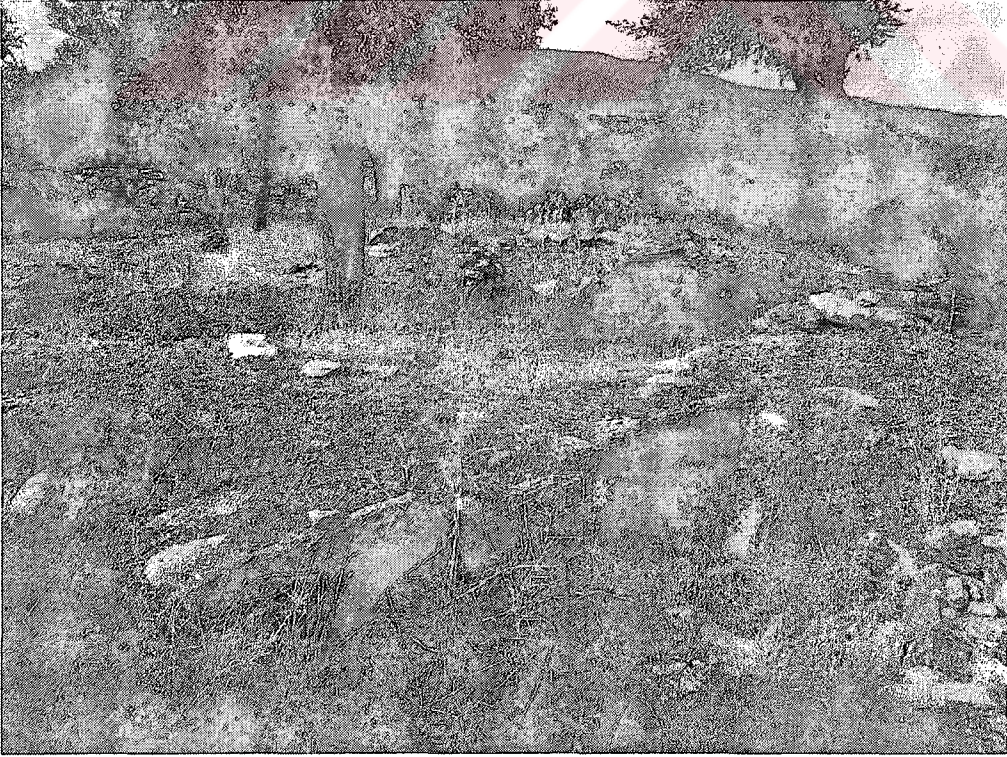
Resim 26. Hisartepe (Genel)

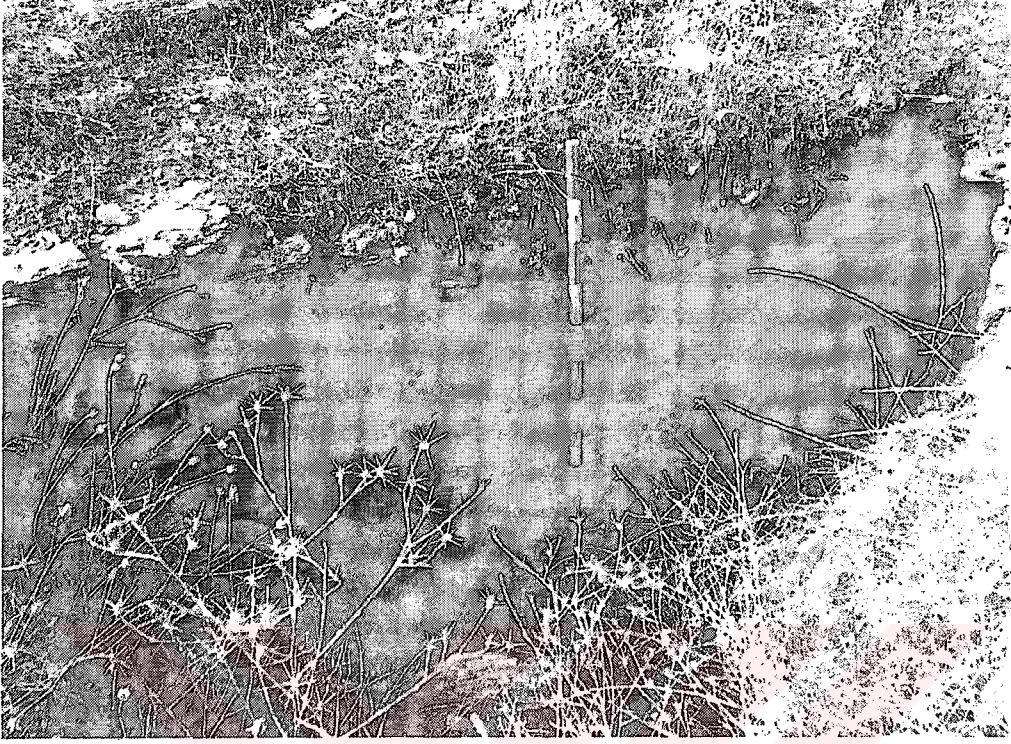
Resim 27. Hisartepe (Genel)

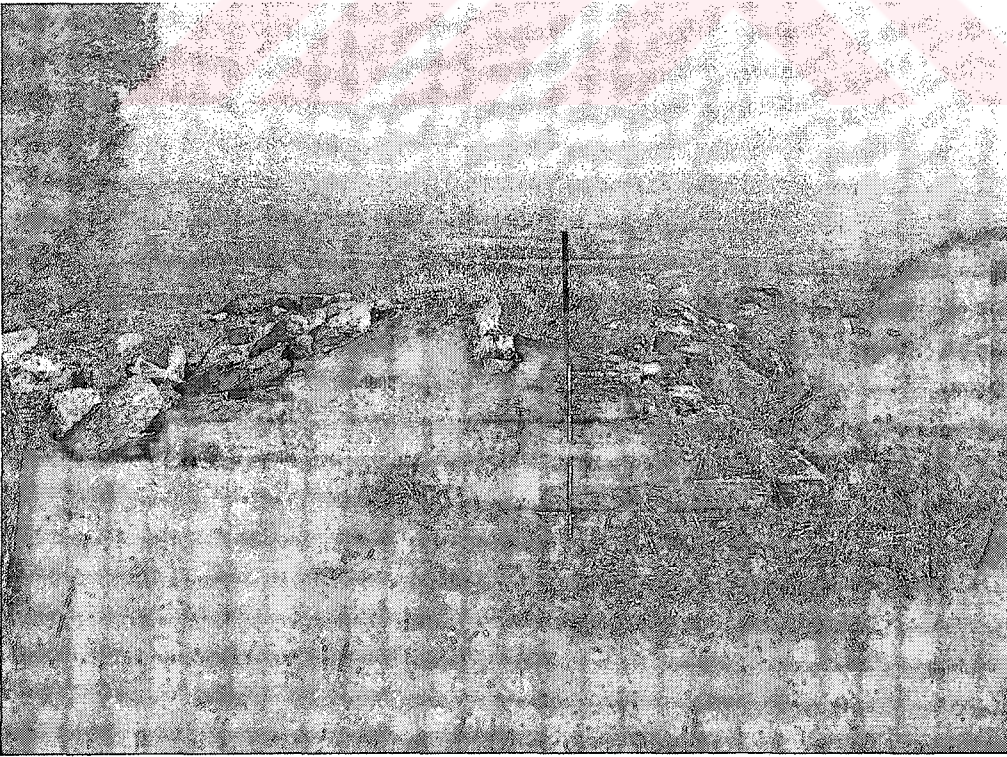
Resim 28. Hisartepe. Teras duvarı.

Resim 29. Hisartepe. Kalıntılar.

Resim 30. Hisartepe. Duvar kalıntısı.

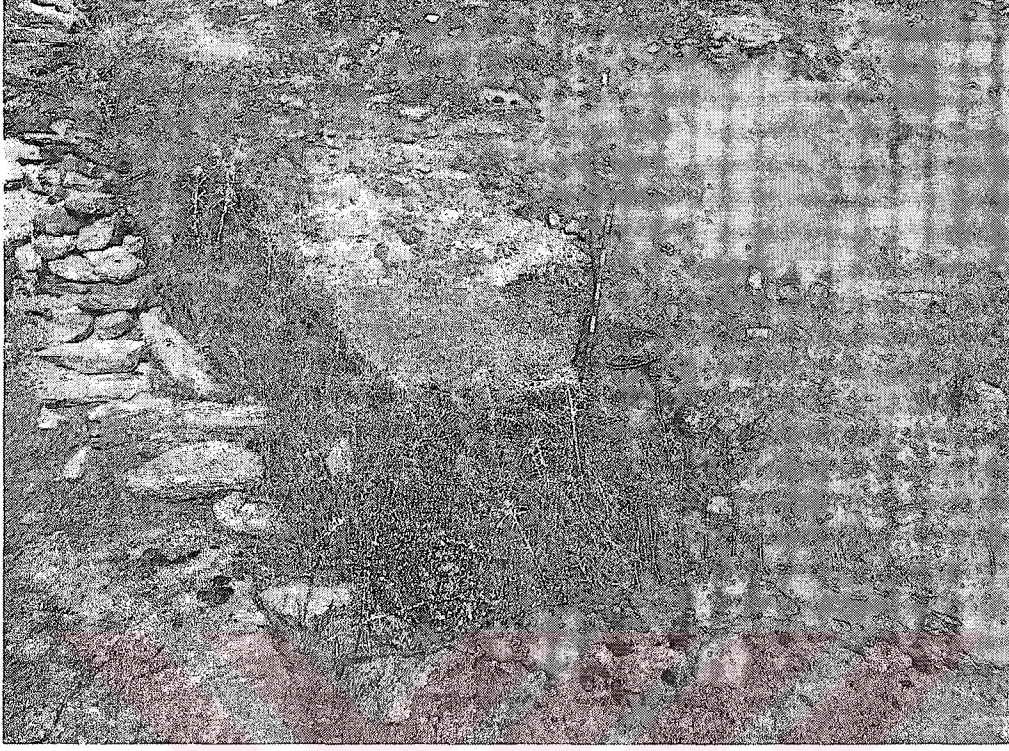
Resim 31. Hisartepe. Duvar kalıntısı.

Resim 32. Hisartepe. Kule.

Resim 33. Hisartepe. Kaya basamakları.

Resim 34. Hisartepe. Batı işliği.

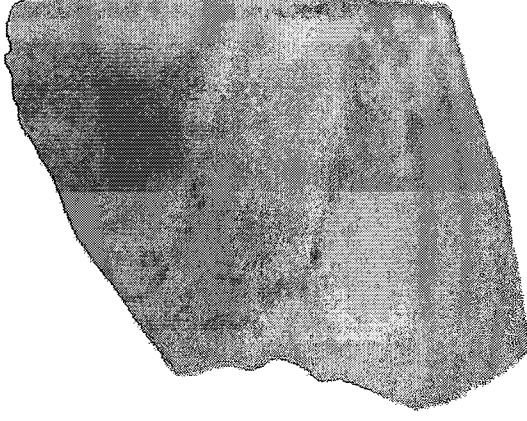
Resim 35. Hisartepe. kuzey işliği.

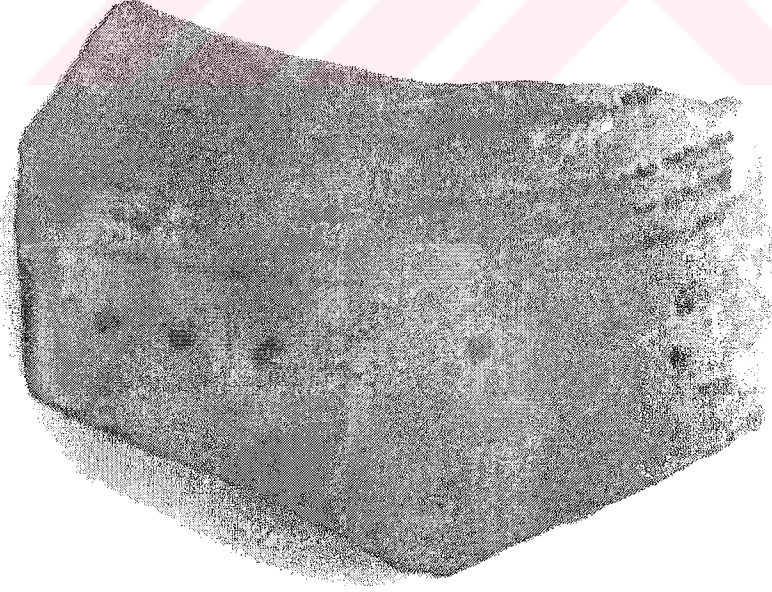
Resim 36. Hisartepe. Seramik buluntusu.

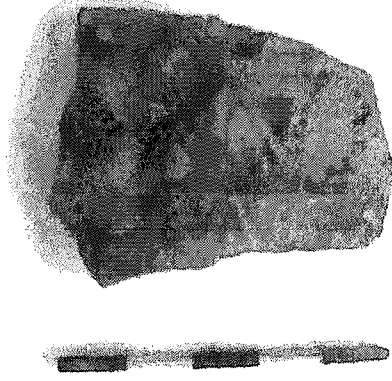
Resim 37. Hisartepe. Seramik buluntusu.

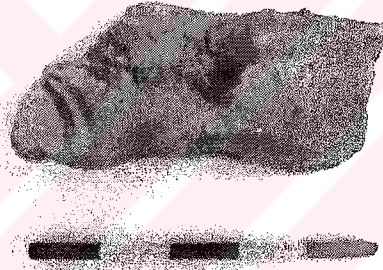
Resim 38. Hisartepe. Seramik buluntusu.

Resim 39. Hisartepe. Seramik buluntusu.

Resim 40. Hisartepe. Seramik buluntusu.

Resim 41. Hisartepe. Seramik buluntusu.

Resim 42. Hisartepe. Seramik buluntusu.

Resim 43. Deliklitaşını Mevkii. Kalıntılar.

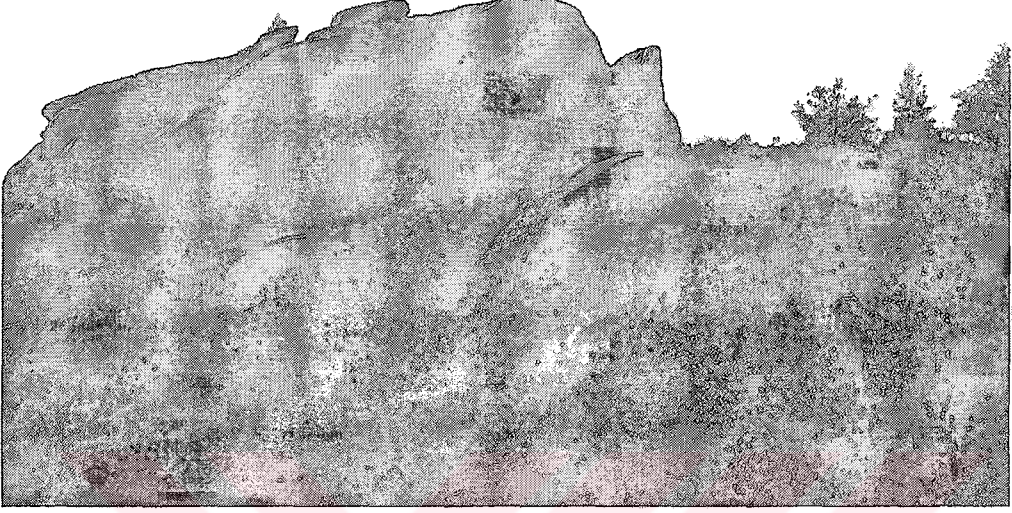
Resim 44. Deliklitaşını Mevkii. Kule.

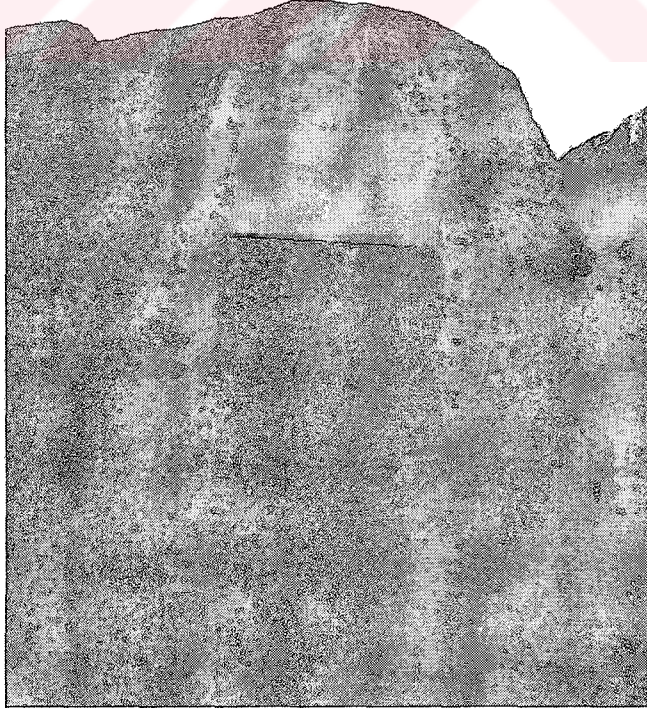
Resim 45. Deliklitaşını Mevkii. Kalıntılar.

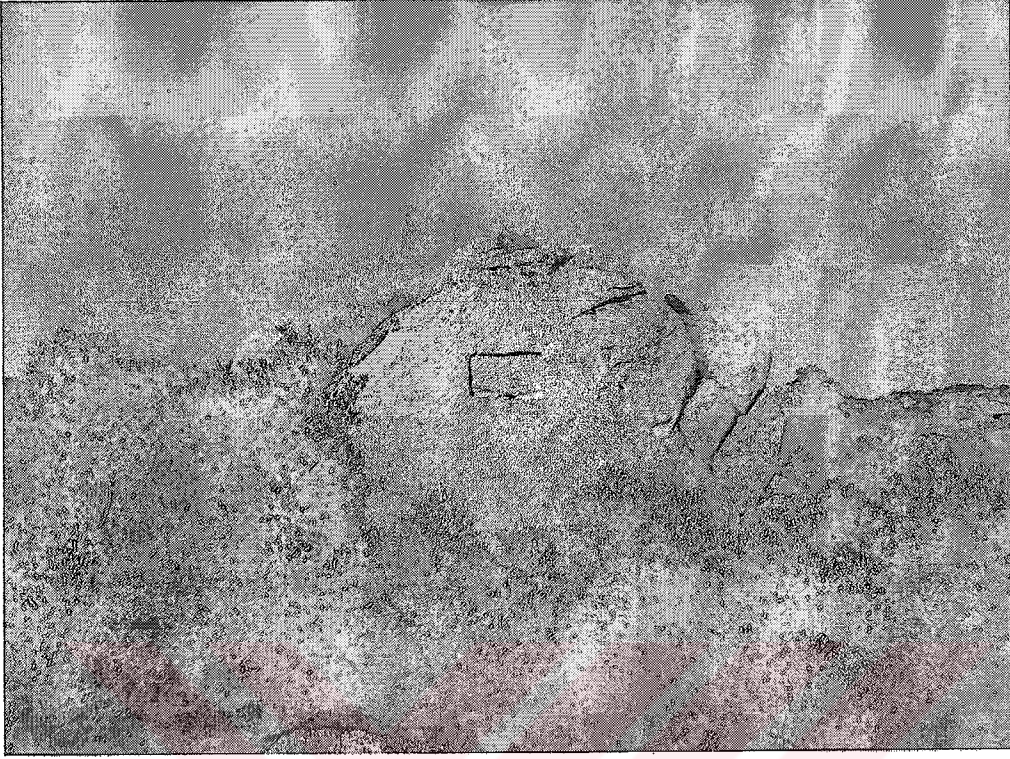
Resim 46. Deliklitaşını Mevkii. İşlik.

Resim 47. Deliklitaşını Mevkii. Oda gömüt kayalığı.

Resim 48. Deliklitaşını Mevkii. Oda gömüt.

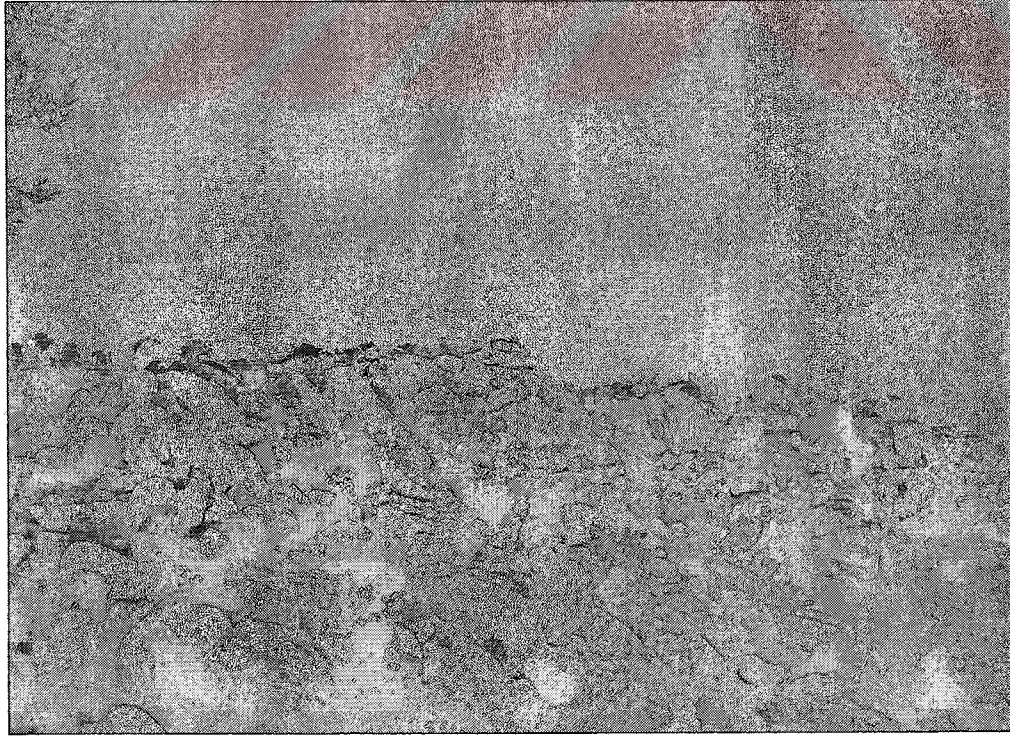
Resim 49. Deliklitaşını Mevkii. Kült yeri.

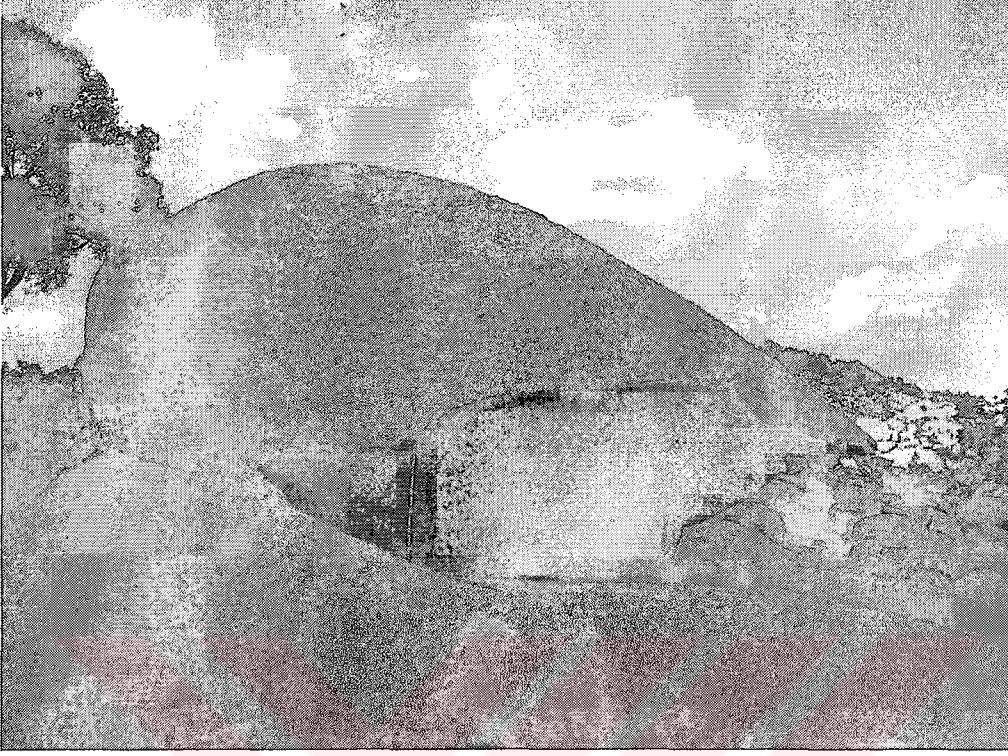
Resim 50. Deliklitaşını Mevkii. Kült yeri, plaka yuvası.

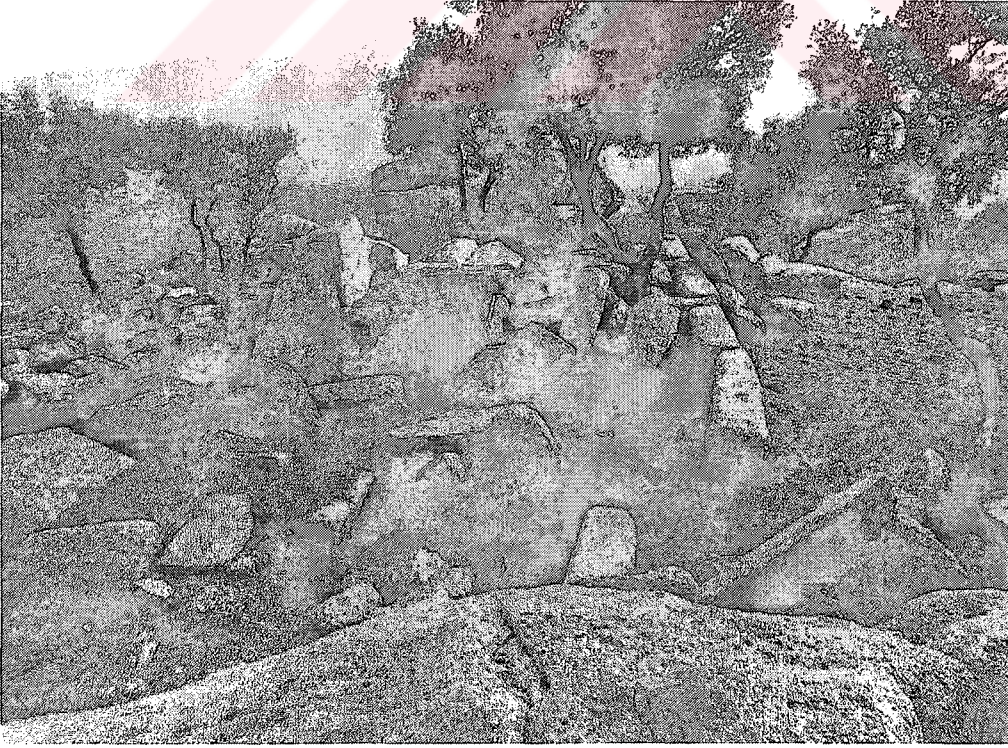
Resim 51. Deliklitaşını Mevkii. Tekne gömütler.

Resim 52. Hacıvelier Köyü (Genel)

Resim 53. Hacıvelier Köyü. Kaya sığınağı ve basamaklar.

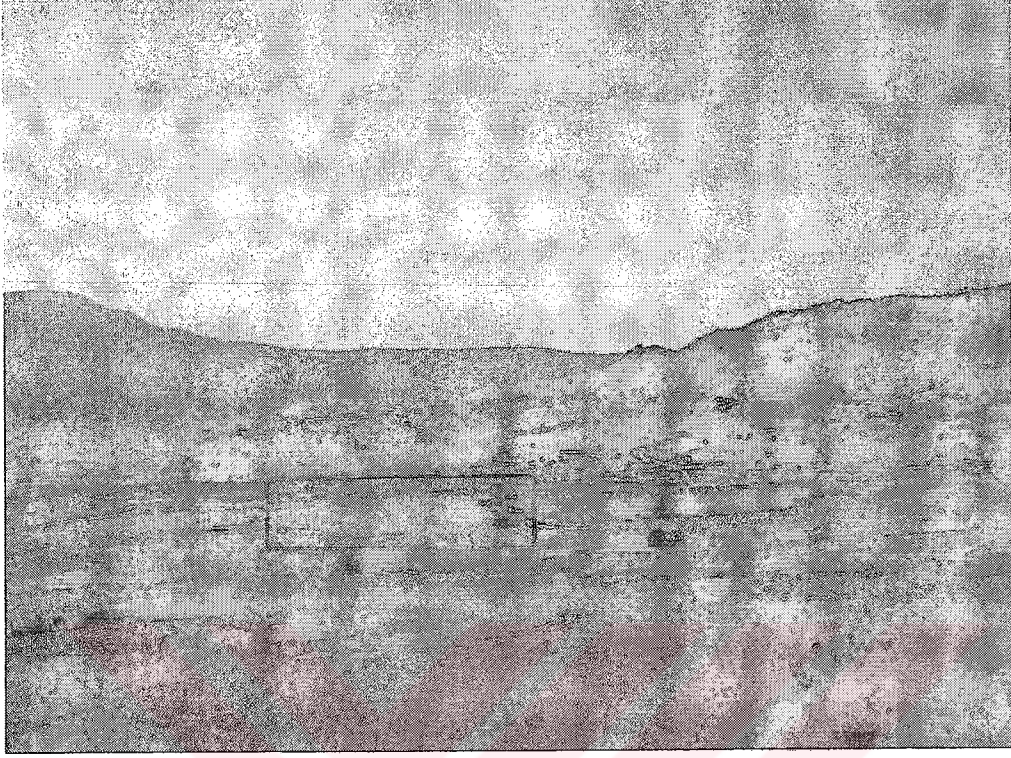
Resim 54. Hacıvelier Köyü. Kule.

Resim 55. Hacıvelier Köyü. Kule, doğu duvarı.

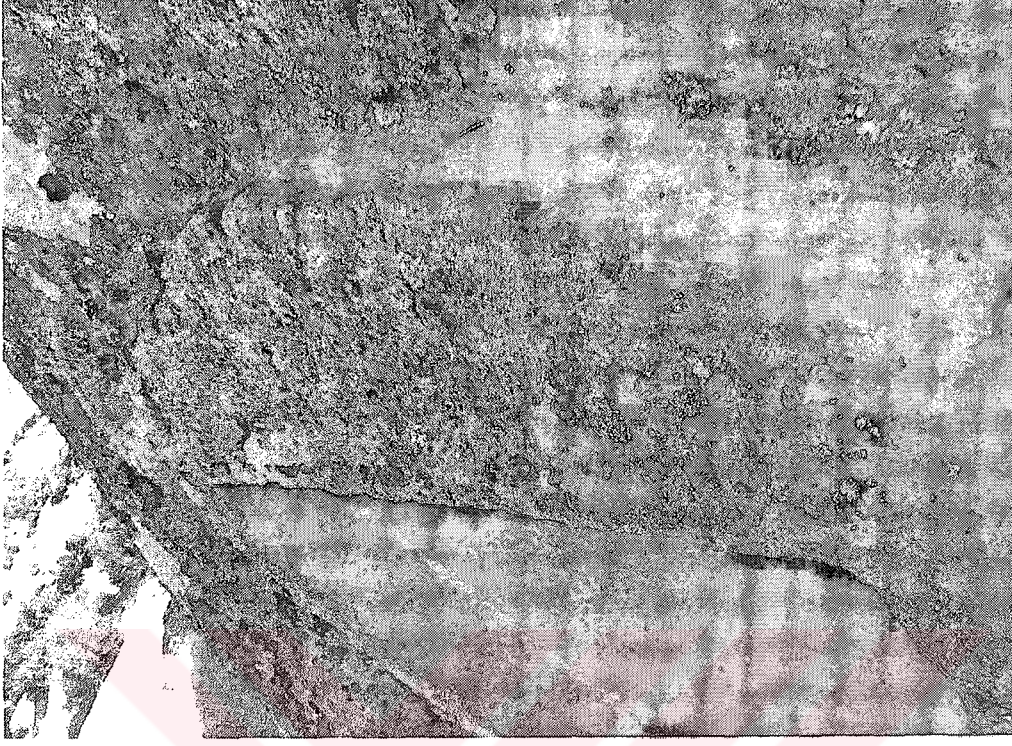
Resim 56. Hacıvelier Köyü. Tekne gömütleri.

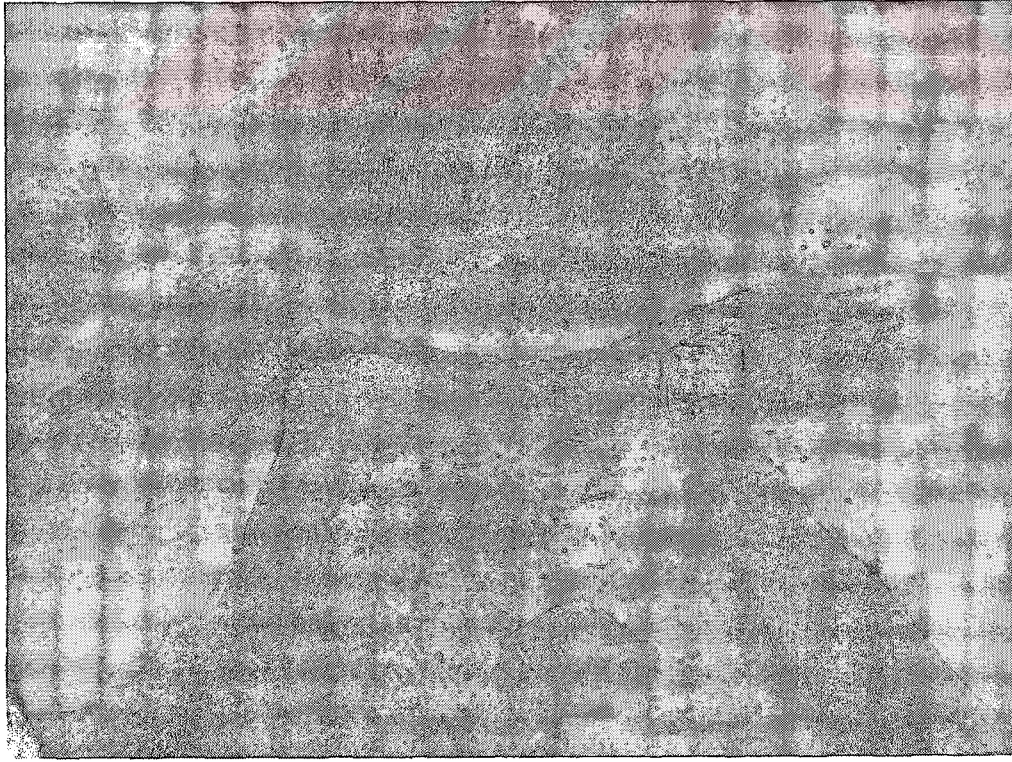
Resim 57. Hacibayramlar Höyüğü (Genel)

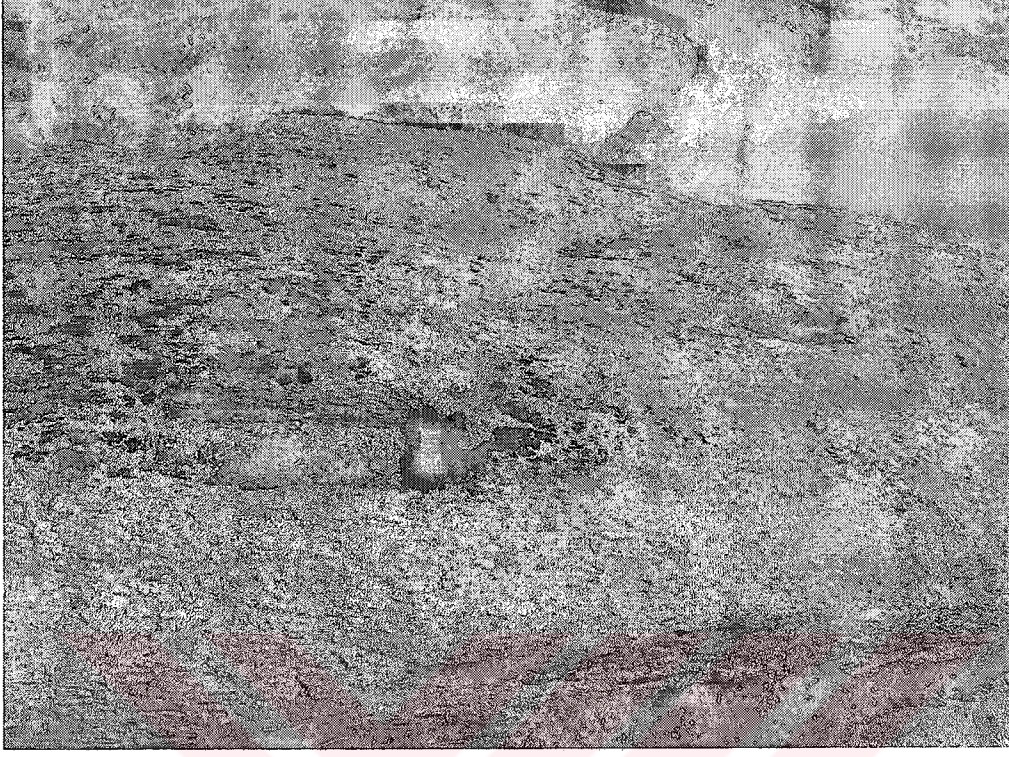
Resim 58. Hacibayramlar Köyü. Oda gömüt.

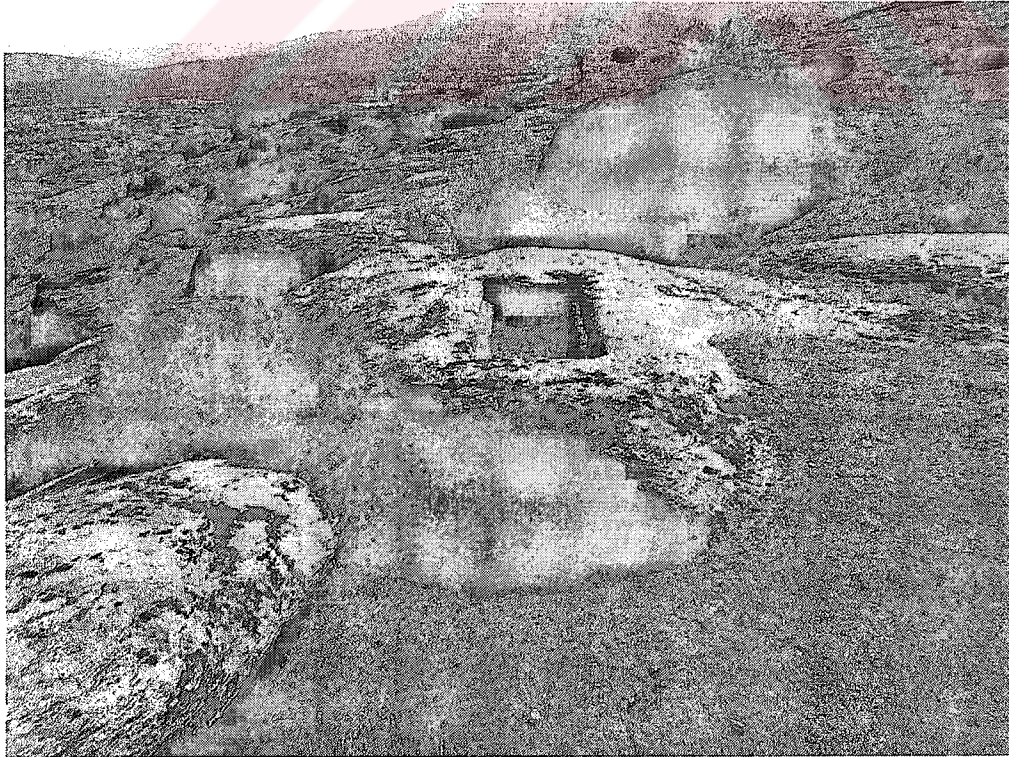
Resim 59. Hacibayramlar Köyü. Oda gömüt, giriş bölümü.

Resim 60. Hacibayramlar Köyü. Gömüt odası.

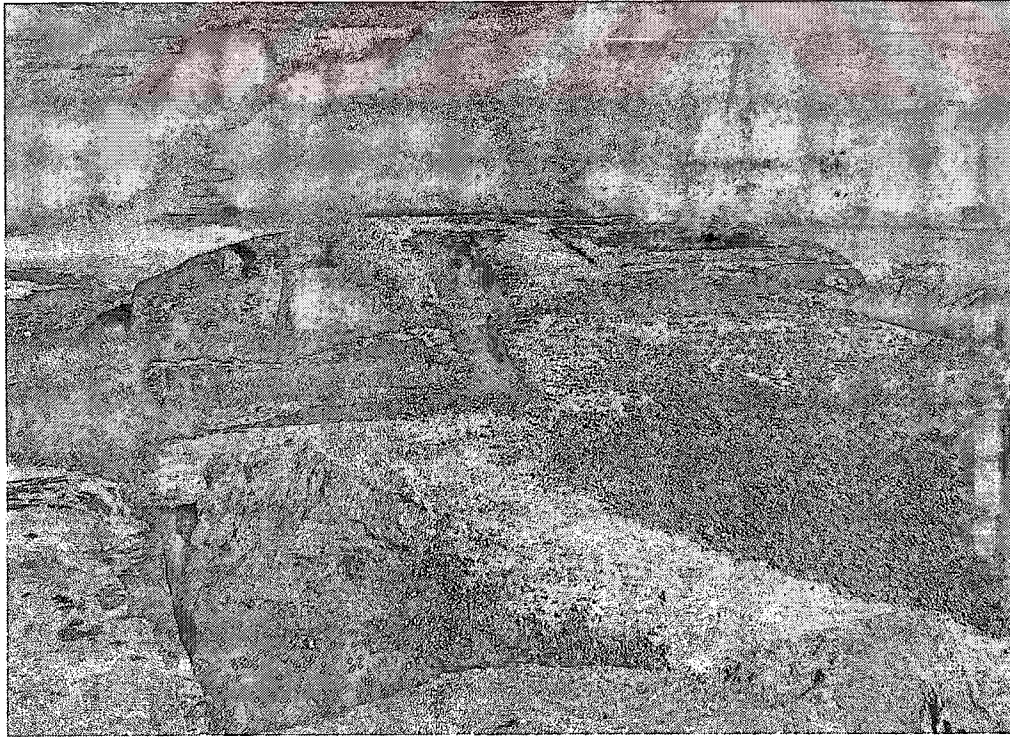
Resim 61. Hacıbayramlar Köyü. Oda gömüt üstü, oyuklar.

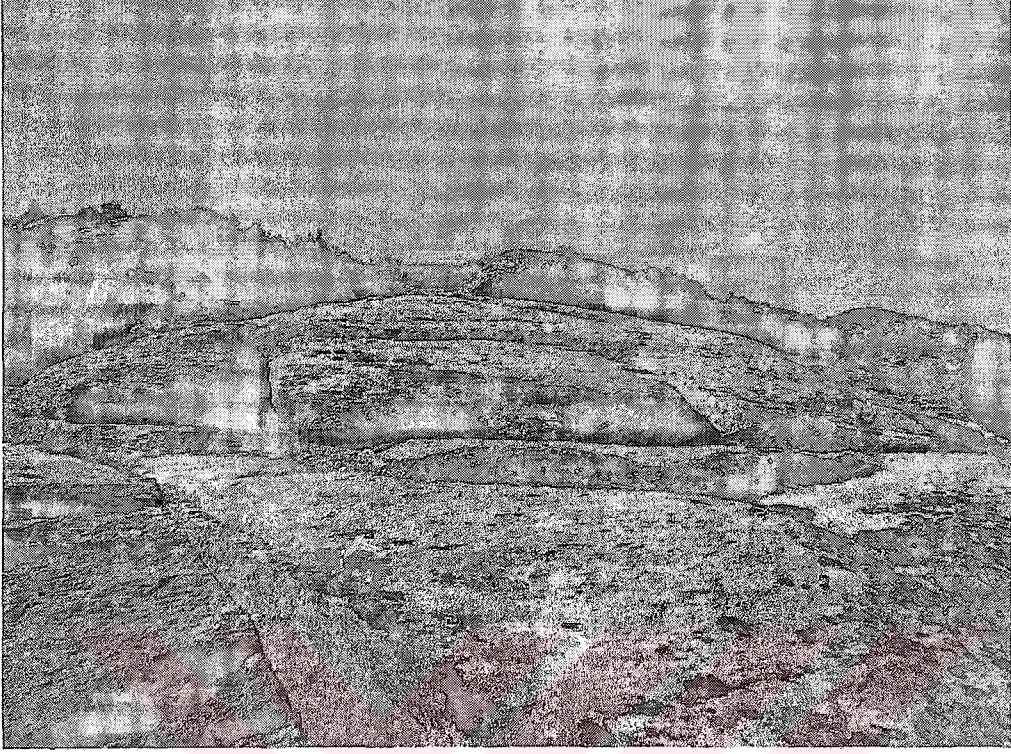
Resim 62. Hacıbayramlar Köyü. Tekil tekne gömüt.

Resim 63. Hacıbayramlar Köyü. İkiz tekne gömüt.

Resim 64. Hacıbayramlar. Toplu tekne gömütler.

Resim 65. Hacıbayramlar Köyü. Tamamlanmamış tekne gömüt.

Resim 66. Kırıkköy. Tekne gömütler.

Resim 67. Kırıkköy. Kalıntılar.

Resim 68. Zeytinköy. Kuzey oda gömütü.

Resim 69. Zeytinköy. Kuzey oda gömütü, giriş bölümü.

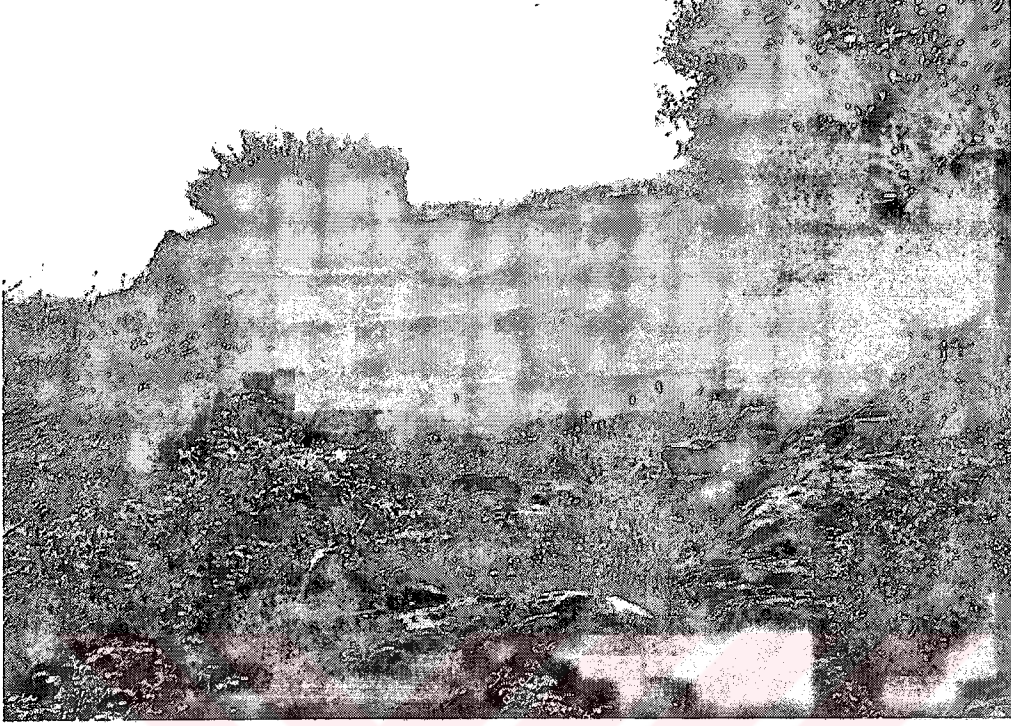
Resim 70. Zeytinköy. Kuzey oda gömütü.

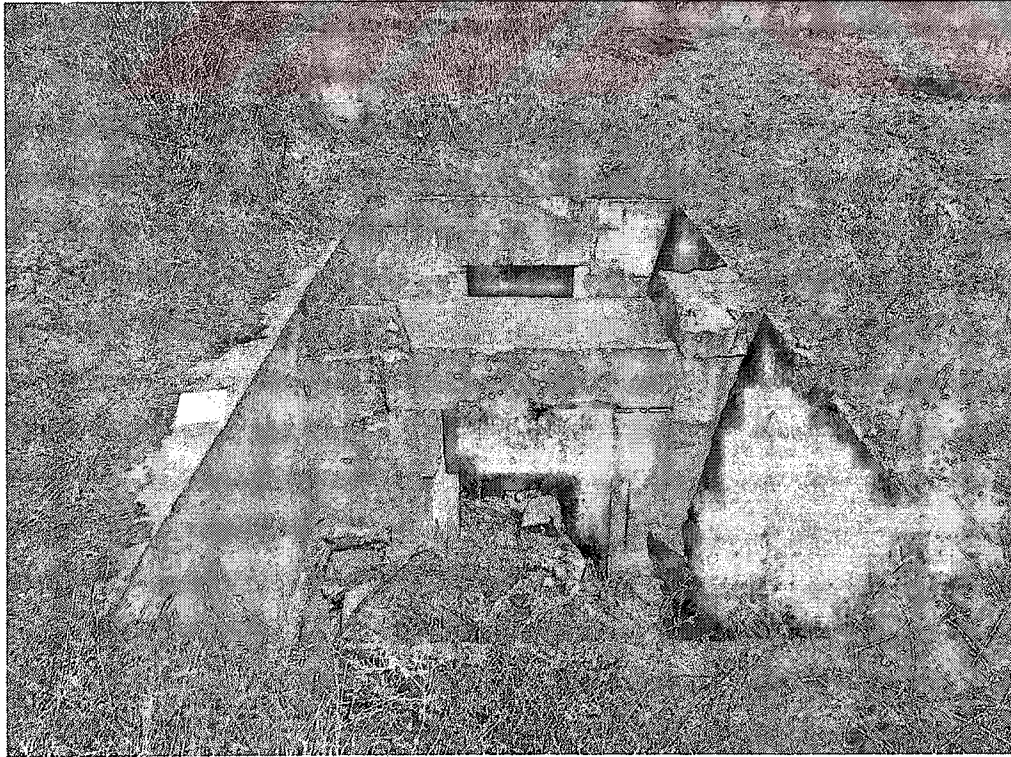
Resim 71. Zeytinköy. Tekne gömütler.

Resim 72. Zeytinköy. Güney oda gömütü.

Resim 73. Zeytinköy. Sur duvarı.

Resim 74. Taşkesik Köyü. Oda gömüt.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Eylem KAZIL
Doğum Yeri : Yatağan / MUĞLA
Doğum Yılı : 1978
Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM

Lise 1992- 1996 : Muğla Endüstri Meslek Lisesi
Lisans 1996- 2000 : Uludağ Üniversitesi, Müh.-Mim. Fak. Mimarlık Bölümü
Yabancı Dil : İngilizce

KATILDIĞI BİLİMSEL VE SOSYAL FAALİYETLER

2002 Damlıboğaz/Hydai Antik Kenti çevre düzenlemesi, koruma ve sergileme projesi
2002 Pedasa'da yağmalanmış leleg mezarlarına yönelik kurtarma kazısı
2002 Eskihisar/Börükçüdüzü nekropolünde kurtarma kazısı
2003 Eskihisar/Stratonikeia Antik Kenti, A'yan binalarının restorasyonu projesi
2003 Damlıboğaz'ın Anadolu arkeolojisindeki önemi ve kurtarma kazısı projesi
2003 Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Paneli
2004 Archeological inventory and research of the prehistory of western Caria